

İmre Thököly Gözüyle Osmanlı İmparatorluğu'nun 1694 Petrovaradin Kuşatması

The Siege of Petrovaradin** of Ottoman Empire in 1694
From The Aspect of Imre Thököly

Hüseyin Şevket - Çağatay Çapraz*

Özet

Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiş topraklarda bulunan arşiv belgelerinin incelenmesi tartışmasız Osmanlı tarih bilimine büyük katkılar sağlayacaktır. Bu bağlamda Macar kaynaklarının ele alınması, Osmanlı İmparatorluğu'nun en batısında bulunan vilayetlerin durumunun ve Osmanlı merkezi otoritesinin Batıya yönelik politikasının aydınlatılmasında; ayrıca bu politikadaki değişim ve dönüşümlerin anlaşılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu çalışma Sultan IV. Mehmet tarafından Orta Macaristan Kralı ilan edilen İmre Thököly'nin günlüğünün bir kısmına dayanmaktadır. Günlük, 1683 Viyana seferinden sonra başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun Macaristan'dan çekiliş tarihiyle ilgili somut ve ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Bu dönemdeki Osmanlı seferlerinde aktif rol üstlenen İmre Thököly, askeri ve ekonomik yapıyı bir kuruz generalinin ve Orta Macaristan'ın seçilmiş Kralı'nın kalemiyle, dünya görüşüyle anlatmaktadır. Osmanlıların 1694 sonbaharında gerçekleştirdikleri, başarısızlıkla sonuçlanan Petrovaradin kuşatması çalışmada periyodizasyonun dayanak noktasını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İmre Thököly, Günlük, Petrovaradin, Sefer, Osmanlılar, Habsburg.

Abstract

Studying the sources found in the countries which fell under the rule of the Ottoman Empire undoubtedly plays an important role in the development of the Ottoman historiography. Studying the Hungarian sources is important as it helps to get a picture about the situation/state of the westernmost vilayets of the Empire and the changes and the development in the policy of the central Ottoman administration towards the West. This study is based on a part of the diary of Imre Thököly who was the king of Central Hungary appointed by Sultan Mehmed IV. The diary provides actual and detailed data about the way how the Ottoman army was driven out of Hungary after their defeat in Vienna in 1638. Imre Thököly played a great role in the campaigns of this period, so we can get to know the military and economic situation through the point of the Kuruc general who was also the appointed king of Central Hungary in one person. An important factor in the periodization was the Ottomans' unsuccessful siege in Petrovaradin in the autumn of 1694.

Key Words: Imre Thököly, Diary, Petrovaradin, Military Campaign, Ottomans, Habsburg.

* Doktora Öğrencisi: Szeged Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Szeged-Macaristan
e-mail: cagataycapraz@gmail.com

** In Hungarian : Pétervárad, in Germany Peterwardein. Macarca: Pétervárad, Almanca: Peterwardein.

Görüş

Akademik
Bakış

123

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

Giriş

Macarca harflerin telaffuzu: á: Uzun a şeklinde okunur. / c: Almanca “zahn” kelimesindeki z gibi t ve s birlikte söylenir. / é: Telaffuzu uzun i şeklinde yapılır. / gy: D ve y harfleri birlikte söylenir. / dzs: Türkçedeki c sesini karşılar. / í: Telaffuzu uzun i şeklinde yapılır. / j: Türkçedeki y sesini karşılar. / ly: Türkçedeki y sesini karşılar. / ó: Uzun o şeklinde okunur. / ö: Uzun ö şeklinde okunur. / s: Türkçedeki ş sesini karşılar. / sz: Türkçedeki s sesini karşılar. / ú: Uzun u şeklinde okunur. / ú: Uzun ü şeklinde okunur. / zs: Türkçedeki j sesini karşılar.

Erdel'in Macar Beylerinin Habsburg krallarına karşı başlattıkları ve İstanbul'un hem onayıyla hem de desteğiyle sürdürdükleri seferlerin 17. yüzyıldaki son örneğini İmre Thököly yönetti. Thököly savaşını Erdel'de değil de, Krallığın Erdel ile sınır olan ve Yukarı Macaristan olarak adlandırılan kuzeydoğu kesiminden başlattı. Bütün bu olayların ayrıntılı hikayelerini anlatan Thököly'nin günlükleri, dönemlerinin anlaşılması için birer başucu kaynağı niteliğindedirler.

Thököly'nin el yazmalarından oluşan günlükler farklı tarihlerde gün ışığı gördüler. İlk olarak Iván Nagy tarafından Thököly günlüklerinin 1693-1694 yıllarına ait parçalarının transkripsiyonu gerçekleştirildi. Çalışmamın temelini oluşturan bu kaynak, Késmárki Tököly Imre Naplója 1693-1694. évekböl adıyla 1863 yılında Macar Bilimler Akademisi tarafından Budapeşte'de yayımlandı. (Késmárki Tököly Imre Naplója 1693-1694. évekböl, közli: Nagy Iván, Magyar Tudományos Akadémia, Pest, 1863.) Daha sonra Kálmán Thaly, Macar Hükümdarı'nın günlüklerinin bir kısmını daha transkribe etti ve 1868 yılında yayınladı (Késmárki Tököly Imre és némely föbb híveinek naplói és emlékezetes írásai 1686-1705 (Tököly Imre saját írásai), közli: Thaly Kálmán, Magyar Tudományos Akadémia, Pest, 1868.).

Serinin diğer kısımlarının matbu harflerle yazımını üstlenip yayınlanan kişi yine Kálmán Thaly oldu. Böylelikle Hükümdar'ın günlüklerinden iki kitap daha ortaya çıkıyordu: Késmárki Thököly Imre naplói, leveleskönyvei, és egyéb emlékezetes írásai, II. k., közli: Thaly Kálmán, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1873.

Thököly Imre Fejedelem 1691-1692-iki Leveleskönyve, közli: Thaly Kálmán, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1896.

Görüleceği üzere Thököly'nin günlükleri şimdiye kadar incelenmemiş ya da tanınmayan kaynaklar değiller. Ancak yayınlanan bu çalışmalar Thököly'nin el yazmalarının doğrudan matbu harflere aktarılmasından ibaret olduğundan eski Macarca'yı bilmeyen araştırmacıların işlerini pek de kolaylaştırmadılar. Mevcut durum, Thököly'nin günlüklerinde kullandığı dilin Ortaçağ Macarcasının özelliklerini yansıtmasından ve yazım üslubunun çağdaşlarına benzer şe-

Görüş

kilde büyük ölçüde Latincenin etkisinde kalmasından kaynaklanmaktaydı. Bu zorluğun ortadan kaldırılmasında ilk ve en büyük adım İstván Seres tarafından gerçekleştirildi. Uzun süredir İmre Thököly ile meşgul olan Macar araştırmacı İstván Seres'in önce Osmanlı İmparatorluğu'na iltica eden Thököly'nin komutanları hakkındaki makalesi neşredildi. ("Thököly Imre emigráns hadseregének tisztikara Törökországban a karlócai béketárgyalások idején (1698-1699)" Hadttörténelmi Közlemények, Budapest, 2005, 424-500.) Ardından iki dilli kitabını Thököly Imre és Törökország Ő İmre Thököly ve Türkiye adıyla 2006 yılında yayınlattı. (Akadémiai Kiadó, Magyar-Török Baráti Tarsaság, Budapest.)

Osmanlı İmparatorluğu döneminde hasımlık ilişkisine dönüşmüş olsa da Türkler ve Macarlar arasında güçlü tarihsel bağlar bulunmaktadır. İmre Thököly'nin günlüğü mevcut bu bağların belirli bir kesitini ele alan devasa bir kanıt niteliğindedir, dolayısıyla Türkçe olarak çalışılması zorunluluk taşımaktadır. İmre Thököly'nin Osmanlılarla olan askeri ilişkisi kendisinin imparatorluk topraklarına sığınmasıyla son bulmuş, bu durum kendi dönemine dair yazdıklarının Türk araştırmacılar tarafından ele alınmasını bir kat daha önemli hale getirmiştir.

Bu çalışmada 1694 yılında Osmanlılar tarafından gerçekleştirilen ve 23 gün sürüp başarısızlıkla sonuçlanan Pétervárad¹ kuşatması Thököly'nin gözüyle yansıtılmak istenmiştir. Metnin çevirisi her kelimenin sözlük anlamına bağlı kalınarak gerçekleştirilmeye çalışılmış ve herhangi bir Macarca sözcüğün çeviri dışında kalmamasına özen gösterilmiştir. Böylelikle metnin kendine has stiline ve geleneksel özelliklerinin korunmasına gayret edilmiştir. Günlüğün dilinin zaman zaman oldukça ağır, ağırdal bir hal alması anlaşılmasını oldukça güçleştirmekle beraber dönem Macarcasının ifade ve yazım tarzına bağlı kalınmıştır. Osmanlı savaş stratejisi, ordu finansmanı, konaklama, ordu içindeki günlük hayat ve askeri faaliyetler hakkında günlüğün sunduğu bilgilerin çağdaş Osmanlı kronikçilerinin kayıtlarını tamamlayıcı nitelikte olduğu düşünülmektedir. (Késmárki Tököly Imre Naplója 1693. 1694. évekből, közli: Nagy Iván, Magyar Tudományos Akadémia, Pest, 1863, 504-571.)

Eğri Beylerbeyi Ali Paşa 27 Nisan 1682'de Thököly'e yazdığı mektupta Ona Orta Macar'ın Seçilmiş Kralı olarak hitap etmişti. Macaristan'daki iktidar mücadelesinde edineceği zafer için Osmanlı'ya bel bağlayan Thököly, Osmanlı Ordusu'yla birlikte seferlere çıkmış, buralarda cereyan eden olaylara şahit olmuş ve bunları kaydetmişti.

İmre Thököly'nin bıraktığı bilgilere dayanarak Habsburg ve Osmanlı İmparatorlukları tarafında savaşan askerlerin sayısı hakkında kesin bilgilere ulaşmak mümkün olmamakta. Aynı durum kullanılan teçhizatın niteliği ve

¹ Osmanlı tarih literatüründe Sırpça Petrovaradin olarak anılsa da Macarca söylenişe sadık kalınarak bundan sonra Pétervárad adlandırılması kullanılacaktır.

Gazi

Akademik
Bakış

125

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

niceliği için de geçerli. Metinde ortaya çıkan bu gibi eksiklikler muhtemelen Thököly'nin savaşın gidişatını öğrenmek, iaşe ve ordunun diğer ihtiyaçları hakkında bilgi almak, Habsburg tarafındaki gelişmeleri takip etmek, komutanların nabzını yoklamak ve planlarını öğrenmek için görevlilerini Osmanlı idarecilerine göndermek zorunda kalmasından kaynaklanıyordu; çünkü Osmanlı tarafında Thököly'nin otomatik olarak bilgilendirilmesine ilişkin bir alışkanlık oluşmamıştı. Thököly'nin adamlarının gerçekleştirdiği görüşmelerin çıkış noktasını ise doğal olarak Osmanlıların değil Thököly'nin talep ve beklentileri oluşturuyordu. Böylelikle alınan politik ya da askeri kararlar, komutanların planları, ordu finansmanı, iaşe miktarı hakkında günü güne bilgi aktarılsa da Thököly, bilgi edinimini kendi çıkarları doğrultusunda gerçekleştiriyor ve edindiği bilgileri günlüğünde yine kendi beklentilerine göre yorumluyordu. Osmanlı yöneticilerine nazaran Thököly'nin savaşa bakış açısındaki farklılık günlüğünde keskin hatlarla kendini gösterdi. Bununla beraber savaşta uygulanan strateji, savaşın günlük seyri, Osmanlı ordusu içindeki diplomasi trafiği ve askerlerin psikomoral durumu hakkında Thököly net, ayrıntılı bir resim çizdi.

İmre Thököly'nin Pétervárad Kuşatması hakkında verdiği bilgiler Türk askeri tarih biliminin şimdiye kadar elde ettiği sonuçlarda kesin bir değişikliğe yol açmamaktadır. Bununla beraber kaynak eser, Avrupalı vasal bir hükümdarın olaylar karşısındaki bakış açısını, düşünme tarzını ele vermesi ve hatta Batı ordularından farklılık gösteren Osmanlı askeri sistemine ve tekniğine ayak uyduran Avrupalı bir komutanın verdiği bilgileri içermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışmada İmre Thököly tarafından sunulan bilgiler farklı kaynaklarla desteklenmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi'nde Revan 1312 numarası altında kayıtlı 42 varaktan oluşan ve Pétervárad kuşatmasını Osmanlı gözüyle betimleyen anonim Osmanlı kroniği bu kaynaklardan ilkinin teşkil etmektedir. İkinci veri kaynağı ise Ali ibn Mehmed tarafından tutulan notlardan oluşmaktadır. Cafer Paşa'nın nişancısı Ali ibn Mehmed Pétervárad'daki gelişmeler hakkında notlar tuttu. Der Löwe von Temeschwar adlı kitapta Almanca olarak yayınlanan bu notlar Pétervárad'a doğru yola çıkan, kuşatmayı gerçekleştiren ve geri çekilen Osmanlı ordusu hakkında önemli bilgiler sunmakta. (Karl Teply – Richard F. Kreutel, Der Löwe von Temeschwar. Erinnerungen an Ca'fer Pascha den Älteren / aufgezeichnet von seinem Siegelbewahrer 'Alî, Verlag-Styria, Graz-Wien-Köln, 1981, 148-161.)

****

I. Lipot'un Macar Krallığı'nda soyluların miras hukukunu iptal ederek merkezi otoriteyi güçlendirmek istemesi Macar soyluları arasında büyük tepkiye neden olmuştu. Bu tepki Nádor (Naip) Wesselényi Ferenc idaresinde askeri bir organizasyona dönüştü. Organizasyon, Erdel'e benzer şekilde Macaristan'ın

Gazi

dış politikada Osmanlı Devleti'ne bağlı, iç politikada ise yıllık vergi veren bir vasal devlete dönüşmeyi amaçlıyordu. Ancak Osmanlıların desteğini sağlayamayan 1670 yılında Yukarı Macaristan'da başlayan ayaklanma Habsburg kuvvetleri tarafından kısa sürede bastırıldı. Kaçmayı başaran mülteci askerler Erdel sınırındaki Partium'a yerleşerek İmre Thököly'nin emrinde Habsburg İmparatorluğu'na karşı yerel güç teşkil etmeye başlayacaklardı.² Mülteci askerlerin protestan din özgürlüğünü geri getirmeyi amaç edinmesi Habsburg karşıtı ideolojinin profilini tamamlıyordu.³

Merkantalist-absolutist Habsburg, Erdel'i kendi siyasi birliğinin bir parçası olarak görmekteydi. Viyana Hükümeti'nin amacı Macaristan'ı Avusturya eyaletlerinin ekonomisinin ve endüstrisinin kalkınmasını sağlayan bir hammadde yatağı haline getirmektir. Macaristan zengin tarım potansiyeliyle Alman eyaletlerinin yiyecek sıkıntısını çözecek, bu sayede Avusturya'nın sanayileşmesini hızlandırmış olacaktır. Macaristan'ın ucuz ürün temin edilebilen bir tarım ülkesinden başka bir şey olarak düşünülmemesi hem Macar aristokrasisinin hem de mülteci askerlerin tepkisini çekiyordu.⁴ Mülteci askerlerde Habsburg'a karşı Macar aristokrasisini ve onların bağımsızlığını temsil ettikleri bilinci mevcuttu.⁵

İmre Thököly 27 Kasım 1677'de Erdel Hükümdarı Apafi Mihály'in izniyle Wesselényi Ferenc'in öncülüğünü yaptığı ayaklanmaya katıldı. Gerçekleştirdiği başarılı seferlerden sonra Haziran 1679'da Apafi Mihály hasta kuruz⁶ generali Mihály Teleki yerine İmre Thököly'yi kuruz askerlerinin idaresine atadı, hemen ardından Thököly 8 Ocak 1680'de Hajdúszoboszló'da orduların generalliğine geçirildi.⁷

Zengin ganimet kaynakları sayesinde kuruz orduları gittikçe bağımsız bir yapıya kavuşmaya başladı, bölge feodallerinden ve Erdel Hükümdarlığı'ndan gönderilen yardımlara artık ihtiyaçları kalmamış bu durum milli duruşlarının kuvvetlenmesini; dolayısıyla Thököly'nin gücünün artmasını beraberinde getirmişti.⁸

² Szádeczky Lajos, "Thököly erdélyi fejedelemsége" Századok, Budapest, 1889, 230-231.

³ Thököly ayaklanmasının ideolojik açıdan incelemesi için bkz. Köpeczi Béla, "Magyarország a kereszténység ellensége" A Thököly-felkelés az európai közvéleményben, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 327, 343.

⁴ SzekfőGyula, Rövid Magyar Történet (1606-1939), sajtó alá rendezte és szerkesztette: Soós István és Pótvó János, Osiris, Budapest, 2002, 73, 74.

⁵ Habsburg absolyutizminin Macaristan'daki sosyoekonomik amaç ve faaliyetleri için bkz. Várkonyi Ágnes, "A Habsburg-absolyutizmus a XVII. század második felében és Magyarországon" Történeti Szemle, Budapest, 1965.

⁶ Wesselényi Ferenc yönetimindeki ayaklanmaya katıldıklarından Habsburg İmparatorluğu tarafından isyancı olarak addedilmiş Macar askerleri. Bán Péter, Magyar történelmi fogalomtár, I. k., Gondolat, Budapest, 1989, 290.

⁷ Szabó Péter, Az erdélyi fejedelemség, Kulturtrade, Budapest, 1997, 112.

⁸ Benczédi László, Rendiség, absolyutizmus és centralizáció a XVII. század végi Magyarországon

Gelişmeler karşısında Osmanlı idaresinin her hangi bir tepkisi ortaya çıkmadı, Habsburg merkezi otoritesi ise bu bölgede gereken idari yapılanmayı sağlayamıyordu. Erdel Hükümdarlığı'nın da 1650 ve 1660'lı yıllarda oldukça zayıflamış olduğu göz önünde bulundurulduğunda kuruz askerlerinin yeni bir siyasi güç olarak ortaya çıkmalarında herhangi bir engel kalmıyordu. Böylece köklerini Macar aristokrasısından alan Thököly'nin büyük bir askeri hareketi idaresi altına almasındaki ve harekete hız vermiş olmasındaki dayanak noktaları aydınlanıyor.⁹ İmre Thököly hareketinin "Osmanlı yandaşlığı" bir neden değil sonuç; mülteci askerler Habsburg'a karşı başlattıkları mücadelede İstanbul idaresini siyasi ve askeri dayanak olarak görüyorlardı. Bağımsızlık mücadelesinin dış politika kanadı Osmanlı hegemonyasını bir bakıma kabul etmiş gibi görünse de hareketin sonucu tam bağımsız Macaristan olarak planlanmıştı.¹⁰

Ağustos 1681'de Osmanlı Devleti Macar Krallığı'na karşı harekete geçti. Plana göre ele geçirilen bölgede Çasar Lipót'un yönetimine son verilecek ve Mihály Apafi sultanın himayesinde Erdel tahtına oturtulacaktı.¹¹ Sefer başarısızlıkla sonuçlanınca İmre Thököly bu durumdan yararlanmak istedi. Kasım 1682'de elçileri İstván Ghéci, András Radics ve Sámuel Tunyogi'yi İstanbul'a gönderdi. Mihály Apafi'nin hükümetine rağmen kendisinin Macar hükümdarı ilan edilmesini istiyor ve Szatmár, Szabolcs, Ugocsa, Bereg, Zemplén, Borsod, Abaúj vilayetlerinin (Orta Macar) egemenliğini ele geçirmesi durumunda iki yıl içinde bütün Macaristan'ı Osmanlı idaresi altına alacağını vaad ediyordu.¹² 16 Eylül 1682'de Füleke'te Budin Beylerbeyi Uzun İbrahim Paşa tarafından İmre Thököly "Orta Macar Kralı" ilan edildi, Sultan IV. Mehmed tarafından gönderilen ahidname ile hükümdarlık sembolleri olan kılıç, asa, kaftan ve tac kendisine teslim edildi.¹³ Thököly, İstván Bocskai ve Gábor Bethlen gibi kral ünvanını

(1664-1685), *Értekezések a történettudomány köréből*, Budapest, 1980, 144; Décsényi Gyula, "Thököly Imre és Wesselényi Pál, mint vetélytársak" *Századok*, Budapest, 1885, 41-42.

⁹ Benczédi László, *A Thököly-felkelés társadalmi politikai alapjai / A Thököly-felkelés és kora*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1983, 9-22.

¹⁰ Benda Kálmán, *A magyar nemzeti hivatástudat története a 15th 17. században*, Bethlen Nyomda, Budapest, 1937, 59; Pach Zsigmond Pál, *Magyarország története 1526 - 1686*, I. k., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987, 1248.

¹¹ Benczédi László, *İThököly Imre és Fejedelemségeİ Thököly-emlékünnepség a fejedelem halálának 270. évfordulója alkalmából*, szerkesztette: Molnár Mátyás, Szabolcs-Szatmár Megyei Múzeumok Igazgatósága, Vaja, 1975, 12.

¹² Várkonyi Ágnes, *Török világ és magyar külpolitika*, Magvető, Budapest, 1975, 194.

¹³ Söz konusu ahidnameyi Sándor Papp Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde gerçekleştirdiği çalışmalarla tespit etti: Papp Sándor, "Thököly Imrének és Közép-Magyarország népének kiállított szultáni szerződéslevél. İmre Thököly ve Orta Macaristan halkına verilen ahidname-i hümayun" *Seres István, Thököly Imre és Törökország / İmre Thököly ve Türkiye*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006, 278-289. Taraf-ı şehriyâriden Orta Macâr tâifesine virilen 'ahdnâme-i hümayûndur

(1) el-hamdü' li-İllâhî' l-melikî l-müte'âl cenâb-ı hakk ve feyyâz-ı mutlak âsîtan-ı refi'ü' l-

(2) bünyân ve 'atebe-i // 'aliyye-i se'âdet-âşyânımı merci'-i selâtin-i cihân ve melâz u (3) melce'-i ekâsire-i devrân // eyleyüb zill-ı memdûd ve inâyet-i 'aliyye-i sâhib- (4) kirânumuzdan müstazıl ve südde-i seniyye-i // cihân-penâhımuza müstenid olanlar (5) dâ'ima muntazamü' l-hâl ve makziyü' l-âmâl oligemişlerdür // binâ'en 'alâ zâlike hâlâ (6) Orta Macâr tâifesi 'atebe-i

kabul etmeyerek "Yukarı Macaristan Beyi" ünvanını talep etti.

'aliyyemüze teba'iyyet u itâ'ati // kendülere sermâye-i se'âdet (7) ve vesîle-i râhat u refâhiyyet bilüb devlet-i 'aliyyemüze // ilticâ ve âsitâne-i se'âdet- (8) 'unvânımı melâz u melce' idinüb izhâr-i 'ubûdiyyet u ihtisâs ile // itâ'at u inkıyâd ve (9) 'atebe-i 'aliyye-i cihân penâhımuza istinâd idüb husul-i murâd // (p. 348.) ve emniyyet u (10) nizâm-ı bilâd için istid'â-yi 'inâyet ve on dört mâdde üzerine // ahvâl-i ser-hadd-ı memleket ve kilâ'ı ve kurâyı himâyet ve nizâmı mutazammın 'ahd-nâme-i hümâyûnum // (11) iltizâm eyledükleri pâye-i serîr-i se'âdet-masîr-i hüsrevânemize 'arz u telhîs olunduk da // (12) cümlesine 'ilm-i 'âlem-şümül-i pâdişâhânemüz muhît u şâmil olmağla bu dūdân-ı // (13) muhalledü' l-erkân ve hânedân-ı se'âdet-bünyânımuza itâ'at u inkıyâd idenlere (14) dâ'imâ // bâb-ı se'âdetümüz küşâde olub ihsân-i emân ile islâh-i umûr-ı mülk ü millet // (15) gayret-i hasane-i cihândârî ve kâ'ide-i müstahsene-itâcdârî olmağla iltimâsları // (16) 'izz-i huzûr-i fâyizü' n-nûr-i hüsrevânemde karîn-i kabûl ve hayyiz-i vusûle mevsûl // (17) oldıgın müş'ir u müştemil hatt-ı hümâyûn-ı se'âdet-makrûnumla fermân-ı 'âlîşânımuza (18) sâdir olmağın işbu on dört mâddedür ki zıkr olunur [evvelki madde] bundan akdem (19) Erdel hâkimi // olub Betlen Gâbôr'un neslinden olan Gróf Tökeli İmre de-Kîrzmâk (20) devlet-i 'aliyyemde // nice zahmet ve meşakkat tahammülü ile dâ'imâ sadâkat u istikâmet (21) üzere olduğı // ecilden zîr-i himâye-i şehriyâr[ı]mda kabûl kılınub mukaddemâ Orta Macâr (22) tâ'ifesi // hüs-n-i ihtiyârları ve iltimâsları üzere bi lutfi'llâhi te'âlâ Orta Macâr (23) memleketinin // krâlluğına nasb olunub ve fevtinden-sonra devlet-i 'aliyyemün sadâkati (24) uğurına // cânını bezl iden Zerînoğlunun Elenâ nâmında kızı zevcesi olmağla kadîmden (25) tasarrufında // olan emvâl u emlâki devlet-i 'aliyyem cânibinden hıfz u himâyet oluna (26) ikinci // (p. 349.) mâdde Gróf Tökeli İmre vefât itdükden-sonra Orta Macâr kralluğuna (27) kimi // dilerler ise Macâr tâ'ifesi hüs-n-i ihtiyârlarıyla intihâb idüb âsitâne-i se'âdetümüzze (28) 'arz u telhîs ideler ve lâkin pâpıştalardan bir kimesne Macâr kralluğuna kabûl (29) olunmaya // ve bir kimesne pâpâğta (sic!) olub Macâr kralluğuna tâlib olur ise devlet-i (30) 'aliyyem // himâyesiyle men'u def' oluna üçüncü mâdde Macâr tâ'ifesi ve anlara tâbi' (31) olan // Hırvât gene kendü memleketlerinde ve âyın u 'adetlerine ve mu'afiyetlerinde hıfz (32) olunalar // şöyle-ki kâlvinişta ve lüterân âyinlerine zarar u ziyân isâbet itdürilmeye ve (33) mezbûrlar // memleketlerinde kadîmî kâ'ideleri üzere siyânet olunub devlet-i 'aliyyeme (34) 'arz // olunan hediyeye bir vehile artırılmasına cevâz gösterilmeye fi-mâ ba'd devlet-i (35) 'aliyyem tarafından // memleketleri ve Macâr tâ'ifesi cümle zuhûr iden düşmenden hıfz u (36) himâye oluna // dördüncü madde Macâr memleketine ve ana tâbi' olub itâ'at u inkıyâd (37) üzere olan // yerlere bu sefer bahânesiyle ve ba'dü' l-yevm min ba'd hasâret u hakâret (38) itdürilmeyüb // re'âyâ u berâyâsi esîr olunmaya beşinci mâdde devlet-i 'aliyyem (39) tarafından iktizâsi // üzere ta'yin-i 'asker ve Orta Macâr tâ'ifesi kendü hizmetleriyle kendü (40) memleketi // hudûdî dâhilinde Nemçe'den her ne kadar kal'e ve kastel ve şehir ve vârôs (41) ve palanka // alınur ise kendülere teslim oluna ve düşmen şerrinden hıfz oluna altıncı (42) mâdde // kendü vilâyetlerini şenletmek ve kondurmağla ma'mûr olur ise mâni' olmayub (43) // (p. 350.) iktizâ ider ise düşmenleri def' çün imdâd dahi virile yedinci mâdde Nemçe (44) ile 'akd-ı // sulhde Orta Macâr tâ'ifesine zarar u ziyân kasdıyle söz bağlanmayub itâ'at (45) üzere // olan Orta Macâr tâ'ifesi himâyet oluna sekiizinci mâdde itâ'at üzere olan // (46) Orta Macâr tâ'ifesinin ahvâllerine gereğı gibi nizâm virilüb kendülere lâzım olan // (47) şeyleri Nemçe'den alıvrılinceye değin devlet-i 'aliyyem tarafından kendülere imdâd u (48) i'ânet oluna // tokuzuncu mâdde yetmiş beş senesinde Nemçe ile mün'âk olan sulhde (49) Orta Macâr memleketi // için 'ahd-nâme-i hümâyûnumda derc olunan şurûtun bu (50) mevadda muvâfık olanı mer'i vu mahfûz olub // ol şurût üzere yerleri ve köyleri ve (51) mansıbları ve intizâm-i memleket ve şâyir (sic!) umûrlarında eski // kâ'ideleri üzere (52) asûde-hâl olalar onıncı mâdde Orta Macâr Krâli ve Macâr tâ'ifesi şimdiye değin // Orta (53) Macâr düşmeni olub âyinlerine mâni' u zarar üzere olan yezûiyeleri' aralarından // ihrâc (54) idüb gerek erşek ve gerek pişpikdûr bu ta'ifeyi tebdil idüb kâlvinişta // ve lüterândan (55) olanları yerlerine nasb ideler ol-makûleler der-i devlet-medârumuza şikâyete // gelürler (56) ise sözleri dinlenmeyüb iktizâ iderse imdâdumuz ile def' oluna // on birinci mâdde (57) kadîmü' l-eyyamdan berü iki kılıc arasında olub tarafeyne virgü // viren kariyyeler yine (58) üslüb-i sâbık üzere virgüleri iki tarafa vakit ü zemânıyla // virüb virgüleri artırılmaya ve (59) bu bâbda mu'tâd-i kadîme muhâlif vaz' u hareket ile // Orta Macâr tâ'ifesine te'addî vü (60) gadr olunmaya on ikinci madde Orta Macâra (p. 351.) tâbi' bâzırğânlar getürdükleri ve (61) alub götürdükleri emti'adan mu'tâd üzere // düşeni virdüklerinden sonra emîn u sâlim (62) memâlik-i mahrûseme gelüb gideler // kimesne mâni' olmaya on üçüncü mâdde beher (63) sene virgülerin getüren ve umûr-ı // memleket için gelen ilçileri ve kapukedhüdâları (64) mu'tâd üzere ri'âyet oluna on dördüncü // mâdde beher sene kırk bin kara gurûş virgüleri (65) virile ve bir eyyâmdan artırılmaya ve cenâb-ı //hilâfet-me'âbumdan-sonra evlâd-ı (66) emcâd-ı 'alî-nejîdumdan taht-nişîn-i 'Osmânî ve sadr-nişîn-i // evreng-i süleymânî ve (67) sâhib-kırânî olanlar zıkr olunan virgünün mikdârını artırırma imdi // fi-mâ ba'd bu mevâdd-i merkum üzere tahrîr u temhîd olunan 'ahdnâme-i

Gazi

Akademik Bakış

129

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

II. Viyana kuşatmasında alınan ağır yenilgi nedeniyle Apafi, I. Lipot'la hareket etmeye başladı. Bunun sonucunda İmre Thököly aleyhinde hainlik davası açıldı ve Erdel'deki topraklarına el konuldu.¹⁴ Osmanlı İmparatorluğu'nun Erdel politikasındaki değişiklikler de fark edilmeye başlıyordu. İstanbul Hükümeti'nin bundan sonraki en önemli hedefi Erdel ve Yukarı Macaristan politikasını stabilize etmek ve Erdel'deki Osmanlı pozisyonlarının korunması olmuştu, bu nedenle Sultan, Erdel Hükümdarı Mihály Apafi'nin oğlunu Erdel tahtının halefi olarak kabul etti. Mihály Apafi Erdel'in Habsburg ile hareket etmeyi üstlenmeye cesaret edemediğinden mecburen Osmanlı askeri gücüne sığınıyordu.¹⁵ Politik ve askeri kaos neticesinde İmre Thököly prestijini kaybetti; Yukarı Macaristan'daki Thököly Hükümdarlığı böylece ortadan kalkmıştı. Habsburg ve Osmanlılar arasındaki güç dengesinin değişmesiyle Erdel'in politik durumu da değişmeye yüz tuttu. Herşeyden önce Erdel'in Osmanlılara bağlılığı artık fiiliyattan çıkmıştı. Bu değişikliği Diploma Leopoldinum ile Erdel'in Habsburg topraklarına katılması izledi. Bundan böyle Jenó¹⁶, Gyula¹⁷ ve Belgrad'ın güçlendirilerek Habsburg kuvvetlerinin ilerleyişinin engellenmesi Osmanlıların en önemli hedefi haline geldi.¹⁸ Bu şartlar altında Osmanlı ordusu 1692 yılından başlayarak Thököly'nin askeri yardımına da sıkça başvurdu. Kaynaklara göre Kasım ayında Thököly artık sayıları 1500'ün altına inen askerleriyle beraber Belgrad'ta konaklıyordu.¹⁹

15 Nisan 1690'da Erdel Hükümdarı I. Mihály Apafi öldü. Sultan II. Süleyman, Mihály Apafi'nin oğlunun taht talebini kabul etmeyerek Haziranda İmre

hümâyûnum mukarrer u (68) mu'teber // tutulub yerleri ve gökleri yokdan var iden hazret-i Allâh celle şânehünün ism-i (69) şerîfin[e] // yâd ve peygamberümüz hâtemün-nebiyyin ve fahrü'l-mürselîn (70) Muhammed' l-Mustafâ sallâ llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem // hazretlerinin mu'cizât-i (71) kesîret' l-berekâtlarını îrâd idüb şîme-i kerîme-i hüsrevân-ı sadâkat- // mu'tâd ve (72) kâ'ide-i merziyye-i tâcdârân-ı vefâ-i'tiyâd üzre 'ahd u mîsâk iderüm ki // zikr olunan (73) mevâddun şurût u kuyûd ve mevâsik u 'uhûdına kemâl mertebe ri'âyet olunub // mâdâm ki olcânbden hilâfına vaz'u hareket sudür eylemeye taraf-ı hümâyûn-ı (74) // pâdişâhânemüzden ve vükelâ-yi 'âli-makâm ve sâ'ir mîr-ı mîrân-ı sâhibü' l-ihtîşâm ve (75) ümerâ-ı // zevî' l-ihtirâm ve 'umûmen 'asâkir-i nusret-encâm-ı zafer-me'âsirümde[n] ve (76) cümle 'ubûdiyyetümüz ile // şeref-yâb olan tavâiyif-i huddâmdan bir ferd hilâfına (77) müte'allik vaz'u hareket eylemeye // (p. 352.) şöyle bileler'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar fi evâ'ili s [şa'bân] sene 1093.

¹⁴ Nagy László, "Kurucok és labancok a magyar történelemben" Hadtörténelmi Közlemények, Budapest, 1982, 49.

¹⁵ Vojtech Kopcan, "A török Porta Thököly-politikájá" A Thököly-felkelés és kora, szerkesztette: Benczédi László, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983, 124.

¹⁶ Yanova.

¹⁷ Göle.

¹⁸ Ember Gyózó - Heckenast Gusztáv, Magyarország története 1686-1790, I. k., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989, 90.

¹⁹ Késmárki Tököly Imre és némely föbb híveinek naplói és emlékezetes írásai 1686-1705 (Tököly Imre sajtó írásai), közli: Thaly Kálmán, Magyar Tudományos Akadémia, Pest, 1868, 748-750; Ferriol a M. Croissy au Camp de Belrade le 8-me Novembre 1692 (Turcica).

Thököly'yi Erdel Hükümdarlığı'na atadı.²⁰ Köprülü Mustafa Paşa Habsburg'a karşı harekete geçtiğinde Vidin'de karargah kuran Thököly'ye Erdel yönetimini ele geçirmesi görevi verilmişti. 21 Ağustos 1690'da Thököly birlikleri Zernyest'te Heissler ile Teleki'nin kuvvetlerini ağır yenilgiye uğrattı. Vidin, Nis, Galambóc, Szendrő, Belgrád, Lippa, Lugos és Karánsebes tekrar Osmanlı eline geçti. Teleki savaş alanında hayatını kaybetti, 1688 Şubatında Thököly'yi yenmiş olan General Donát Heissler ise Albay Doria ve daha beş subayı ile birlikte Thököly tarafından esir alındı.²¹

Hükümdarın eşi İlona Zrínyi Viyana'da tutsak olarak tutulduğundan Thököly vakit kaybetmeden Doria'yı Viyana'ya tutsakların değiş tokuş edilmesi şartlarını görüşmek için gönderdi. Leopold, Doria ve Heissler karşılığında İlona Zrínyi'yi sebest bırakacağına söz verdi. Fakat beklenmedik bir gelişme bu pazarlık sürecini askıya aldı; Köprülü Mustafa Paşa, Dora ve Heissler'in kendilerine verilmesini istiyordu. Büyük ihtimalle yapılan pazarlıktan Osmanlı idaresinin haberi olmuştu, Heisslerin özgürlüğüne kavuşmasıyla Habsburg'un elinin güçlenmesini istemiyorlardı. 20 Eylül 1691'de 16 bin altın, bir at arabası ve yedi at karşılığında Thököly tutsakları serbest bıraktı. Böylece 1692 başında İlona Zrínyi Viyana'dan ayrılarak Passarovic'e²² ulaştı.²³

Bu tespitlerden sonra Thököly'nin askeri kaynağının ve gücünün ne olduğunu cevaplandırmaya çalışacağız. 17 yüzyılda Macar askeri gücünün yaklaşık 60 bin kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu askeri gücün yaklaşık üçte biri Aşağı Macaristan ve Yukarı Tuna'nın Thököly tarafından kontrol altında tutulduğu Viyana kuşatması dönemi dışında kuruz bayrakları altında mücadele verdi.²⁴

1682 sonunda Thököly ordusunda altı binden fazla atlı ve yaya bulunuyordu.²⁵ Bu kuvvetler öncelikle uc kalelerinden gelerek Thököly'nin ordusuna katılanlardan oluşuyordu. Bunun yanısıra Habsburg egemenliğine karşı mücadele veren Erdelli Sekeller Thököly ordusunun önemli asker kay-

²⁰ Szabó Péter, Az erdélyi fejedelemség, 116.

²¹ Chorographische Skizzen aus Siebgen v. A. K. Blätter f. Geist Gemut u. Vat. K., 1844, p. 108a.

Kristofory Olga, Zrínyi Ilona, a munkácsi vár hős védője / Patak nagyasszonya: Zrínyi Ilona, Nemzetközi tudományos ülés, Sárospatak, 2000, Zrínyi Ilona Városi Könyvtár, Sárospatak, 2003, 35-52; Mészáros Kálmán, "A zernyesti csata" Rubicon, 2002/2, Budapest, 31-33.

²² Pasarofça.

²³ Késmárki Tököly Imre és némely föbb híveinek naplói és emlékezetes írásai 1686-1705 (Tököly Imre sajtó írásai), 755.

²⁴ Macar askerlerinin toplamlı hakkında elimizde 1605 yılına ait bir rapor bulunuyor, bu rapora göre István Bocskai'nin maliye bakanı János Imreffı altmış bin kılıç askerden daha fazlasının emirlerinde olduğunu bildiriyor. Magyar Országos Levéltár, Budapest, P. 125. Eszterházy cs. It. Rep. 77 Fasc. E.

Bubics Zsigmond, Cornaro Frigyes velencei követ jelentései Buda várának 1686-ban történt ostromáról és visszavételéről, Franklin-Társulat, Budapest, 1981, 375.

²⁵ Történelmi Tár, 1883. évfolyam, Magyar Történelmi Társulat, 372.

Gazı

Akademik
Bakış

131

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

naklarından biriydi. 17 yüzyılda asker Sekellerin sayısı dört bin olarak tahmin edilmektedir.²⁶ Zaman zaman Thököly ordusuna köylülerin de katıldığı bilinmekle beraber bunların savaş tekniğinde ya da askeri gücün artmasında önemli bir etki yapabilecekleri düşünülmemekte. Askeri gücün en fazla olduğu dönemde orduda yer alan paralı askerlerin sayısı ise toplam üç bin civarında.²⁷

Thököly'nin ordu organizasyonu daha önceki Macar ordularına benzerlik gösteriyordu. Askerler ya gönüllü olarak orduya katılıyorlar ya da feodal zorunlulukları nedeniyle silah altına alınıyorlardı. Ordu sayımı ve askeri teçizatın denetimi 1678'den itibaren düzenli olarak gerçekleştirildi.²⁸ Yaya ve atlı kuvvetler arasındaki oranları göz önünde bulundurduğumuzda Thököly ordusu daha önceki Habsburg karşıtı askeri yapılanmalara oranla önemli farklılıklar gösteriyordu: Başlarda atlı askerlerin sayısı ağır basmakla beraber 1682 sonunda atlı ve yaya askerlerin sayısı neredeyse aynı idi.²⁹ Bu durum uc kalelerindeki düzenlemeler sırasında büyük miktarda yaya askerin azledilmesinden kaynaklanmaktaydı.

Thököly'nin askeri gücünün önemli bir kısmını eşi İlona Zrínyi'nin Munkács kalesinden gönderdiği kuvvetler oluşturuyordu.³⁰ Thököly'nin günlükünden 1689 yılının yaz seferi arasında 4000 askerinin olduğunu takip ediyoruz.³¹ Erdel Hükümdarı seçildiği 15 Eylül 1690 yılını takip eden kısa süreçte asker sayısı 5500'e yaklaşıyor.³² 31 Ocak 1691'de imzalanan Diploma Leopoldinum ile Thököly'nin Habsburg İmparatorluğu'na katıldığı ilan edilen Erdel'den kaçışını izleyen dönemde emrinde yaklaşık 4000 asker var.³³ 14 Ekim 1693'te Sadrazam Bozoklu Mustafa Paşa'yı ziyaret ettiğinde yalnızca 2500 askerinin olduğundan söz ediyor.³⁴ Kuruz askerlerinin sayısı gittikçe azalmakla beraber, sürekli olarak Macaristan'dan gelen isyancı mülteciler ve imparatorluk ordusunda hizmet gören Macar, Sırp, Bulgar ve Hırvat askerler Thököly'ye katılıyorlardı; bununla beraber komutanın günlüklerinden anladığımız kadarıyla 1694 yılının sonuna doğru emrinde yalnızca 800 kadar asker kaldı.³⁵

²⁶ Trócsányi Zsolt, Teleki Mihály. Erdély és a kurucmozgalom 1690-ig, Budapest, 1972, 272.

²⁷ Angyal Dávid, Késmárki Tököly Imre 1657-1705, második rész, Méhner Vilmos kiadás, Budapest, 1889, 281-283.

²⁸ Trócsányi Zsolt, Teleki Mihály. Erdély és a kurucmozgalom 1690-ig, 142.

²⁹ Rohonyi Gábor-Nagy László-Tóth Gyula. Szemelvények a magyar hadtörténelem tanulmányozásához, II. k., Hadtörténelmi Intézet, Budapest, 1955, 308-309.

³⁰ Horváth Mihály, Zrínyi Ilona életrajza, Ráth Mór, Pest, 1869, 34.

³¹ Késmárki Tököly Imre és némely föbb híveinek naplói és emlékezetes írásai 1686-1705 (Tököly Imre sajtó írásai), 471.

³² Késmárki Tököly Imre és némely föbb híveinek naplói és emlékezetes írásai 1686-1705 (Tököly Imre sajtó írásai), 583.

³³ Késmárki Tököly Imre és némely föbb híveinek naplói és emlékezetes írásai 1686-1705 (Tököly Imre sajtó írásai), 644.

³⁴ Késmárki Tököly Imre naplója 1693. 1694. évekből, közli: Nagy Iván, Magyar Tudományos Akadémia, Pest, 1863, 133-139.

³⁵ Késmárki Tököly Imre naplója 1693. 1694. évekből, 216-219.

Gazi

Konaklayacak yer bulma Thököly ve askerleri için sürekli sorun teşkil etti. Erdel Hükümdarlığı'nın topraklarında mülteci askerler kamp kuracak yer bulamıyorlardı. Osmanlı egemenliği altındaki Macar topraklarında ise yalnızca geçici olarak konaklayabiliyorlardı. Kışlayan mülteci askerler Güney Macaristan topraklarını sıkça kullanmaktaydılar. Barış zamanında orduların kalacak yeri ve iâşe temin şartları Osmanlı görevlilerinin onayıyla belirleniyor olsa da mülteci askerler konaklama bölgelerine yakın yerleşimlerden haraç topluyor, bu da o bölgedeki nüfusun göç etmesine neden oluyordu.³⁶

Günlüklerinden anladığımız kadarıyla İmre Thököly konaklama konusunda özellikle kışın büyük sıkıntılar çekmekteydi. Kale dışında açık havada kamp kuran Thököly askerleri için Osmanlı karakolları ya az miktarda kalacak yer ve yakacak odun sağlayabiliyorlar ya da herhangi bir yardım tahsis etmiyorlardı. Belgrad ve Temesvár yakınlarında konaklayan kuruz askerleri bazı sınır kalelerinin paşaları tarafından nadiren izin verildiği taktirde geçici olarak bu kalelerde kalıyorlar ve masrafları karşılanıyordu. Örneğin 1692 ve 1693 yılları Aralık aylarında Belgrad paşası, László Bai'nin 50-60 kişilik süvari birliklerini Pancsova'ya kabul etti.³⁷ Kışlak ve yiyecek bulma konusundaki sıkıntılar nedeniyle kuruz askerleri Habsburg güçleri tarafından Osmanlılardan ele geçirilen Szeged³⁸, Szolnok gibi kalelere gidip teslim olmak zorunda kalıyordu. Kuruz ordularının finansmanı Osmanlı ve Fransa yardım paralarından ziyade Thököly'nin topraklarının geliriyle sağlanıyordu.³⁹ Bununla beraber Hükümdar Apafi zamanında Thököly ailesinin Erdel'deki topraklarına el konulması nedeniyle buralardan gelir temin etmek mümkün olmamaktaydı. Thököly günlüklerinden anlaşıldığı kadarıyla ekonomik yapının stabil olmayışı ileriye dönük bütçelerin hazırlanmasını da olanaksızlaştırmaktaydı.

***

1690'ların başına gelindiğinde Viyana'ya bağlı güçlerin Pétervárad, Erdel, Temesvár ve Bosna'ya karşı harekete geçmeyi planlaması Bâb-ı Âli'nin 1683 Viyana Seferi'nden sonraki Avrupa'daki durumunu iyice zorlaştırdı. Bu sırada İmre Thököly, Polonya Kralı Jan Sobieski'nin gerginleşen Polonya-Habsburg ilişkileri nedeniyle İstanbul ile anlaşmaya razı olduğunu açıklıyordu.⁴⁰ İngiltere ve Hollanda'nın hedefi Habsburg İmparatorluğu ve Bâb-ı Âli arasında barış imzalatılarak askeri güçlerini Fransa'ya karşı çevirmek olduğundan İngiltere Paget, Hollanda ise Henskerke adındaki elçilerini İstanbul'a gönderdi. Elçi-

³⁶ A Thököly-szabadságharc levéltára. Magyar Országos Levéltár. G-szekció, II. 1. 1680 május 30.

³⁷ Késmárki Thököly Imre naplóí, leveleskönyvei, és egyéb emlékezetes írásai, II. k., közli: Thaly Kálman, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1896, 229.

³⁸ Segedin.

³⁹ A Thököly-szabadságharc levéltára. Magyar Országos Levéltár. G-szekció, II. 1. 1680 december 31.

⁴⁰ Nagy László, ŃMefogyva bár, de törve nemí Török háborúk viharában (1541-1699), Tankönyvkiadó, Budapest, 1990, 275.

Gaz

Akademik
Bakış

133

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

ler Sultan II. Ahmed'e iki imparatorluk arasındaki sınırın Eszék⁴¹ olması gerektiğini söylese de bu şartı ağır bulan sultan elçileri geri çevirdi.⁴² II. Ahmed'in amacı Budin'in tekrar ele geçirilmesi olsa da Osmanlı idaresi şimdilik Belgrad Kalesi'nin güçlendirilmesine yoğunlaşacaktı. Osmanlıların amacı temel olarak Habsburg ordularının Belgrad'dan öteye geçmelerini engellemektir. Habsburglar ise Szeged'den başlayarak Tisza Nehri civarındaki kaleleri, ardından Osmanlıların önemli işe depoları olan Jenó, Gyula ve Temesvár kalelerini ele geçirmek istiyordu. Belgrad savunmasına Adana Sancakbeyi Cafer Paşa yerleştirildi; fakat Habsburg ordusunun kış nedeniyle askeri faaliyetlerine ara vermesiyle Osmanlı kuvvetleri Kasım 1691'de Edirne'ye geri döndü.⁴³ Mart 1693 İngiliz ve Hollanda elçileri yeniden Bâb-ı Âli'ye gittiler. Sundukları olası barış antlaşmasına göre Osmanlı Devleti Erdel, Jenó, Gyula ve Temesvár'ı Habsburg'a; Ukrayna, Podolya, Kamenyesk Podolsky⁴⁴, Eflak ve Boğdan'ı Polonya'ya; Mora'yı ise Venedik'e bırakıyordu. Şartları fazlasıyla ağır bulan sultan elçileri tekrar geri çevirdi.⁴⁵ Bu sırada üçüncü kez Kırım Hanı olan Hacı Selim Giray Belgrad'a karşı değil Habsburg kuvvetleri tarafından ele geçirilen Erdel'e karşı harekete geçilmesini tavsiye ediyordu; çünkü çasar birlikleri Erdel'den harekete geçerek Eflak ve Boğdan'ı ele geçirmeyi ve bölge halkını Osmanlılara karşı kullanmayı amaçlıyorlardı.⁴⁶

Pétervárad'a karşı harekete geçen Defterdar Ali Paşa Thököly'den aktif olarak yararlanmak istiyor, elindeki askeri gücün tümüyle Almanlara karşı harekete geçmeyi planlıyordu. Bu dönemde Thököly ve Osmanlı idaresi arasındaki buzların eridiğine tanık oluyoruz. Thököly'e Defterdar Ali Paşa tarafından büyük bir törenle kaftan giydirilmesi de yine bu döneme denk geliyor. Buna rağmen Thököly günlüğünde Osmanlı idarecilerinin bir kısmının hala kendisine güvenmediğini, bunun yanı sıra bütün askeri gücünü toplamak istemediğini, onları tümünden riske atmak istemediğini kaydetmekte.⁴⁷ Thököly 31 Ağustos 1694'te Türk karargahından ayrılarak Sava Nehri'ne ulaştı. Durumundan ümitsiz görünüyordu; yolda, 4 Eylül'de vasiyetnamesini hazırladı: "...kahrolmaksızın yola koyulmam mümkün değil ülkem için, milletim için, dinim için ve yıllar boyunca süren kanlı savaşlarla ve mücadelelerle aradığım şerefim için, şansım açık olsun!"⁴⁸

Habsburg ordusundaki komutanların çoğu Osmanlıların kaleyi kuşatmasına izin verilmeden karşı saldırıya geçilmesi konusunda Caprara'yı ikna etmeye çalışsa da Caprara başta Veterani'nin atlı güçleri yardıma gelmeden sa-

⁴¹ Ösek, bugün Osijek.

⁴² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. III/1., T.T.K., Ankara, 1988, 549.

⁴³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. III/1., 551.

⁴⁴ Kamanıçe.

⁴⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. III/1., 551.

⁴⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. III/1., 552.

⁴⁷ Késmárki Thököly Imre naplóí, leveleskönyvei, és egyéb emlékezetes írásai, II. k., 457-463.

⁴⁸ Késmárki Thököly Imre naplóí, leveleskönyvei, és egyéb emlékezetes írásai, II. k., 506-513.

Görüş

vaşı riske atmak istememekteydi. 24 Eylül'de yardım ulaştı; fakat Caprara beklenen saldırıyı gerçekleştirilmeyecekti.

Pétervárad Kalesi'nin önünde on gün boyunca aralıksız şekilde devam eden bir meteris ve top düellosu gerçekleştirildi. Osmanlı kuvvetleri daha ziyade meterislerle çasar taburunu baskı altına almaya çalışsa da özellikle Tuna'da inşa ettikleri köprülerle kendisini koruma altına alan Habsburg birlikleri karşısında başarı sağlayamayacaklardı.

***

EYLÜL

Çarşamba 1.

Başkomutan, Polonya elçisini şehre gönderip korunması için yeniçerileri görevlendirdi. Elçinin adamlarından biri evime gelip genel durumları ve şarap tüketimi hakkında bilgi verdi. Elçi, evimin yakınlarında oturuyordu; kendisine hizmetlimle hediye bir şarap göndererek nezakette bulundum. Hizmetlimin anlattığına göre elçi, Tatar Hanı'na bana gelmesi için yalvarmış ve kendisinin de benimle bağlantıya geçmek istediğini dile getirmişti.

Hemskerek Bey'im⁴⁹ İngiliz Kralı'nın sözcüsünün yakınında bulunuyordu, sözcü çadırların arasından bana ulaşıp gelecekte gerçekleştirilebilecek faaliyetler hakkında gizlice görüşmek istiyordu. Sözcünün yanında bir çorbacı yeniçeri bulunuyordu, onun vasıtasıyla haber gönderdim. Buna gelen cevapta sözcü her şeyden önce Vezir'in yönetimi altındaki ordunun bölgeden ayrılmasını istiyor, böylece o bölgede tarım da yapılabilineceğini söylüyordu. Orduda dört adet bulunan haseki ağalarından birini kırk bin yeniçeri arasından kalede bulunan ve Vezir'le yakın ilişki halinde olan yeniçeri ağasına gönderdim. Amacım ben seferdeyken eşimin yanında sürekli kalmalarını ve evimin halkına yapılabilecek saldırıları bertaraf etmeleri için iki yeniçeri istemektir. Ayrıca bu yeniçerilerden birisinin diğer hizmetlilerimle beraber şehre gönderileceğinden benimle de bulunması gerekiyordu. İnsaniyetlik yapıp isteklerimi kabul etsinler ve bana iki yeniçeri göndersinler, onların hizmetleri için haftalık bir maaş düzenledim ve rahatları için tertip sağladım.

Kornári bana geldi, O'nunla uzun bir görüşme yaptım, önceden eşimle de görüşmüştü. Anlattığına göre yeniçeriler arasında karışıklıklar çıkmış, Vezir'in üç aylık maaşlarını vermesiyle düzen sağlanabilmişti. Askeri faaliyetler hakkında düşmanın kendisini Varadin palankasında güçlendirdiğini, Türklerin burada düşmana zarar verebileceğinden ümidi olmadığını söyledi. Türk gemilerinin Sava Irmağı'ndan yukarıya doğru Brod'a⁵⁰ kadar gitmeleri Vezir'in ise Eszék'in altına yerleşmesi planlanıyor. Brod'da ordunun iaşesi gemilerle sağ-

⁴⁹ Hollanda Elçisi Henskerke.

⁵⁰ Bugün Doğu Hırvatistan'da.

Gazi

Akademik
Bakış

135

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

lanabilir; çünkü Sava ve Drava'dan Eszék yalnızca on bir saat. Zamanı eşime Fehérvár'da⁵¹ yetiştirmek için değerlendirmeliyiz. Kornári'nin tavsiyesiyle para elde etmek için vezirlerden aldığım bazı kumaşları ve kaftanları bin forint karşılığında askerlerimin ücretlerini ödemek için ipotek ettirdim. Bugün Vezir'in tuğu ve çadırları Sava köprüsünden geçirildi. Tabura iyi bir yer bulabilmeleleri için ben de adamlarımı gönderdim. Visnic'in⁵² ilerisinde bulunan yerde hem gemilerim hem de taburun hizmetine ayrılmış yük arabaları bulunuyordu, böylelikle gemiler şehre giriyor; yük arabaları ise kentin sınırına ulaşarak düzenli bir şekilde nakliyatı gerçekleştiriyorlardı. Ordugah ihtiyaçlarının sıkıntı yaşanmadan karşılanabilmesi için nakliyatın disiplinli şekilde yapılması emrini verdim. Yeni adamım geldi, Tatar Hanı ile görüşme yapmıştı; Han'ın iyi niyetini gösterdiğini bununla beraber benim Vezir'in yanında eksiksizce çalışmamı beklediğini ilettiler.

Uzun bir yol önümde duruyordu, içinde her şeyin meydana geldiği taburları ve şimdiye kadar bu yollarda hayatlarını veren insanları düşündüm. Bugün tanrımın kadri ve yardım için uzattığı merhametli eliyle vasiyetimi yazdım. Bu düzenlemeyi onurlu adamlarım Gáspár Sándor⁵³, Péter Madács, Mihály Bai⁵⁴ ve János Komáromi⁵⁵ Beylerime göstererek tasdik ettirdim; sonra imzalayıp kendi gizli mührümle mühürledim. Vasiyetnamemi Türk sultanlarının ve Tatar hanlarının bana verdikleri ahidname ve güven mektuplarıyla eşimin eline ulaştırdım. Evim hakkında bazı düzenlemeler yaptım. Buna göre içlerinde on altı silahlı görevlinin de bulunduğu seksen kadar saray görevlim Miklós Glavics ve Mihály Bai Beylerimin yanında kalacak. Péter Madács Bey'im'i Poserolca'ya⁵⁶ oradaki faaliyetlerin devamını sağlaması ve bölge halkının sorunlarıyla ilgilenmesi için gönderiyorum. Bugün yayalarımın maaşlarını ödedim. Akşama doğru Vezir'in çadırından biri geldi. Skerlet Bey'im⁵⁷ Vezir'in isteği üzerine Pétervárad'ın durumu ve yerleşimi hakkında bilgi verebilecek üç becerikli kişi göndermemi istiyordu. Péter Madács, István Horvát ve Ferenc Horvát Beylerimi gönderdim.

⁵¹ Belgrad.

⁵² Bugün Güney Hırvatistan'da.

⁵³ Thököly Imre'nin kuruz komutanlarından biri. Seres István, Thököly Imre és Törökország / Imre Thököly ve Türkiye, 113.

⁵⁴ 1682'den itibaren Munkács Kalesi'nin komutanı. 7 Mart 1692 ile 8 Haziran 1693 arasında İstanbul'da Thököly'nin elçisi olarak çalıştı. Seres István, Thököly Imre és Törökország / Imre Thököly ve Türkiye, 264.

⁵⁵ Thököly'nin maiyet sekreteri. Seres István, Thököly Imre és Törökország / Imre Thököly ve Türkiye, 268.

⁵⁶ Bugün Orta Sırbistan'da Pozsarevác.

⁵⁷ Alexandros Maurocordatus. İsminin Osmanlılar arasındaki söylenişi İskerletzade idi, Macarlar ise Skellet ya da Skerlet adıyla andılar. Fener Rumlarından İskerletzade tanınmış bir doktordur. 1699 yılındaki Karlofça barış görüşmelerine Bâb-ı Âli elçilerinden biri olarak katıldı. 1700'lü yılların başından itibaren ise İstanbul hükümetinin baş tercümanlığını yaptı. Pápai János Törökországı Napló, sajtó alá rendezte: Benda Kálmán, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1963, 439.

Gazi

Kendilerinden Varadin'in yerleşimi hakkında yazılı bilgi alındığını duydum.

Bugün hava sıcaktı.

Perşembe 2.

Vezir kapısından ordularıma ihtiyaç olduğu duyurulmuş, bunun için defterdara emir verilmişti. Memurlarımı defterdara gönderdim, bana askerlerimin ve atlarının sayılarını kaydetmem için emir getirdiler. Ayrıca defterdar kaleye gideceğini, adamlarımın da arkadan gelmelerini, bunların geçimlerinin sağlanacağını iletliyordu. Bu nedenle kendisine askerlerimin ve diğer hizmetlilerimin bir listesini gönderdim. Aslında benzer bilgileri Vezir'le yaptığım görüşme sırasında kendisine iletmiştim; fakat defterdar bundan memnun kalmamış olacak ki Vezir'le beraber konuyla ilgili yeni düzenlemelerde bulundu. Vezir'in askerlerin geçimlerinin nasıl sağlanacağı hakkında bilgilendirmelerini bekliyordum. Bu konuda Vezir, bir ağasıyla bana ve defterdara mektup gönderdi. Vezir'in kapısında yaşayan tercümanlarımdan birinin söylediği üzere Başkomutan bugün Sava'dan geçerek Zemlin'de bulunan Köprülü Vezir Palankası'nda konaklamaya başladı.⁵⁸

Vezir ve diğer devlet görevlileriyle süren işlerimin zorluğu hakkında Fransızlarla görüşme yaptım. Dün Almanların durumuyla ilgili bilgi aldım. Pétervárad'da Almanlara ait 16 bin kişilik yayanın, köprünün öte yanında ise Veterani'ye ait 6 bin süvarinin olduğu, ayrıca yardım için 14 alayın hazırda beklediği söyleniyordu. Polonya elçisinin işleri hakkında da görüştük, tam bu sırada elçinin bir adamı evimin kapısına geldi; benimle ve Fransız beylerle görüşmesinin sevincini bildirdi. Bu vesileyle Marchio de Lora Bey'im benim de onayla Fanton Bey'imi Polonya elçisinin adamına gönderdi. Kendisi ise Fanton Bey'imi evimde bekledi. Bu sırada aramızda Fransız Kralı'nın faaliyetleri, Fransa'nın askeri durumu ve akrabalarımın ölümü halinde eşimin himaye edilmesini ne kadar ümit edebileceğim hakkında uzun sohbetler oldu. Fransız sarayına başvuruda bulunmamdan ve kralın aldığı kararlar hakkında eşime gönderdiği mektuplardan uzunca konuştuk. Eşim daha önce kralın isteği üzerine durumu hakkında Fransız sarayına mektuplar yazmıştı. Bu sırada Fanton Polonya elçisinden geldi. Polonya elçisi Fanton Bey'ime daha önce Glavics Bey'ime verdiği bilgilerin dışında pek yeni bir şey söylemiyordu. Fanton'un anlattığına göre Polonya elçisi, eski vezirin Polonya ile olan ilişkilere zarar verdiğini belirtip şimdiki vezirin politikasının ne olacağını hakkında meraklanıyordu. Ayrıca Leh Kralı'nın Türk yöneticilerle görüşmek isteyip bunun için yerler hazırlandığını, bu yerler arasından Türklerin herhangi birini tercih edebileceği-

⁵⁸ Pétervárad kuşatması hakkında tutulan anonim Osmanlı kroniğinden takip ettiğimize göre Osmanlı orduları 2 Eylül'de Belgrad'tan Pétervárad'ın karşısında bulunan Zemlin'e doğru harekete geçtiler. Yazar aynı gün Zemlin'e ulaşır çadır kurduklarını ve Tuna köprüsünden geçtiklerinde Osmanlı donanmasının kayıklarının dağınık şekilde Tuna'da beklediklerini kaydetmekte. [18b-19a]

Gazi

Akademik
Bakış

137

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

ni söylüyordu. Kral, Lehlerin sadece Tatar Hanı'nın işbirliği yapmasıyla tatmin olmayacağını, bunun yanı sıra İstanbul'dan tam yetkili bir elçinin de gönderilmesini istiyordu. Marchio Lora Bey'im eşimle ilgili olarak Fransızlarla görüşmek istediye de eşim hastalığının kötüleştiğini bahane ederek olası görüşmeyi erteledi. Marchio Lora bu isteğini tekrarladıysa da eşimin cevabıyla tatmin olmak zorunda kaldı. Bundan sonra benimle vedalaştılar.

Günün geri kalan kısmında kendimle, askerlerimle, hizmetlilerimle ve ordu hazırlıklarıyla meşgul oldum; eşimle beraber Fehérvár'da kalmaları için seksen kişiden oluşan bir liste hazırladım. Eşimin yanında kalan adamlarımdan Mihály Bai Bey'im ve Marton Bohus kilerci başımı bu birliğin başına attım. Poserolca'daki asker sayısını arttırdım. İşlerimin devamı için yönerge yazdırdım. Vezir'e gönderdiğim adamımla taburumun ihtiyaçları için düzenlenmiş at ve öküz arabalarının hazır edilmesi, hizmetlilerimin Vezir'in yerleştiği bölgeye yakın bir yere yerleştirilmeleri ve benim ihtiyaçlarımı en uygun şekilde gidermeleri için hazırlık yapmaları hakkında haber saldı. Bu düzenlemeler nedeniyle taburum birkaç gün boyunca aynı yerde kalacak. Kilerci başımın vezir kapısından getirdiği habere göre kethüda iaşe hakkında defterdar tarafından yazılmış olan mektubu Vezir'e sunmayı unuttu. İaşe teslimatının geç yapılması günden güne artan bir sabırsızlığa neden oluyordu. Bu nedenle Cafer Paşa'ya şikayet mektubu yazdım. Cevap olarak bana kendisinin de olanlara karşı büyük tepki duyduğunu, bununla beraber Vezir'in kendisiyle de aynı şekilde davrandığını yazıyordu. Cafer Paşa, bugünlerde çıkan büyük bir yangında bin altın değerindeki atların bile telef olduğunu yangından sonra ise Vezir'in herhangi bir gizli işini tecrübe etmediğini anlattı. Cafer Paşa bütün ordumla beraber Vezir'in taburuna dahil olursam kendisinden bir şey elde edebileceğimi söylüyordu.

Hava güzeldi.

Cuma 3.

İngiliz Kralı elçisi Hemskerek Bey'imın koruması altında yasayan çorbacı ziyaretime geldi. Konuşmamızın büyük çoğunluğu birbirimize ettiğimiz iltifatlarla geçti. Kendisini önceden tanıyordum. Bana kaç çeşit gıdanın hangi miktarlarda Sultan tarafından elçiye verildiğini anlattı. Anlattığına göre sadece şarap ihtiyaçtan az olabilir; çünkü satın da alıyorlarmış, yediklerine ise her gün sultanın 100 talléden⁵⁹ fazla parası gidiyor. Bana ve yanımda bulunanlara Başkomutan tarafından kaftan giydirilmesinin elçi tarafından hatırlatıldığını anlattı. Söylediğine göre Vezir benim için ordu tutan biri olmam ve Türk taburuyla ilerlemem dolayısıyla isteklerimin yerine getirilmesi gerektiğini belirtiyordu. András Bai'ı en azından elçinin bir hizmetlisiyle bağlantıya geçmesi için çorbacıyla beraber gönderdim, András Bai onlardan şarap ve rakı şişesi de istesin;

⁵⁹ Macaristan'da 1499-1867 yılları arasında kullanılan, Osmanlı ticari hayatına da geçen para birimi; kara gurus. Bán Péter, Magyar történelmi fogalomtár, II. k., 190.

Gazisi

bunlarla hizmet etmeyi arzu ediyorum, bu sevecenliği hak ediyorlar.

András Bai İngiliz Kralı'nın elçisinin bulunduğu çadıra çorbacıyla beraber gidip elçiyi selamladı. Benim kendilerinin rakı ve şaraba olan ihtiyaçlarını bildiğimi ve onlara bu konuda naziklik yapmak istediğimi anlattı. Elçiden yemek takımları da göndermesini istedi. Tercüman elçiye mesajlarımızı iletiyordu. Bunlara elçi, benim kendilerine gösterdiğim iyi niyeti daha önce de tecrübe ettiklerini; fakat şimdi çorbacı izin vermediği için ne hediyeleri kabul edebileceğini ne de bir adamını bana gönderebileceğini söyledi. Tercüman, çorbacının çadırına gelerek olanları anlattığında çorbacı, elçinin iyi niyeti hükümdarın zoruna gidiyor diyordu. Tercüman elçiye zeval olmayacağını kendisinin sadece söylenenleri ilettiğini belirtti. Çorbacı, elçi hükümdarla bağlantıya geçmek istiyorsa tercüman vasıtasıyla yapması durumunda buna engel olmayacağını söyledi. Tercüman ise hükümdarın niyetinin iyi olduğunu, Latince bilmemesi nedeniyle kendisi yerine benim kendi adamımı kullandığımı ve bundan dolayı büyük ihtimalle Hartok'u göndereceğimi anlattı. Çorbacı, elçiyle olan görüşmelerimde András Bai'ı görevlendirmemi emretti. András Bai bundan sonra elçiye giderek kendisinin bu konuda yapabilecek bir şeyi olmadığını, göz hapsinde bulunduğunu, en azından çorbacıdan izin alınabilindiğini, bundan sonra şarap ve rakıyla hizmet etmeyi ümit ettiğini söyledi. Bunlar için elçi, András Bai'a İtalyanca iltifatlarla bulundu ve hemen Dux Hartok adındaki tercümanını çağırdı. Elçi, tercümanı vasıtasıyla az zamanlarının kaldığını bu nedenle görüşmeye daha sonra devam edilmesinin uygun olacağını söyledi. Daha önce devam eden mektuplaşmanın benim elçi olarak gönderdiğim yeniçerinin diğer yeniçeriler önünde şarap ve rakı için cam şişe talep etmesi nedeniyle sekteye uğradığını, bunun telafi edileceğini belirtti. Şu aralar rakısının ve şarabının olduğunu; fakat bir yeniçeri tarafından kendilerine üç şişe içki gönderilmesinin uygun olacağını, şişeleri Dux Hartok vasıtasıyla bir saat sonra geri göndereceğini söyledi. Şişeleri Edirne şarabıyla doldurup çorbacının dikkatini çekmem, bu fırsatla mesajlarımı da iletirim.⁶⁰

Cumartesi 4.

Başkomutan'dan ordularım için arpa unu hazırlatılmasını istedim. Dağıtımıyla talimatlarımla yönlendirdiğim subaylarım meşgul oldular. İşlerin daha düzenli devam etmesi için artık ben de askerlerimle beraber taburda bulunuluyorum. Gelişmelerden ve Vezir'in talimatlarından gecikmesizce haberdar olunabilmesi için Gáspár Sándor Bey'imi Vezir'in yanına gönderdim; hem benim işlerimi hassasiyetle düzenlesin hem de günlük olaylarla ilgilenisin, ha-

⁶⁰ Osmanlı kroniğinden: "...Sava Nehri kıyısı boyunca ilerleyen Osmanlı askerleri Almanların olası saldırı güzergahlarını incelemek için Habsburg karargahına 15 saatlik mesafedeki bir bölgede keşif yaptı. Bu sırada 100 kişilik bir Macar birliği saldırıya geçince Osmanlı kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı" "Ali Paşa 2000 atlıyla beraber Tatar taburuna giderek Selim Giray Han'la kuşatma hakkında görüştü." [19b]

Gazi

Akademik
Bakış

139

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

berleri bizden eksik etmesin. Vali Mihály Bai Bey'imi eşimin yanına gönderdim. Vezir'in Tatar Hanı'nın yanına gittiğine ve orada pek çok Türk beyle divan topladıklarına, divanda Pétervárad'daki Almanlara karşı hareket edileceğine ve Vezir'in ordunun düzeni ve konak yerleri hakkında yazılı talimatlar verdiğine dair haberler geliyor. Zaten bundan hemen sonra savaş boruları çalınmaya başlandı, düzenli ordularla Vezir Zemlin kentinden harekete geçti. Tatar Hanı'nın ve Mahmud Beyoğlu Arnold⁶¹ Paşa'nın yönetimindeki bir bölük ordu önceden yola çıkıp üç saatlik mesafedeki yerde konaklayacak ve Vezir tarafından ordunun başına atanan Cafer Paşa'yı burada bekleyeceklerdi. Bu arada orduya asker toplamaya devam ediyorlardı.⁶²

Benim kuvvetlerim şimdi Petróci Bey'im⁶³ idaresinde bulunuyorlar ve Türk taburuna bir saat mesafede Tuna boyunda bir yerde konaklıyorlardı. Ben geride kaldım. Kornári vasıtasıyla bin Macar altını borç alıp yeni gelen hizmetlilerim arasında bölüştürdüm. Bu tür işlerle Vezir'i üzmemiştim, daha ziyade kendimi zarara uğratarak bu zorlukların üstesinden gelmeye çalıştım. Ayrıca Péter Madács Bey'ime Poserolca'da kalan koruyucu birliğe ulaştırılması üzere birkaç yüz tallér para verdim, bununla bir ay yetecek un alabilirlerdi. Ayrıca Vezir ödeme yapmadığı için sıkıntısı yaşanan başka şeylerin alınması için de para verdim. Geride bıraktığım görevlilere yazılı talimat verdim, kilerci başıma da eşime ulaştırılması için para vermiştim, öğleden sonra saat iki gibi harekete geçtim. Şu kötü durumuma bakıp güçsüz, ata bile oturamayacak halde olmama üzülmemek mümkün değil; hem kendimi hem eşimi hem de taraftarlarımı tanrıya emanet ettim. Başkomutan'ın emirlerine bağlı kalmam talimatına uygun davranıyorum. Tanrının yardımıyla büyük ümitle harekete geçtim; yurdum için, milletim için, dinim için ve uzun yıllar boyunca kanlı savaşlarla ve mücadelelerle elde edilmiş onurum için Sava Köprüsü'ne ulaştım. Zemlin'de bulunan Cafer Paşa ile buluştum, kendisiyle görüşmek için çadırına gittiğimde yanında pek çok paşa bulunuyor ve direktiflerini şerbetle, kahveyle, gül suyuyla ve tütünle dinliyorlardı. Kendisiyle yalnız olarak görüşme fırsatım oldu. Pétervárad'ın ve orada bulunan Alman taburunun durumunu, Vezir'in savaş taktiklerini, Kamenyc'den⁶⁴ Temesvár'a gelen Tatarları konuştuk. Bundan son-

⁶¹ Arnavut.

⁶² Anonim kronik kaydediyor: "Osmanlılar Zemlin'den Pétervárad'a doğru harekete geçti" "Ali Paşa komutasındaki Bosnalı, Sırp, Arnavut askerler ve yeniçeri ocakları, Anadolu Beylerbeyi Mısırlızade İbrahim Paşa yönetimi altındaki keşif kuvvetleri ve Rumeli Beylerbeyi Mahmud Paşa'nın yönetimi altındaki ordular yola koyuldular"[20a] "6000 kişilik Tatar kuvveti Osmanlı ordusuna dahil oldu"[20b]

"Osmanlı orduları aynı gün Szalánkémén'e ulaştı. Pétervárad'a yapılacak kuşatmanın planlarını son kez gözden geçirmek için kamp kurularak gece burada geçirildi"[20b]

⁶³ István Petróci, Thököly Imre'nin kuzeni. 1670'ten itibaren mülteci hareketinde yer aldı, 1678'de ise Thököly'nin kuruz ordusuna katıldı; kısa süre içinde Thököly'nin en önemli komutanlarından biri oldu. Angyal Dávid, Késmárki Tököly Imre 1657-1705, 275-294.

⁶⁴ Kamenyesk Podolsky.

Görüş

ra Paşa'yla vedalaştım, askerlerime gereken emirleri verdim. Tuna'nın yanında Temevár'a üç saatlik mesafede konaklıyordum. Güneş batmak üzereyken görevlilerimi topladım, onlara yabancı millerin ordularıyla gerçekleştirilen bu seferde askeri düzene azami ölçüde dikkat edilmesi gerektiğini söyledim.

Kuru ve sıcak bir hava vardı. Ayağımdaki hastalık geçen zamana rağmen iyileşmemişti; sağ ayak bileğimin üzerinde bir delik bulunuyor, çizmemi giyerken büyük zorluk çekiyorum.

Pazar 5.

Gece yarısından sonra Sándor Bey'im vezir taburundan geldi Skerlet'ten haber getirmişti. Buna göre Türkler savaş hazırlıklarına hızla devam ediyor, Almanların meterislerine saldırıda buluyorlardı. Caprara ise henüz ulaşmamıştı, Skerlet bu nedenle Alman ordusunu Heizler⁶⁵'in komuta edebileceğini anlatıyordu. Skerlet'e göre biri askerlerimin ve atlarımın erzakları diğeri ise kişisel masraflarımla ilgili iki dilekçe yazıp Vezir'e iki yüzbaşıyla göndermeliydim.

Önümüzde zorlu mücadelelerin olduğunu göz önünde bulundurarak yanımda bulunan yükü azaltmak istiyordum, bu nedenle meclis çadırımı bir arabaya yükletip, bir kaç silahlı adamımı da yanına verip daha ilk durakta geri gönderdim. Sándor Bey'imi sözünü ettiğim konularda görüşmesi için süvari yüzbaşım Mihály Szappanos⁶⁶ ve yaya yüzbaşım István Kassai'yle⁶⁷ beraber Vezir'e gönderdim. Vezir'in birlikleri harekete geçtiğinden artlarından ben de yola koyuldum. Gemilerimi beklediğimden Türk taburuna gece katıldım. Bu sırada Tatarlar ve öncü Türk gruplar Szalánkemén'e ilerliyorlardı.

Hava sıcaktı.

Pazartesi 6.

Bugün Türk taburu Szalánkamén'de kaldı. Tatar Hanı ve Arnold Paşa da ordularını burada bekletiyorlardı. Erdel'de bulunan Almanların, Veterani ile beraber Lippa'ya oradan da Pétervárad'a geçtiklerine dair Temesvár'dan haberler geliyordu. Bu nedenle Vezir, Tatar Hanı'yla ve diğer paşalarla divan topladı. Vezir'in konakladığı yere uzakta kalmıyorum; Tétel'de⁶⁸ labanz⁶⁹ sınır karargahının karşısındayım, burada Tisza ve Tuna birleşiyor. Tétel yakınlarında bin kişilik Alman süvari birliği Pétervárad ve Tétel arasında köprü inşa ediyordu. Divanda yalnızca orduların mümkün olduğunca çabuk bir şekilde Pétervárad'a girmeleri karar alındı, özellikle düşmanın bölgede sayısını arttırmasından çe-

⁶⁵ Heissler.

⁶⁶ İmre Thököly ve II. Ferenc Rákóczi döneminin kuruz yüzbaşı ve binbaşısı. Seres István, Thököly İmre és Törökország / İmre Thököly ve Türkiye, 117.

⁶⁷ Kuruz komutanı. Annesi Thököly'nin halası idi. Nagy Iván, "Egykorú emlékirat Thököly Imréről" Századok, Budapest, 1876, 659.

⁶⁸ Tétel, Belgrad yakınlarında.

⁶⁹ Habsburg İmparatorluğu yandaşı Macarlar. Bán Péter, Magyar történelmi fogalomtár, II. k., 5.

Gazetesi

Akademik
Bakış

141

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

kiniyorlardı. Divan bittikten sonra Ali Paşa Tuna birlikleriyle yukarı doğru harekete geçti. Yüzbaşılarım vezir kapısından döndüler. Gıda işleri defterdara bildirildi. Defterdar kuruzların ihtiyaçlarının karşılanması için şimdikiye kadar kesin bir tarih belirlemediklerini, bunun yerine dönem dönem kendilerine işe sağlanacağını söylüyor, şimdi ise üç bin okka un ve kesimlik 15 hayvan verileceğini belirtiyordu. Hayvan yemi istediğimiz halde defterdar vermemişti. Sabah yola çıktığımda Fransızlar bana geldi, bu nedenle Marchio'yu faytonuma oturttum. Bana Almanlar hakkında kendisine dün ulaşan haberleri ve Vezir'in gelecekteki faaliyetleri hakkında kendi fikirlerini anlattı. Ben anlattıklarının önemli olmadığını, asıl önemli olanın bizim angaryalarımızın ne olacağı olduğunu söyledim. O'ndan Vezir'le görüştüğünde ihtiyaçlarımı hatırlatmasını istedim.

Akşam teşrifatçı başımı Cafer Paşa'ya gönderdim, kendisine mektupçu askerler üzerinden mektup da göndermiştim. Adamlarımdan bazılarını Cafer Paşa alı koymuştu, bunları serbest bırakmasını istediysen de kabul etmiyor bu kişilerin gönüllü teslim olduğunu ayrıca şimdi Vezir'in yanında olduklarını söylüyordu. İşe sıkıntısı çekiyorum, çıkan fırtınalar nedeniyle gemilerim buraya ulaşamamışlardı. Ayrıca geçen sene bir ara Tatarlardan çalınan atlar nedeniyle kaygılanıyorum. Andrés Ács adındaki atlarımla ilgilenen adamımla Tatarlardan çalınmış olabilecek atları ayıklamıştık. Fakat Tatarlar atlarının bizde olduğu bahanesiyle bizim atlarımıza el koyuyorlar. Bu durum Tatar Han'ını da rahatsız ettiği için Han'ın veziri bana nazik bir mektup gönderdi. Bunun üzerine Gáspar Sándor Bey'im atların Türklerden parayla alındığına dair delillerle Tatar taburuna gönderdim. Sándor Bey'im geri döndüğünde Tatar taburunda kadı olmaması nedeniyle meseleyi Türk taburunun kadısının çözebileceğini söyledi. Sándor Bey'im bir mektupla Tuna Kaptanı Ali Paşa'ya gönderdim. Paşa da bana bir mektup göndermişti, burada münakaşayı bırakmamızın iyi olacağını yoksa bana olan desteğinin ortadan kalkacağını yazıyordu.

Rüzgarlı, soğuk, kötü bir hava vardı, paltomu giyme zamanı gelmişti.

Salı 7.

Sabah yola çıktık. Köprülü Vezir'in Badeni Prens ile savaştığı yerde⁷⁰ durduk. Gáspár Sándor Bey'im bana biri askerlerimle diğeri ise kesimlik hayvanlarla ilgili olan iki teskere getirdi. Katona Bey'e topçu askerler nedeniyle haber gönderdim. Başkomutan divan topladı. Tabura yakın çayırılık alanda meterisler alınması, yayaların buralara yerleşmesi, meterislerin arkasında kalan ordunun ise savaş düzeninde beklemesi karar alındı; düşmanın beklenmedik bir saldırı yapabileceğinden çekiniliyordu.

Geçen gece hava son derece rüzgarlıydı, bu bende büyük bir heyecana neden oldu. Hava bugün de soğuktu, gece soğuk ve yağışlı geçti; yeni günle beraber hava düzeldi.

⁷⁰ Szerem Eyaleti'ne bağlı Szalánkamén'de, 19 Ağustos 1691.

Çarşamba 8.

Sabah Vezir, kethüdasını askeri bir birlikle düşman meterislerinin incelenmesi amacıyla gönderdi. Dün divanda meterisler hakkında görüşüldüğünü, kethüdanın da bu nedenle gönderildiğini açıkladılar. Dünkü rüzgarlı hava nedeniyle gemiler buraya ulaşamadı; gemileri karşılamaları için bazı birlikler geri gönderildi. Kethüdanın görevlendirildiği meteris açma faaliyetleri nedeniyle bugün yerimizde bekledik. Ben de bir bayrak askerimi gemilerim için gönderdim, kendim de burada; Tuna boyunda bekliyorum.

Defterdar tarafından tayin edilen kesim hayvanlarından sadece on beş adet bulunuyordu, un ise üç bin okkadan fazla değildi. Taburumda parayla un aldırıldığını seziyorum. Dünkü rüzgar yüzünden mi yoksa hastalığım mı nüksetti bilmiyorum; kendimi sanki üzerime çullanmışlar gibi hissediyorum. Vücudumun her parçasında ağrılar ortaya çıkıyor ve gittikçe kötüleşiyorlar; omuzlarıma, kollarıma ve el bileğime bir ağrı oturdu. Sabah kalktığımda parmaklarımı zor zar kapatabildim; gün ilerledikçe ağrımın azaldığını hissediyorum.

Fransız Marchio Lora Bey'im Sándor Bey'imle görüştü; buradan edindiğim bilgilere göre savaş kesin bir Türk zaferiyle sonuçlanmayabilirdi. Almanların meterislerini mümkün olduğunca güçlendirdiklerini Almanların elinden kaçan Fransız tutsakları anlatıyordu. Bu nedenle Marchio Lora Almanların meterislerine saldırmayı hedefleyen Vezir'in büyük cesaret sahibi olduğunu söylüyordu. Marchio Lora, Sándor Bey'imle benim ölümüm durumunda eşimin Fransız Sarayı'na sığınması ve kendi askeri işlerinde kullanmak üzere asker temin edebilmesi, Erdel'deki Fransız kaçaklarının ayaklanmaları, yeni Erdel hükümdarıyla Fransa'nın nasıl iyi ilişki kurabileceği gibi konular hakkında konuşmuştu. Bu görüşme benim için utanç vericiydi.

Bölge keşfinin son safhasını yaşıyoruz. Kethüda düşman meterislerinin incelenmesinden döndü. Savaş gemileri Pétervárad'a doğru harekete geçtiler, bundan hemen sonra teçhizat ve iaşe gemileri ordugaha ulaştılar. Olanca güçle köprüler inşa ediyor, gemileri birbirine bağlıyorlardı. Rüzgar bastırıyordu, silahlı gemilerden sonra bütün Türk cephane ve iaşe gemileri harekete geçtiler, köprücüler yelkenlilerle artlarından yola koyuldular. Tétel Beyi Tétel bölgesinden dil getirmişti, anlattığına göre Veterani Macar - Alman süvarileriyle Pétervárad'a doğru harekete geçmişti.

Defterdar bugün üç kese altın verdi; Vezir'in fermanına bakılacak olursa bunu daha Edirne'de vermesi gerekiyordu. Sofya'da bulunan Erdelliler için dilekçeleri doğrultusunda yüz seksen altın gönderildi. Gáspár Sándor Bey'im edindiği bilgiye göre Vezir yarın düşman meterislerine karşı harekete geçecekti. Bu nedenle kethüda, Sándor Bey'imi akşam yanına davet ediyor; sultanın merhametiyle kendimizi neye tabi tutacağımızı anlatacağını söylüyordu.

Görüş

Akademik
Bakış

143

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

Perşembe 9.

Türk karargahı öncelikle Karlóca⁷¹ üzerinde Alman meterisine bir saat uzaklıktaki yere yerleşti.⁷² Vezir savaşa tayin edilmiş orduları harekete geçirmişti, Pétervárad'a saldırı başlamıştı. Saldırıların ilk aşamasında pek çok Alman esir edildi. Tuna boylarında bekleyen ordular Pétervárad'ın önünde bulunan adanın burnuna yakın bir bende yerleştiler. Ben Karlóca'nın altında köye yakın, oldukça çimenlik bir yerde konaklıyordum. Yanımdan pek çok iaşe, cephaneye gemileri ve ordugaha ait diğer gemiler geçiyordu, bunlar Karlóca'da hemen köyün yanına yerleştiler. Kendi gemilerim de buraya ulaştı. Bu sırada Vezir'in Alman meterisini büyük baskı altında tuttuğuna dair haber ulaştı, faytonuma binip Türk taburunun konağına yakın bir yere yerleştim. Gittiğim yerde Türk ve Tatar askerlerinin verdiği direnişi ve Almanlarla yaptıkları mücadeleyi rahatça görebiliyordum. Vezir beni meterise kabul etti, burada atlı ve yaya askerler savaş düzeninde bulunuyorlar; Alman bendine yarım saatten az mesafedeler, Alman cephesinden atılan toplar burayı hedef alıyor. Akşam çadırıma döndüm.

Buraya gelen Tatar Han'ın kethüdasının verdiği habere göre Tatar Hanı benim yardımcı olmak istediğimi biliyor, güçsüzlüğümü ise anlıyor. Ben görüşme için yanına zahmet etmeyeyim, zamanı geldiğinde Vezir ve kethüdası gelişmeleri bilgime sunacak.

Hava güzeldi.

Cuma 10.

Düzenlemeleri zamanında yapmak istiyorum. Her adamım yanına yarın da yetecek kadar gıda ve otlara harekete geçsin. Verdiğim talimatla adamlarım mallarımızı yüklediler, onları gönderdim. Askerlerime bizim taburumuzla Vezir'in taburu arasında kalmalarını emrettim, kendim birkaç kişiyle arkada kaldım. Bayrakçımı atlarım ve arabalarım ile beraber çadırları kurması için ileri gönderdim. Gemilerimi bağlayacak uygun bir yer arıyordum, bu nedenle Karlóca'nın sonunda yerleşmelerini emrettim. Öğle yemeği sırasında Türk ka-

⁷¹ Karlofça.

⁷² 9 Eylül'de Osmanlı orduları Pétervárad'a ulaştı. Ordunun sayısı Osmanlı kroniğinden anlaşıldığı kadarıyla toplam 23.251 kişi.

Yazar Pétervárad'ı şöyle tanımlıyor: "...kale Tuna Irmağı'nın yüksek bir yerinde bulunuyor. İç kale Almanlar tarafından oldukça güçlendirilmiş. Nehirden karşıya geçtiğimizde düşmanın kaleyi meterislerle çevirmiş olduğunu gördük. Meterisleri düzenli olarak yerleştirilmiş askeri birlikler sanyor, asker alaylarını topçu birlikleri destekliyordu. Kalede 14.000 yaya Alman askeri bulunuyordu. Habsburg kuvvetleri Tuna Nehri'ne köprü inşa etmişler, gemilere bu köprü vasıtasıyla tehzizat sağlıyorlardı. Almanların 15, 20 ve daha fazla toplu kalyonu vardı, mürettebatı tüfekli yaya birliklerinden oluşan bu gemiler köprünün karşısında hazır olarak bekliyordu. Tuna Nehri'nin her iki tarafına sekizer adet balyemez top yerleştirilmiş ve kaleyi korumak amacıyla iki palanka inşa edilmişti, bunların karşısına kurulmuş çadırlarda 19 Alman ve Macar atlı birliği bulunuyordu, her birlikte bin asker vardı..."[21b] "...Osmanlı ordusu kalenin karşısına yerleşir yerleşmez meterislerin açılması işine koyuldu..."[22a]

rargahına geldim. Türkler gece boyunca Tuna'dan başlayarak Tatar Hanı'nın kargahına kadar uzanan bir meteris inşa etmişlerdi. Buna bakıp kırk kadar süvarimi Alman meterisine karşı mücadele etmeleri için gönderdim. Bu çarpışma sırasında Gáspár Püspök adındaki süvari teğmenim Alman ateşine yenik düştü, diğer teğmenimin ise atını toplu vurdular. Sultan ve Vezir tarafından kendisine eşlik etmesi için görevlendirilen iki kapıcı paşayla Katona Bey Fehérvár'dan kargaha geldi. Kapıcı paşalardan biri yüklü miktarda değerli taş getirmişti. Diğeri ise bir takım gizli bilgileri iletmek için buradaydı. Katona Bey eşimden ve Fehérvár'daki adamlarımdan mektuplar getirmişti. Mektup yazmam durumunda ise bunları kendi güvenilir adamlarıyla gereken yerlere ulaştıracağı güvenmesini verdi. Buraya akşam geldiği için akşam yemeğine benimle kalması için ısrar ettim. Tam yemek vakti Vezir'in kendi eliyle yazdığı teskereyi teslim etmek için bir görevli kapıma geldi. Vezir, ordularımı Cafer Paşa'nın komuta ettiği sol kanada yerleştirmemi emrediyordu.⁷³ Derhal bu görevi yerine getirebilecek askerlerimi bir araya getirip akşam vakti ordularını düzenleyen Cafer Paşa'nın komutasına yerleştirdim. Bu sırada Türk orduları Tatarlarla beraber harekete geçip Alman meterisini baskı altına almaya almışlardı. Vezir, Alman meterislerine yakın yerlerde yeni meterisler çekilmesini emretmişti.

Cumartesi 11.

Cafer Paşa askerlerimi yanında bulunan askerlerin arasına yerleştirdi. Akşam ordular harekete geçtiğinde Türk askerleri içinde küçümsemeyecek bir düzensizlik baş göstermişti. Alman meterisine yaklaştıklarında ordu subayları arasında düzeni sağlama ve disiplin konusunda problemler ortaya çıkmaya başlamıştı. Gece vakti Arnold Paşa, Cafer Paşa'nın askerlerine rastladı. Arnold Paşa onları düşman zannederek ateş emri verdi. Arnold'un askerleri birkaç yüz tüfekle sertçe meydan okuyordu. Cafer Paşa daha ne olduğunu dahi anlayamamış, çareyi oradan kaçmakta bulmuştu. Türkler ve kuruzlar arasında ölenler, yaralananlar oldu; neredeyse bütün yayalarımın üzerinden geçtiler. Benim Erdel'de bulunduğum sıralarda Türk ordularının serdarı olan Fındık Mustafa Paşa⁷⁴ da kolundan yaralandı. Gece vakti meydana gelen bu gelişmeler Türk birlikleri arasındaki karışıklıkları arttırmıştı. Bütün bunların yanında orduların büyük kısmı Vezir'in sağladığı tertip doğrultusunda Alman meterisine bir silah atışı mesafede yeni meterisler almaya başladı.⁷⁵

⁷³ Osmanlı kroniği ordunun komuta sistemi hakkında tamamlayıcı bilgiler sunmakta: "Osmanlı ordusunun sağ kanadının idaresi Anadolu Beylerbeyi Mısırlızade İbrahim Paşa'ya, sol kanadının idaresi Halep Paşası Cafer Paşa'ya orta kısmın komutası ise Yeniçeri Ağası Abdullah Paşa'nın idaresine verildi"[22b]

"...Osmanlı askerlerinden birkaçı beklenmedik bir şekilde emir dışında Almanlara ateş açınca kaleden saldırı başladı..."[23a]

⁷⁴ Niğbolu paşası, bu dönemde Temesvár savunmasına tayin ediliyor. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. III/1., 535.

⁷⁵ Anonim kronikten: "Osmanlı kuvvetleri meterislerin, palankaların inşası ve topların yerleştirilmesi için büyük çaba gösterirken Almanlar Osmanlı taburuna saldırmak için atlı ve yaya as-

Gazi

Akademik
Bakış

145

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

Sabaha karşı Türk birlikleri arasındaki tertip sağlanmıştı. Karışıklıklar nedeniyle Cafer Paşa geride kaldıysa da O da işlerini düzene koymayı başardı. Benim ordularım Almanların köprü ve gemilerinin bulunduğu bölgeye yakın bir yere konuşlanmıştı. Buradan Tuna'da bize karşı yerleştirilmiş engelleri görmek mümkündü. Askerlerim için et ve ekmeğe gönderdim. İaşenin merkezi artık yanı başımızda olduğu için gıda problemi çekmiyorum. Konak yerimin yakınında bulunan uygun bir yerde çadırımı kurmuş orada kalıyordum. Dinlenmek için gün batımına kadar zamanımı burada geçirdim. Buradan hem Alman palankasını ve kalesini hem de Türklerin faaliyetlerini açıkça görebiliyordum.

Sözünü ettiğim kapıcıpaşaları Vezir huzuruna kabul etmiş, daha sonra istirahata çekilmişti. Sefere bütün diğer paşalarla ve yeniçeri ağasıyla beraber kendi kethüdasını da tayin etti. Almanlar Türk meterislerine yaklaştıkça top ve obüslerinden yaptıkları atışlar artsa da fayda sağlamıyor, Türkler kendilerini savunuyorlardı. Vezir'in çadırlarda ve gemilerde bulunan adamları disiplin sağlamaya çalışsa da çadırlarından çıkıp meterislere gitmeyen sipahilere rastlanıyordu. Emirlerle uymayan askerlerin kulaklarını kesip kaçmasını diye gemilerle Tuna'da bir adaya yerleştirdiler. Vezir bu sırada gemilerden topların ve havan toplarının çıkarılması ve meterislere yerleştirilmesi emrini verdi. Skerlet Bey'im'e gönderdiğim Orlai Bey'im bana cevap getirmişti. Buna göre eşim altın ve gümüşlerimin haczedilmesi haberini almıştı, durumumu üzüntüyle karşılıyordu. Skerlet Bey'im sabırlı olmamı, bu günlerde Vezir'in uygun bir halini kalamamı, hayvan yemi ve diğer taleplerle O'nu üzmememi tavsiye etti.

Pazar 12.

Gece Mısırlıoğlu Meterisi'nden Alman meterislerine top atmaya başladılar. Türkler geceleyin başka yerlerde olan meterislerini de güçlendiriyordu. Top atışlarına erkenden başlanmıştı, Türk birlikleri önceki günlere kıyasla görülmemiş bir disiplinle işlerini yürütüyordu. Cafer Paşa Meterisi'nden iki topla Almanların Tuna'da bulunan köprülerine ateş açıldı. Tuna Kaptanı Ali Paşa'nın bulunduğu yerde Tuna Köprüsü'ne ve Alman kadırgalarına yoğun top atışlarının yapıldığı bir meteris kurulmuştu. Gün doğumundan öğleye kadar her iki taraf birbirini topa tuttu; fakat Türkler üstün gelmekteydi. Alman meterislerinde yayalar bakır trampetler çalıyordu. Başkomutan inşa edilen ilk meterisin girişine çadır kurdurtup konaklamaya başladı, burada bulunan askerleri yeniçeriler de dahil olmak üzere onarılmış meterislere kaydırıldı. Vezir ve muhafızları şimdi buldukları yerden ayrılmıyor, çadırlarıyla beraber burada kalıyorlardı. Osman isimli bir paşa Vezir'in emriyle eski bir tanıdığım olan Niş'in yeniçeri ağasıyla beraber Türk taburunu geziyordu. Önce çadırları toplatıyorlar, sonra askerleri yeni meterislere sürüyorlar. Beni de ziyaret ettiler. Kendilerine ordularımı Vezir'in emri doğrultusunda Petróci Bey'immin yönetiminde meterise gön-

kerlerini hazırlıyordu. Osmanlı askerleri Almanlar saldırıya geçmeden meterislerin inşasını tamamlamaya gayret ediyordu"[23a]

Görüş

derdiğimi söyleyip yeni bir emir var mı diye sordum. Hizmetlerimden çok memnun olduklarını, Türk askerlerinin tabur içindeki nakillerini gerçekleştirdiklerini, sadece ziyaret amacıyla burada bulduklarını söylediler. Gáspár Sándor Bey'imi Tatar ordugahına ve oradan Mahmud Beyoğlu'na göndermiştim. Getirdiği habere göre Tatar askerleri Tuna'nın öte tarafında bulunan Almanlara karşı baskın düzenlemiş, çadırlarında büyük kargaşaya neden olmuşlardı. Türk ordusu hem Tatar Hanı'nı hem de oğlu Gagla Sultan'ı daha önce yapılmış meterislerin sonuna bıraktı. Buraya geldiklerinde küçük bir çadır bile kurmadılar, gölgelik bir alanda bekliyorlardı. Vezir, meterislerin inşasına devam ediyordu. Tuna Kaptanı Ali Paşa'nın faaliyetlerini izliyordum. Tuna'nın ötesinde yeni bir meteris açıldığı haberi doğruduydu; fakat bu sadece Ali Paşa'nın ve orada bulunan gemilerin güvenliğini sağlamak için yapılmıştı. Pétervárad'a yakın bir adada da meterisler açılmış, buraya savaş aletleri yerleştirilmişti; böylece Alman meterislerine ve köprülerine ateş açılacak uygun bir yerde konuşlanmışlardı. Latince triemis, Macarca kürekli kalyon denilen çekekçileri Tuna'da Alman palankasının ve köprüsünün karşısına yerleştirdiler, Alman kalyonlarına karşı koyuyorlardı. Almanlar bu sırada köprüde olduklarından korkunç atışlar yaptılar. Ali Paşa Tuna'nın beriki tarafına, benim olduğum yere firkateynler getirmişti. Alman, bunları kendisi için en büyük tehlike olarak gördüğünden toplarının büyük çoğunluğunu bunlara karşı çevirdi. Türkler Alman palankasını karadan üç yerden vuruyordu.

Fransızlar, Boğdan mümessilim Zsigmond Székely'in iki mükerrer mektubunu gönderdi; mümessilim mektupları Edirne'de bulunan Fransız oratora vermişti. Sonuncusunun tarihi 27 Temmuz idi. Zamojszki Bey'im de Temmuz tarihli bir mektup almıştı. Burada Fransızların Flandre'de aldıkları zaferden bahsediliyordu. Sándor Bey'im Mahmud Beyoğlu ile buluştu; fakat Paşa'nın davranışları ilgisizdi, Cafer Paşa'ya da rastlamasına rağmen bir selamın dışında O'nunla konuşamadı. Türk ordularının bir kısmı bulunduğu yerden görülmüyordu; Vezir'in emriyle yeni meterisler çekiyorlardı. Ben de 50-60 kişilik bir birlikle Türk ordularıyla mücadele vermek için bir hendekten geçerek ilerledim. Başkomutan'ın korumasını sağlayan paralı ordunun yanında, Tuna kıyısına eski yerimden daha yakın olan bir yerde, buradaki kaynak suyunun sefasını çekmek için konakladım. Akşama doğru Alman meterislerine büyük bir akın başladı, büyük ateşli aletlerden olağanüstü sesler çıkıyordu, ayrıca bunlar havada büyük bir toz ve yoğun bir duman tabakası oluşturuyorlardı.

Pazartesi 13.

Türkler geceleyin meterisleri daha da güçlendirdiler, top bataryaları inşa edip bunlar için yedek parçalar temin ettiler; böylece bugün daha büyük tahribat gücüyle düşmana saldırıyorlardı. Sándor Bey'imi vezir kethüdasına gönderip Vezir'den zamanının çok kısa bir kısmını bana ayırmasını istedim. Kendisiyle Tuna'nın altından ve üstünden gemileriyle geçen Almanlara karşı yayalarımı

Gazi

Akademik
Bakış

147

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

nasıl kullanılabileceğime ilişkin taktik meseleleri görüşmek istiyordum. Görüşme talebime cevap yarına kaldı.

Vücudumda büyük bir sıcaklık hissediyorum, çarpıntım da var. Doktor tarafından yazılan tedaviyi düzenli şekilde bu sabah da aldım.

Başkomutan'ın tepede bulunan büyük çadırlarını çitlerin etrafında kurulmuş çok sayıda askeri çadırıyla beraber sevk ettiler. Çadırları meterislerin arkasına yerleştiriyorlar, askerler ise meterislerin önlerine birikiyorlardı. Birkaç yüz askerden oluşan bir Tatar birliği Eszék'e gitti. Vezir'den ve meterislerin incelenmesinden gelen Gáspár Sándor Bey'im kendisine verilen görevi gün boyunca yerine getiriyordu. Gezdiği meterisleri resmederek anlattı; Türkler palankaları sürekli güçlendiriyordu. Cafer Paşa altı adet eski top getirtmiş, bunları bulunduğu meterisin bataryasına yerleştirmişti. Ali Paşa ise Vezir'den havan topları istetiyordu. Bu nedenle düşman kalyonlarının ve köprülerinin bombalanması için Tuna adasında bulunan palankaya üç adet top gönderildi.

Vezir, düşman palankasına yakın; yeni bir meterisin alınması emrini vermişti. Cafer Paşa ve Mahmud Beyoğlu Sándor Bey'im oraya gittiği sırada konuşuyorlardı. Mahmud Beyoğlu'nun kardeşi savaşan askerler arasındaydı ve eğer düşman meterislerine yakın düşerlerse kendisine çok dikkat etmesi lazım diyerek endişeleniyordu. Vezir Oranicalı⁷⁶ askerler hakkında yeni düzenlemeler yaptı, bunları kethüdası vasıtasıyla Cafer Paşa'ya verecek. Vezir bana, ordularımın ihtiyaçlarını Cafer Paşa'dan temin etmem cevabını göndermişti. Kethüdanın getirdiği habere göre Kurt Bey yönetimindeki iki yüz yaya on günlük iâşe ile beraber taburun etrafında bulunan ve ganimete zarar veren eşkıyalara karşı yaya jandarma bölüklerine gönderilecekti.

Salı 14.

István Petróci Bey'immin yönetiminde bulunan yaya ordularımın yarısını getirttim; fakat Kurt Bey ancak akşam bana gelmişti, birliklerin O'nun idaresi altında düzenlenmesi gerekiyordu. Kahvaltı vakti Alman palankasında bulunan üç - dört bin atlı asker yerlerinden dışarı çıkmıştı. Türklerin bir kısmı ise meterislerin yenilenmesine sadece bugün başlamışlardı; bunlar Alman meterisine en fazla yarım tüfek atışı mesafede bulunuyorlardı. Uzun sürmekle beraber sağa sola rasgele ateş etmekten ibaret olan bir mücadeleyle Türkleri yeni meterislerinden çıkarmak mümkün değil. Arnold Paşa'nın askerleri buldukları güçlü meterislerden çıkarak akın etmeye başlamışlardı; ancak bu kuvvetleri başta Edirneli Ali Paşa'nın birliklerine olmak üzere diğer birliklere destek sağlamak amacıyla geri çektiler: Böylelikle düşmanın arkasından dolaşarak meterislerini tarumar ettiler. Arnold Paşa'nın kaçan subaylarından üçünü Vezir yakalatarak başlarını vurdurttu. Türk birlikleri sol kanatta daha iyi direniş gös-

⁷⁶ Vranjica, Güney Hırvatistan.

teriyordu, bunun yanı sıra daha bu sabah yeniçeriler tarafından inşa edilme-ye başlanmış meterislerden de Türkleri sürmek mümkün olmamıştı. Top ve tüfek sesleri iki tarafta da durmaksızın sürüyordu. Uygun bir tepeden olanları izliyordum; Tuna'nın beriki tarafında bulunan firkateynler oradaki düşmana büyük zarar verdiler, kendilerini de iyi korudular. Bu çatışma Türk tarafında birkaç yüz kişilik asker kaybına neden olsa da Almanlardaki insan kaybı daha fazlaydı. Türkler meterislerini mümkün merteye güçlendirmişlerdi, bu nedenle kendilerini daha iyi koruyabiliyorlardı.⁷⁷ Bu gelişmelerden sonra düşmana karşı ben de yerimi değiştirdim; Vezir'e yakın Fransızlara ise komşu olan, inşasına ilk önceleri başlanmış bir Türk meterisinin civarına yerleştim. Péter Madács Bey'im ulaşıncaya dek Poserolca'ya subay tayin edilmiş Zsigmond Pogány buraya geldi. Hem Madács Bey'imden Poserolca hakkında hem de Fehérvár hakkında karımdan ve orada bulunan pek çok subayımdan mektuplar getirdi. Fehérvár'dan beri Türklerle ve Tatarlarla seyahat ettiğini; buraya kadar onlarla beraber geldiğini söylüyordu.

Çarşamba 15.

Orlai Bey'im Arnold Paşa'ya ve Mahmud Beyoğlu'na göndermiştim. Onlardan Sofya'da bulunan Erdellilerin Vezirce tayin edilmiş masraflarını diledik. Ferman düzenlenerek üç dört gün içinde güvenilir adamlarınca istenilen paranın gönderileceğini, bu konudan Sofya Paşası'nın da haberi olduğunu söylediler.

Tanrı düşmanımı utandırırsa bu benim içindir. Bir zamanların yüce bolluğu devam edecek; ya Macaristan'ın ya da Erdel'in başına oturacağım, ben sadece bunun için ibadet ediyorum. István Palatic adlı hizmetlimi yanında beş kişiyle Belgrad ve Poserolca'ya ilişkin bilgileri içeren mektuplarla Belgrad Paşası'na gönderdim. Elimde Türklerden yazılmış mektuplar da bulunuyordu, adamıma yolda Türk ya da Tatar birliklerine rastlarsa bu mektupları onlara teslim etmesini söyledim.

Sabah vezir kethüdasından yayaların ve Kurt Bey idaresindeki süvarilerin gönderilmesi şeklinde yeni ultiatom gelmişti. Bu nedenle Ferenc Horvát'ı Kurt Bey'le ve 70 kadar atlıyla, yanlarında birkaç günlük iâşe ile gönderdim. Vezir tarafından tebliğ edilen talimata göre öncelikle Türk taburunun ganimet toplamasına karşı koyan birliklerle mücadele edilmeliydi. Daha sonra Vezir'in yeni bir emri daha ulaştı. Buna göre Kurt Bey'i diğer komutanlarımla beraber

⁷⁷ Osmanlı kroniği: "Osmanlılar Almanların, Osmanlı birliklerini kale yakınına çekerek savaşı sürdürmeyi planladıklarını düşünüyordu"[24b]

"Alman orduları Heissler komutasında kaleden ayrılarak Osmanlılara karşı harekete geçti. Sol kanatta bulunan sipah ve silahdarlar Alman birliklerini durdurmayı başardı. Meterislerdeki askerlerin sipah ve silahdarlarla beraber hareket etmesiyle Alman kuvvetleri kaleye doğru kaçmaya başladı; fakat önemli kısmı Osmanlı askerleri tarafından öldürüldü..."[24b]

Gazi

Akademik
Bakış

149

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

Kerevics⁷⁸ Palankası'na göndermem gerekiyordu, orada askerlerimle beraber gelen buyruğa göre hareket etmeleri; Sultan'ın emrinde boyun eğmeleri istenmişti. Bunun dışında kalan askerlerim ise benim idarem altında savaş düzeninde bekleyeceklerdi.⁷⁹ Gelen yeni emirleri dikkate alarak Ferenc Horvát'ı ve Kurt Bey'i geri çağırdım, Petróci Bey'ime ise yanında bulunan ordularla beraber buraya gelmesi emrini verdim. Askerlerin yiyecek ihtiyaçlarını karşıladım, Petróci ve Kurt Beyleri emirlerine verilmiş ordularla akşama doğru gönderdim. Geldikleri yerin ve orada bekleyen orduların durumunu bildikleri için Gáspár Sándor ve István Petróci'yle görüşme yaptım, Petróci ve Kurt Beylerime yetişmeleri için hemen onları da gönderdim.⁸⁰

Lora Bey'im dün ziyaretime geldi. Dün Vezir'le görüştüğünü ancak Vezir'in Edirne'ye adamlarını göndermesine izin vermediğini söyledi. Bununla beraber Vezir Lora Bey'den meterisleri gezip incelemesini istemiş, O'nun savaş tecrübesine güvendiğinden belirteceği eksikliklerin giderileceğini söylemişti. Kendisiyle müzakerem uzun sürdü. Türklerin faaliyetleri ve düşmanın bunlara karşı gerçekleştirdiği eylemler hakkında ne düşündüğünü sordum. Kısaca Türklerin isteklerini gerçekleştirebileceklerine inanmadığını; çünkü Almanların Türkleri kendi palankalarına çekmek için sadece zaman geçirdiğini, burada iki yıldan beri teçhizat biriktirdiklerini ve meterislerini korumak için her türlü donanımına sahip olduklarını söyledi. Anlattığına göre Almanlar Türkler tarafından palankalarından püskürtülse de kendilerini önceden ayrılmış yeni bir palankaya yerleştirecek ve hatta iki üç bin kapasiteli yeni bir palanka yapabilecek kapasiteye sahipler. Ayrıca kale teçhizata boğulmuş durumda. Türklerin çektiri kayıklarının Alman kalyonlarıyla baş etmesi mümkün değil. Almanların köprülerin sonunda yalnızca palankaları değil aynı zamanda burçları da var; bunlara kuşatmayla zarar vermek imkansız. Eğer yağmur ve soğuk başlarsa Almanlar şartlara dayanabilir, kötü hava koşullarında binlerce Türk hayatını kaybedecek.

Defterdara bir adamımla mektup göndermiştim. Skerlet Bey'imle paylaştığım endişelerimi kendisine de anlattım. Sultanın işe gemileri bugün ulaş-

⁷⁸ Kerevet.

⁷⁹ Osmanlı kroniğinin kaydı: "akşam cebecilerin tarafında bulunan meterisler onarıldı"[26a] "Tuna Nehri'nin yukarı tarafında Eszék yolunda bulunan Kerevet Palankası Almanların işe gemilerinin güvenliğini sağlıyordu. Bu bölgenin denetlenmesi için Kurt Bey, Mustafa Huszár Bey ve Kuruz Kralı'nın adamları gönderildi. Bunun dışında Serem (Szerem, Orta Sırbistan'da.) ve Titel beyleri arabalara yüklenmiş kırk adet çete kayığı ile beraber Kerevet Palankası'na gönderildi"[26a]

⁸⁰ 15 Eylül'de meydana gelen çarpışmalar hakkında Osmanlı kroniği şu kayıtları içeriyor: "Almanlar zaman zaman palankalardan ve meterislerden Osmanlı donanmasını topa tuttular. Osmanlılar meterisleri ve sıçan yollarını güçlendiriyorlardı. Alman ordusunun mühimmatında eksiklikler ortaya çıkmaya başlamıştı, bu nedenle Tuna kıyısına yeni meterisler inşa etmeye başladılar" "aynı gün Almanların gemilerinden birine Osmanlı topu isabet ettiğinden düşman gemisindeki toplar bağlı oldukları yerden ayrılarak nehre düştü. Alman kalyonu böylece geri gönmek zorunda kaldı" "batı yönünden Almanlar akın etmeye çalışsa da geri püskürtüldüler..."[26a]

tı. Biz de sultanın hizmetinde bulunuyoruz, bizi unutmayın! Fakat Fehérvár'da iâşe aldığım için şimdi tekrar alamayacağımı söylüyorlardı. Sándor Bey'im i Cafer Paşa'ya yollasam da Paşa görüşmek istememiş, Sándor Bey'im ise mektubu bırakıp geri gelmişti. Poserolca'dan Madács Bey'im in mektubu ulaştı. Yazdığına göre Poserolca'da bulunan Türkler konaklama talep ettilerse de onları palankalarına geri göndermişlerdi. Türkler vezir fermanına dayanarak Csernece⁸¹ sakinlerini pek çok köyle beraber kente göç ettirmek istiyorlar. Oradaki değirmen de olaylar nedeniyle çalışmaz olmuş. Madács Bey olanları anlatmak için Vezir'e iki rapor göndermiş, ayrıca Vezir'in kethüdasına da Poserolca'da bulunan Türklere kuruzların yanında konaklama sağlanması için bir de mektup yazmıştı. Bu mektubu ve raporları Sándor Bey'im Vezir'in kethüdasının yanında hizmet eden Osman Çavuş'a teslim etti.

Hava güzeldi.

Perşembe 16.

Başkomutan bugün bana ağasını iki kez gönderdi. İlkinde halimi hatırımı sordurttu. Ağa sağlığım hakkında bilgi alıp Cserevic'e⁸² tayin edilen orduların yolda olup olmadığı, yoldalarsa ne zaman hareket ettikleri, bu birliğe kaç kişi tayin edildiği gibi konularda sorular sordu. Dün yola çıktıklarını, toplam 550 kişi olduklarını; fakat bazı engellerden dolayı içlerinde geride kalanlar olduğunu, onların da ana birliğe yetişeceklerini söyledim. Başlarına kimi komutan tayin ettiğimi sorduğunda Petróci Bey'im i atadığımı söyledim. Ağa Fehérvár'da ordularımın büyük orduyla alay gösterip göstermediğini sorunca birliklerimin orada olduklarını söyledim. Fehérvár'da askerler arasında bazı problemler çıkmıştı; ağa bunun nedenini araştırıyordu; fakat gelişmelerin neden oraya çıktığı hakkında benim de bilgim yoktu. Bu işi incelemesi için kethüdümü gönderdim.

Fehérvár'dan top sesleri duyulmasıyla Vezir bunun nedenini öğrenmek için ikinci kez ağasını gönderdi. Olayın iç yüzünü anlamak için kethüdümün tavsiyesine uyarak Vezir'e adamlarımdan ikisini gönderme kararı aldım. Bununla beraber Türk taburunda iki kuruz yalnız başına dolaşamayacağı için Vezir'den de bana bir Tatar göndermesini istedim. Meselenin daha kolay halledilebilmesi için Tatar Hanı'na haber gönderdim. Buna göre iki adamımın mektubuyla yola çıktıklarını ve yanlarına Macarca bilen bir Tatarı da tayin ettiğimi, daha sonra Petróci ve Gáspár Sándor Beylerimi de göndereceğimi haber ettim. Benim yanımda ve emrimde bulunan Erdelliler Sofya'da bulunan Erdellilere mektuplar yazıyorlar, Vezir'in iâşe için verdiği fermanların son bulunduğunu, çatışmalar bitene kadar sessiz kalmalarını, onları unutmadığımı anlatıyorlardı. İâşe hakkında yazılan ve sonu gelen fermanı Erdellilerin kapı kethüdası gibi çalışan Orlai Bey'ime Mahmud Bey'e teslim etmesi için verdim.

⁸¹ Güneybatı Macaristan.

⁸² Bugün Orta Sırbistan'da Cerevic

Gazisi

Akademik
Bakış

151

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

Fransızlar bana yakın yerde konaklıyorlardı, sohbet etmek için onları öğle yemeğine çağırdım. Gáspár Sándor Bey'im Cserevic'den döndü. Tuna'nın öteki tarafından geçip gelen bazı askeri kuvvetlerin bölgeyi işgal ettiklerini, şu anda yerleşimin boş olduğunu, benim ordularımın bölgeyi savunmak için oraya girdiklerini, bu nedenle bana ait iki obüs gördüğünü anlattı. Söylediğine göre işgalci güçler burayı ateşe vermemişlerdi, dış palanka ayakta duruyordu, ayrıca önündeki kullanışlı hendekle şato da iyi vaziyetteydi.

Bugün beşi altı yüz kişilik Alman tüfekçi çamdan yapılmış gemilerle Tuna'da saldırıya geçti. Bunlar ya Eszék ya da Buda tarafından buraya gelmişlerdi, henüz bilmek mümkün değil. Sándor Bey'im gemi talep etmek için Vezir'e gitmişti. Ümidimize göre kuruzlar gemilere yerleştirilerek orduya büyük kazanç sağlayabilirlerdi. Vezir, gemileri vereceğine dair söz verdiği için Tétel Beyi'nin elinde bulunan kayıklardan onunun kuruzlara verilmesi için ferman hazırlandı. Fakat ferman hazırlanması akşam vakti gerçekleştiğinden gemilerin devralınması ve kuruzlar tarafından keşfedilmesi yarına kaldı.

Türkler Alman palankasına yaklaşabilmek için meteris açma işine devam ediyor ve bir sonraki kuşatma için hazırlanıyorlardı. Buradaki taburda Vezir'in dışında sadece Cafer ve Mısırlıoğlu Paşaların tuğları bulunuyordu. Başkomutan sol kanadın komutasına Cafer Paşa'yı sağ kanadın komutasına ise Mısırlıoğlu'nu atadı. Cafer Paşa'nın idaresinde bulunan birlikler Mahmud Beyoğlu, Kaplan Paşa ve Küçük Cafer Paşa'nın yardımcı komutan olarak atandıkları Arnold askerlerinden oluşuyordu. İçlerinde kısmen Rumeliler ve denizden bu tarafa doğru uzanan vilayetlerin bu tür faaliyetlerde kullanılmaları için daha önceden belirlenmiş askerleri bulunuyordu. Mısırlıoğlu'nun idaresindeki orduları yeniçeri ağasının kontrolündeki yeniçeriler, Bosna orduları ve kısmen deniz ötesi ülkelerin vilayetlerinden gelen askerler oluşturuyordu. Başkomutan'ın kendisi de çadırını bozup, ilk kurulan meterislerden birinin yanına küçük bir çadır kurdurup, buraya yerleşti. Ayrıca vadinin yanında Vezir'in beş bin kişilik paralı ordusu Muhammed Bayrağı altında bekliyordu. Ganimet toplanmasında büyük titizlik gösteriliyor; eli silah tutanların ganimet toplamaya gitmesine izin verilmiyordu. Cafer Paşa'nın meterisleri Vezir'in konakladığı yere yakın bir yerde bulunuyordu, bunların arkasında ise Tatar Hanı'nın çadırları vardı. Tatar Hanı da Vezir'in uygulamalarına benzer emirler veriyordu. Cafer Paşa'nın kapı kethüdasına ve Mısırlıoğlu'na birer Türkçe mektup yazdım⁸³; sadece tamamlayıcı bilgiler içeriyorlardı. Paşaların meterislerine ise adamlarımı göndermiştim; Türklerin ve meterislerin durumunu takip ediyorlardı. Türklerin meterisle-

⁸³ Başta Eflak-Boğdan olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu ve onun idaresi altında bulunan vasal devletler arasındaki yazışmalar Türkçe olarak gerçekleştirildi; fakat Erdel Beyliği çoğu kez bu genellemenin dışında kaldı. Bethlen Gábor zamanında ara ara yazılan Türkçe mektupların dışında, hükümdarların Macarca yazdığı mektuplar Bâb-ı Âli'de tercümanlar tarafından çevrildi. Biró Vencel, Erdély követei a Portán, Minerva Irodalmi És Nyomdai Méintézet Részvénytársaság, Cluj – Kolozsvár, 1921, 83.

rini iyice güçlendirdiklerini, şimdi de ateş güçlerini arttırmaya çalıştıklarını haber ettiler; bunun için birinci meterise havan topları yerleştiriyorlar, daha büyük topları ise ikinci meterise koyuyorlardı, üçüncü meteris ise Almanlara bir tüfek atışı mesafede bulunuyordu. Almanların da meterislerinde büyük gayretle çalıştıkları haberini alıyorum, bununla beraber onların meterisleri daha küçük. Türkler büyük ağaçları ve kalın kalasları palankaya doğru götürüyor ve uçlarında çengeller bulunan uzun eğri kalaslar yapıyorlardı. Adamın biri kendinden büyük kalınca demir burgular imal ediyordu. Bu sırada Almanların elinden kaçan bir Fransız Almanların palankaları civarından bulunan bir cephaneleri olduğunu söyledi; Türkler bu cephaneyi aramaya koyuldular. Vezir'in ağası gemilerle ilgili ferman hakkında bana geldi. Üçüncü palankanın dışında tekerrar kazı faaliyetlerine başladıklarını Alman meterislerine doğru sıçan yolu açtıklarını anlattı.

Ayağımın ağrısı devam etmekle beraber kullandığım ilaçların iyileştirici etkisini hissediyordum, Orlai Bey'im ise sağlık durumuma çok üzülmekeydi. Bugün uyandığımda kollarımda ve omuzlarımda gün içinde artan bir ağrı ve ağırlık vardı.

Cuma 17.

Vezir bana beş gemi tayin etmişti. Sándor Bey'im ordular için bir miktar kalay ve bakırın nakliyatını gerçekleştiriyordu. Tételli Mustafa Bey ve Szeremli Feyzullah Bey'e kuruzlarla beraber Cserevic'e gitmeleri emredildi. Onları ve benim askerlerimi Sándor Bey'immin refakatinde bizim için tayin edilmiş gemiler nakledecekti. Hem gemilerin devralınması hem de barut ve kurşunların denetiminin sağlanması için bir teğmenimle birkaç saray görevlimi ve tüfekçimi tayin ettim. Alman meterislerinde uzun uzadıya bakır trampet sesleri duyuyordum, hararetle bir hazırlık içindelerdi. Kör Bottyár⁸⁴ isimli labanz komutanı bin kadar askeriyle yardıma gelmişti. Tuna'nın öte tarafında bulunan Alman askerleri kendilerine yardım geldiğini görür görmez toprakları Türk palankasına ateş açtılar. Bu nedenle meterislere geri dönüldü. Vezir ise kendilerine ateş açan düşmana gelen yardımın boyutunu anlamaya çalışıyordu. Türk taburunda küçük bir gürültü oldu; Vezir, askerleri savaş düzenine sokup herkesin yerine geçmesi emrini verdi. Gün doğumundan birkaç saat sonra Türk Sultanı'nın kapı ket-

⁸⁴ Vak (Kör) Bottyán = Bottyán János. Thököly hizmetindeki komutanlardan biri. 15 Ekim 1685'te Habsburg İmparatorluğu'na teslim edilmesi karşılığında şartları yumuşak bir barışa imza atabilmek amacıyla Báb-ı Âli'den gelen emirle Varadin paşası Ahmet Paşa tarafından İmre Thököly esir edildi. Osmanlı planı beklediği gibi gelişmemiştir; Thököly'nin esir edilmesi kuruz askerlerinin kitleler halinde Habsburg tarafına geçmeye başlamasıyla sonuçlandı. Vak Bottyán bu dönemde Habsburg hizmetine geçen komutanlardan biri idi. 1686 Budin kuşatması sırasında Habsburg tarafında hajduların (= haydut. 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kullanılmaya başlanan hafif yaya birlikleri.) komutanlığını yaptı, Rákóczi bağımsızlık savaşına kadar Habsburg hizmetinde kaldı. Makkai László - Száz Zoltán, Erdély története 1606-tól 1830-ig, Akadémiai Kiadó, Budapest 1986, 871.

Gazi

Akademik
Bakış

153

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

hüdası geldi. Sultandan Başkomutan'a ve Tatar Hanı'na kılıç ve samur kürk getirmişti. Bunların yanı sıra hatt-ı şerifi yani sultanın kendi eliyle yazmış olduğu mektubu da teslim etti. Ayrıca Türk taburunda kuşatma zamanı her kim kendisini bir kıl kılıca yazdırırsa sultandan 20 tallér bahşış alacağı beyan ediliyordu. Akşama doğru büyüğü 24 librelük küçüğü 18 librelük iki büyük başlı top gemilerden indirilerek çadırının yakınlarında bulunan meterislere götürüldü. Dün Almanların elinden kaçan bir Fransız Vezir himayesi altına almış, onu Türk kıyafetleriyle giydirerek kendi meterisine göndermişti. Kendisi Almanların iki yerde bulunan cephaneliklerini Türk askerlerine gösterdi, askerler yeraltında bulunan cephaneliklerden barutları çaldılar.

Eski dostum ve geçen sene de Tatar Hanı'nın yanında kalan Çerkes Bey beni ziyarete gelmişti. Kendisine Tatar Hanı'nı misafir etmeyi dilediğimi söyledim, zamanı geldiğinde Han'ın beni ziyaret etmek için haber göndereceğini söylediğini, bende kendisinden gelen ahidnamenin de bulunduğunu anlattım. Bu konuda Tatar Hanı ile konuşmam gerektiğini söyledi. Türklerin cephede ne gibi faaliyetlerde bulduklarına ilişkin büyük merak içinde oğlumu belirttim. Ordularımın Poserolca'da olduğunu söylediğimde ise hayretler içinde kalmıştı. Bugün Szerem, Várad, Tétel Beyleri de ziyaretime geldiler, kendileriyle yalnızca Sándor Bey'imın önceden onlara bildirdiği konular hakkında açıklamalarda bulundum. Tuna Kaptanı Ali Paşa yönetimindeki donanmanın düşmanın iki kalyonunu iş göremeyecek kadar zarara uğrattıklarını anlattılar.

Bugün olağanüstü bir sıcak vardı, akşam ise rüzgar çıktı; bundan sonra hava serinledi.

Cumartesi 18.

Gemilere tayin ettiğim teğmenim yanında bulunan diğer komutanlarla beraber bugün çadırıma geldi. Türklerin verilen emre karşı çıkararak gemileri kuruza devretmeye yanaşmadıklarını söyleyip sövüp saydılar. Sándor Bey'imı vezir kethüdasına göndererek şikayette bulundum. Kethüda olanları üzüntüyle karşıladığını, Tételli Mustafa Bey döndüğünde Sándor Bey'le tekrar kendisini ziyaret etmelerini ve vezir fermanına uyulması gerektiğini o askerlere gösterdiğini söyledi. Bahsi geçen Türkler bugün Tuna'dan deneme geçişi yaptılar. Düşmana karşı davranmamışlardı; fakat üç boş gemi ele geçirip bunlarla geri döndüler. Akşam iki top getirdiler, Vezir bunların üç bin kişiden oluşan paralı yaya ordularının bulunduğu kendi palankasına yerleştirilmesi emrini verdi. Vezir'in askerlerine ait küçük çadırların bulunduğu meterisin önünde bir meteris daha var; Vezir bugün buradan on top ile atış yaptırdı. Geceyle beraber Türkler faaliyetlerini hızlandırdılar, kendi hendeklerini Alman hendeklerine oldukça yaklaştırdılar. Bu arada her iki yanda bulunan bataklıklara yerleşip Almanlara ateş açmaya başladılar, böylelikle Almanların Türk taburuna karşı ateş güçlerini zayıflatmışlardı. Almanlar meterislerinde zayıflayan bölgeleri toparlayabilmek için büyük çaba gösteriyorlar, burçlar ve top tabyaları hazırlıyorlardı.⁸⁵

⁸⁵ Osmanlı kroniği çatışmalar hakkında şu bilgileri düşmekte: "3000 kişilik Osmanlı atlı birliği

Geri

Hizmetlim İstván Palatic, Poserolca'dan eşimin ve orada kalan görevlilerimin mektuplarıyla buraya geldi. Petróci Bey'im atlı düşmanın Cserevic'e karşı işgal başlattığına, jandarmaların manastırda saraylılarımın teğmenini yakaladıklarına, kendisinin o tarafa asker gönderdiğine, ardından Cserevic'e gitmek için yola koyulduğuna dair haber gönderdi. Bu sırada vezir kethüdasının da haberi geldi buna göre Almanların esir aldığı bir Türk kaçımayı başarmıştı ve Heizler'in iki bin atıyla Bukovár⁸⁶ ve Eszék'e doğru gittiğini anlatıyordu. Gáspár Sándor Bey'im böyle bir Türke güvenilemeyeceğini, Almanların bu kişiyi Türk taburunda kargaşa yaratmak için göndermiş olabileceklerini belirtti. Sándor Bey'ime göre Heizler'in iki bin süvariyle buraya gelmesi olasılık dışıydı; eğer Türk yöneticiler bu konudan haberdar olurlarsa itibar etmesinler, Vezir'i rahatsız etmesinler; faaliyetlerine devam etsinler!

Hava güzeldi.

Pazar 19.

Eszék ve Bukovár'a yollanan kapıcıların göndereceği haberleri Vezir sabırsızlıkla bekliyordu. Gelen bilgilerin Vezir'e iletilmesi için İstván Petróci Bey'ime emir verdim. Geçen gece büyük bir rüzgar çıktı. Cserevic'e tayin edilmiş orduların birkaç günlük ihtiyaçları için arabalar ve iaşe gönderdim. Petróci Bey'im Alman taburuna bugün öğleden sonra 45 geminin geldiğini ayrıca yüzbaşım Ferenc Horvát'ın Újlak'a⁸⁷ ulaştığını; fakat kendisini karşılayanın olmadığını bildirdi. Fehérvárlı Eming⁸⁸ ziyaretime geldi. İki adamının Fehérvár'a gitmelerine izin verildiğine dair Vezir tarafından imzalanmış teskereyi gösterdi. İstván Palatic tarafından getirilmiş mektuplara András Szabó vasıtasıyla cevap gönderdim. Bununla beraber eşim ve Türk idareciler arasında gerçekleştirilecek görüşmelerden endişe duyuyorum.

Bugün Alman taburundan Türklere karşı topla tüfikle atışlar yapıldı. Açılan bu ateş Türkleri buradan söküp atacak gibi görünüyordu. Akşam indiği sırada Almanlar burçlardan, kalyonlardan, köprüde bulunan palankalardan ve kaleden ardı ardına birbirinden büyük atışlar yaptılar. Çasar'ın Tatar Hanı'na hatt-ı şerif ile Vezir'e hediyeler getiren kapı kethüdasından şimdiye kadar ses çıkmadı, Vezir bu konuyla ilgili yapılacak seremoniyi çatışmalar dolayısıyla iptal etmişti; paşaların ve subayların palankalardan dışarı çıkmalarına izin verilmiyordu.

Tuna Nehri kıyısına yerleşti. Aynı gün Tuna'nın yukarı kısmında çete kayıklarıyla karşılaşan Alman iaşe gemileri Futak tarafına doğru kaçmaya başladı. Bu gemiler Osmanlı kayıkları tarafından batılırken iki ekme gemisi Osmanlıların eline geçti. "akşam Eszék tarafından iki bin kişilik yardım kuvveti Almanlara katıldı"[26b]

⁸⁶ Bugün Doğu Hırvatistan'da Vukovár.

⁸⁷ İlok, Doğu Hırvatistan.

⁸⁸ Emin.

Gazi

Akademik
Bakış

155

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

Pazartesi 20.

Bujurdelemlı Sárkány⁸⁹ İbrahim Paşa ziyaretime geldi. Atlı ordularım bu kışı Bujurdelem'de geçirmişlerdi. Vezir'in fermanıyla buraya geldiğini, benim ordularımın yanına Cserevic'e tayin edildiğini söyledi; 170 atlıya önderlik edecekti. O'nu Bujurdelem'deyken tanımıştım, kuruzlarla iyi geçinmeye çalışırdı; samimi olduğuna inanıyorum. Kendisi Başkomutan'ın huzurunda elimizin zayıf olduğunu bunun nedeninin ise Tatar Han'ı olduğunu söylüyordu. Paşa benden ayrılıp vezir kapısına döndü, oradan geri geldiğinde bana Vezir'in imzasını taşıyan bir teskere getirdi. Burada Sárkány İbrahim Paşa'nın Cserevic'e tayin edildiği, oradaki adamlarımın kendisiyle iyi geçinmesi gerektiği, askerlerimin emrine uyması, herkesin sultanın buyruğuna itaat edeceği yazılıyordu. Paşa bugün yola çıkacağından kendisi hakkında Petróci Bey'ime bir yazı yazmamı rica etti. Bu isteğine uyarak Petróci Bey'ime Paşa'yla iyi münasebette bulunulması hakkında mektup yazdım.

İbrahim Paşa, kuruzların Vezir ve kethüda ile başarılı bir görüşme yaptıklarını söyledi. İbrahim Paşa'nın anlattığına göre Vezir, Paşa'ya şöyle buyurmuştu: İbrahim Paşa oraya gitsin, vazifesini tamamlayıp geri gelsin; Paşa bir şeye ihtiyacı olduğunu söylerse bunlar temin edilecek, Paşa'nın oraya gitmesiyle hem kendi şerefi hem de kuruzların şerefi Vezir'in önünde artacak. İbrahim Paşa ekledi: Bu Vezir Almanlara karşı bütün gücüyle mücadele ediyor; fakat her şey tanrının isteğiyle olur, işler kötü giderse benim ordularıma nasıl yardımda bulunsun? Tanrı onlara yardım ederse daha fazla acı çekmeyiz. O'na, İstván Petróci'nin Cserevic'deki orduların başında olduğunu, kendisinden şüphe edilemeyeceğini; İstván Petróci'den sonra yetkinin Gáspár Sándor Bey'imde olduğunu, şu anda yerini vekaleten Poserolca'da olan Péter Madács yüzbaşımın doldurduğunu belirttim. Bunun yanı sıra güvenilir adamlarımı da Cserevic'e gönderdiğimi, O'na bu konularda bir sıkıntı yaşamayacağını söyledim. Güvenle orada faaliyet gösterebileceğini, adamlarımın kendisiyle işbirliği yapacaklarını garanti ettim; ikna oldu. Sárkány İbrahim Paşa'ya, Cafer Paşa'nın Bujurdelem'de kışlayan kuruzların kesilmesine ilişkin ferman aldığını, bu haberin ulaşımlar tarafından Palánk⁹⁰ ve Galambvár'dayken⁹¹ bana ulaştırıldığını; fakat bunu yapmadığını, bize hizmet ettiğini; bizim de O'na hizmet etmemiz gerektiğini söyledim. Ekledim: Bujurdelem'de bulunan insanlar hakkında nasıl böyle bir karar aldılarsa divanda bir araya gelerek benzer bir kararı Poserolca'da bulunanlar hakkında da alabilirler. Ben ordularımı idare eder kapımdaki insanları seçerim, bununla beraber her koşulda Cafer Paşa'ya hizmet etmek zorundayım; ismimin başında kral unvanı olsa da ben Çasar'ın bir veziri durumundayım. Bundan sonra İbrahim Paşa benimle vedalaştı.

⁸⁹ Şarkanlu = Ejderha

⁹⁰ Palanka, Belgrad'ın doğusunda.

⁹¹ Golubac.

Görüş

Edirne'den, Çasar'ın huzurundan buraya dönerken Niş Paşası olan kendisini ziyaret de ettiğim Abdülkalit isimli zenci paşa bana geldi. Vezir ve bakanlara karşı sanki onlar cahil insanlarmış gibi eleştirilerde bulunan bu kişi taburun erzak işleriyle ilgileniyordu ve sanki tabur buraya geldiğinden beri meydanlarda yaşıyormuş gibi tecrübelerini anlatıyordu. Tatar Hanı'nın İmrize⁹² adındaki Lehçe de bilen temsilcisi ziyaretimde bulundu. Samimi ve bol konuşan birisiydi. Başkomutan Pétervárad'daki mücadeleyi sonlandırana kadar Tatar divanında başka bir işe başlanmaması konusunda karar alındığını bildirdi. Türk milleti düşmanı yenene kadar buradan ayrılmaya niyetlerinin olmadığını, kendilerini bu göreve adadıklarını belirtti. Karanlık gece tuzaklarla dolu olsa da savaşkan Tatarlık buna karşı koyar Han'ın yanında mücadele verir diyordu. O'na göre gündüzler de geceleri kadar tuzaklarla doluydu; ama atlarına otlak aramaya mecbur olduklarını söyledi.

Bugün düşman palankasından Türk palankasına kumbaralarla ateş açmaya başladılar. Sándor Bey'ime bilgi veren Fransız sözcü, Fransız doktor ve Miklos Orlai Bey'im arasında gizli görüşme gerçekleşti. Başkomutan'ın kethüdası Sándor Bey'imi çağırtmıştı. Bu görüşmenin sonunda Sándor Bey'im, Bujurdelemlı Sárkány İbrahim Paşa'nın ve Katona Mustafa Bey'in emirleri altındaki yiğitlerle ve Türk taburuyla beraber Cserevic'de gerçekleştirdikleri saldırılarla sultanın ganimetini azaltan ve yörede büyük zarara yol açan jandarmalara karşı tayin edildiklerini anlattı. Fakat askerlerinin çoğu atlılardan oluştuğu için düşmana karşı iyi mukavemet göstermediklerini, bu nedenle yaya asker talep ettiklerini; yaya askerleri ise benim hazırlamam gerektiğini beyan etti.⁹³

Hava güzeldi.

Salı 21.

Dün gece boyunca da süren işlerin, Almanların faaliyetlerinin ve benim emrettiğim işlerin ne durumda olduğunun denetlenmesi için adamlarımı görevlendirdim. Almanların hem Vezir'in önünde bulunan çadırları hem de Cafer Paşa'nın çadırlarını ateşe tuttukları, bomba ve kumbara atışlarına hız verdikleri; bugün özellikle Cafer Paşa'nın palankasını bombaladıkları, Türklerin de benzer şekilde Alman palankalarını ateşe tuttukları haberini aldım. Ayrıca Almanlar Tuna kıyısına köprüye uzak olmayacak şekilde yerleşmişlerdi, buradan kumbarayla da Cafer Paşanın palankasını vuruyorlardı. Bunlara karşın bana gelen haberlere göre bu atışlar Türklerde henüz önemli bir hasara yol açmamıştı. Ge-

⁹² Emir Mirza.

⁹³ Osmanlı kroniğine göre 20 Eylül: "Osmanlı askerleri akşamdan başlayarak meterislerdeki eksiklikleri gidermeye başladı, palankaların inşası bitirildi; havan topları ve diğer toplar hazırlandı. Almanların yeni bir palanka inşa ettikleri ve buraya toplar naklettikleri haber alınınca Osmanlılar bu tarafa sepetler ve toplar yerleştirmeye başladı. Osmanlıların top atışları neticesinde her gün 70-80 Alman öldü" "Ali Paşa bazı birliklerle taburdan ayrılarak savaş izlemek amacıyla ova tarafında kamp kurdu..."[28a]

rek Başkomutan gerekse diğer yöneticiler Almanların bomba ve kumbaralarını karşı konaklarına cephaneye takviyesi yapıyorlardı.⁹⁴ Tatarlar birkaç Alman tutsak ele geçirmişti, verdikleri haberler için adamlarımı göndersem de bu konuda bilgi edinemedim. Ayrıca Eszék'te de Tatarlar birkaç Alman yakalamışlardı, bunları akşam taburlarına götürdüler. İsván Petróci Bey'im'e Sárkány Paşa ve Katona Bey'in yakaladıkları jandarmaları kesmeleri için haber ettim.

Çasar'ın bugün buraya ulaşan adamıyla görüşme yapıldı. Başkomutan, yöneticileri kaftanla kuşatıp kılıçla donattı. Bu seremoni sonrasında Çasar'ın adamı Tatar Hanı'nın çadırına giderek kendisine Çasar'ın adıyla samur kürk teslim etti. Belgrad'ta bıraktığım, kendisi aracılığıyla eşime mektup gönderdiğim İsmail Paşa'nın adamı Fehérvár'a geri dönmüştü. Çasar'ın bahsettiğim adamı hatt-ı şerif getirmişti; fakat bunda hiçbir yeni nizam-ı emir bulunmuyordu; sadece alışılmış üslup sesleniyordu: Bilinmesi gerekir ki Başkomutan ve Tatar Hanı din düşmanlarının helak edilmesi için mücadele veriyorlar, bütün ocaklar komutanlarının verdikleri emirleri eksiksiz şekilde yerine getirsinler!

Tatarlar Eszék yakınlarında iki Alman ve bir Sırp yakalamışlar, ayrıca bölge halkından Vezir'in daha sonra serbest bırakacağı elli altmış kişi getirmişlerdi.

Çarşamba 22.

İşlerimiz nedeniyle İsván Petróci Bey'imi Cserevic'den çağırttım. Kendisiyle beraber tabura tayin edilmiş Sárkány İbrahim Paşa da gelmişti. Paşa, taburun etrafından dolaşarak doğrudan Vezir'e gitti. İsván Petróci Bey'im bazı tutsaklar getirdiklerine dair önceden haber verdiğinden bilgi temin etmek amacıyla Gáspár Sándor Bey'imi Tatar Hanı'na oradan da Başkomutan kapısına gönderdim. İki Alman tutsaktan biri mücadele halinde bulunduğumuz tabura bağlı bir berber diğeri de İlok'a yani Újlak'a giden bir göçerdi.

Marjai adındaki teğmen küçük bir kayıkla Tuna'dan geçiyordu, Pétervárad ve Újlak kaleleri arasında kayığını kıyıya çekip Tuna'yı gözetlemeye başladı, kendisini bu sırada tutsak aldılar. Sándor Bey'im adamlarıyla bu teğmenle beraber üç kişiyi Vezir'e götürdü, verilen diller için Vezir'den kırkar altından oluşan hediye aldılar. Vezir, Sándor ve Skerlet Bey'im vasıtasıyla teslim edilen dilleri sorguya çekti. Ardından Sándor ve Skerlet Bey'im kendi düşüncelerini aktardılar: Almanlar Tuna'da Eszék'ten Újlak'a geçişi büyük ölçüde kolaylaştırı-

⁹⁴ Anonim kroniğin notlarından: "...ova tarafı ve Tuna Nehri arasında büyük uzaklık olduğundan bu bölgede meterislerin açılmasında büyük zorluk yaşanıyor; düşmanın saldırması için buradan daha uygun bir yer yok. Alman atlı ve yaya birliklerinin bir kısmı saldırı için bu bölgeyi sürekli kontrol altında tutuyor..." "...Osmanlı donanmasından bin denizci buraya gönderildi, sabaha kadar meterislerin inşasını bitirmeye çalıştılar..." "...Almanlar Osmanlıların Tuna Nehri kıyısında birbirine bağlı meterisler inşa ettiklerinin farkına vardı. Bu nedenle nehir kıyısına birlikler yerleştirilerek çadırlarını toplamaya başladılar, sürekli hareket halindedir. Palankalarını yerleştirdikleri üç balyemez topla Osmanlı ordusunu ateşe tutuyorlar, akşam aynı palanka-ya altı top daha getirdiler...[28b] ...topların Eszék'ten getirildiği haberini aldık." [29a]

cak bir köprü yapacaklar. Buradan ve Hırvatistan'dan giden askerlerden oluşan Ádám Bottyani⁹⁵ komutasındaki orduları Tuna'da bekliyorlar. Pétervárad'da bulunan Alman taburunun atlıları bu ordularla Újlak'ta buluşmayı planlamaktalar. Böylelikle atlılar Újlak yönünden piyadeler ise palanka yönünden Türk taburuna hücum edecekler.

Tuna'dan kayıklarla geçen Alman ordularının ilk kısmı Anhalt alayına bağlı on üç kayıktan oluşuyordu. Önce Eszék'e ulaşıp oradan alaylar halinde buraya geçtiler. Yakalanan Alman berber de bu alayın adamıydı. Bundan sonra Tuna'dan kırk ya da daha fazla kayak geçti, bunlar Brandenburg alayları idiler; Alman taburu hakkında edindiğimiz bilgilere göre üç alay atlı ve üç alay yaya Brandenburg ordularına katılmak için harekete geçmişlerdi, şu ana kadar oraya ulaşmış olmalılar.

Gáspár Sándor Bey'im bu tutsakların bilgi sağlamak amacıyla kendilerine teslim edilmesini istediyse de kethüdanın cevabı Vezir'in buna izin veremeyeceği şeklinde oldu. Sándor Bey'imın ısrar etmeye başladı, bu sefer sinirliydi; daha önce de benzer esirlerin ele geçirildiğini ve bunların kendilerinden alınmadığını, bu konuda kanun ve nizam belirlendiğini, kendilerinin ayrıcalık sahibi olduğunu söyledi. Kethüda bunun üzerine şöyle seslendi: Kuruzlar dil yakalayıp bunları Vezir'den gizlerlerse onları keserler. Sizler böyle tutsakların verildiğini biliyorsunuz, bize ister on ister yirmi tutsak verin, bu tutsaklar size verilmeyecek; konu kapanmıştır! Sándor Bey'im bana geldiğinde esirlerin verilmemesi nedeniyle hala çok kızgındı. Veryansın etti: Burada Türklerle işbirliği yaparak Hıristiyanlık için nasıl hizmet edelim? Elimde olsa, tanrı yardım etse şimdi Almanların tarafına geçtim. Bu sözleri İstván Petróci ve Ferenc Horvát Beylerimin yanında söylediği için Sándor Bey'im hışmıma uğradı. O'na Alman taburunun önünde bulunduğunu, henüz geç kalmış sayılmayacağını, Almanların tarafına geçmesine mani olmayacağını, kimsenin karşıma böyle sözlerle çıkmamasını söyledim. Ekledim: Ben Türkü tartışmam, düşmanımın yerine koyamam; çünkü hiçbir şekilde Almanın büyüklüğüne güvenemem!

Bundan sonra bir tercümanımı vezir kethüdasına göndererek Alman berberin tabakasını ve berberlik aletlerini ilettim, bunları tutsakları ele geçiren hajduların arasında aratmıştım. Kethüdaya tercümanım vasıtasıyla Sándor Bey'imle yaşanan olay için büyük üzüntü duyduğumu, sarf edilen sözlerin kendi görüşüm olmadığını; bu olayın benim de zoruma gittiğini söyledim. Yakaladığımız esirlerin yine bize teslim edilmesi konusunda önceki Vezir'le bir anlaşmamız olmasına rağmen şimdiki Vezir'i bu konuda üzmemin mümkün olmayacağını, her zaman Vezir'in merhametine ihtiyacım olduğunu; bu nedenle savaşa gönderilen atlı ve yaya teğmenlere de bu konuda emir verdiğimi anlattım. Vezir kethüdası sözlerime cevap verdi: Tanrı hükümdarın insanîyetliği ka-

⁹⁵ Batthyány.

Gazetesi

Akademik
Bakış

159

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

bul etsin! Böyle bir zamanda O'na da bu yakışır. Kapınızda her iş kendi keyfinize göre olmuyor diye şaşırmayın, ne koşullar altında nasıl mücadele verdiğimizizi görüyorsunuz; elimiz kolumuz bağlı. Bundan sonra tutsaklarla ilgili bir sorun olduğunda Vezir'i nerede bulacağınızı biliyorsunuz. Alman taburundan kaçan bir Fransız nedeniyle Fransızlarla da benzer sorunlar yaşıyoruz; Vezir, tutsakları Fehérvár'a gönderdiğini, tabur geri döndüğünde onların teslim edileceğini cevap eğliyor.

Gáspár Sándor Bey'im defterdar kapısına gitti, sebatkar şekilde defterdarı dinledi. Görüşmede Boğdan'la ilgili fermanın ıslah edileceği bilgisini aldı. Bu arada Başkomutan çağırıldığından çadırından aceleyle çıkmak isteyen defterdar önünde bekleyen Sándor Bey'imi itekleyerek bu iş için burada beklememesini, gitmesini söyledi. Taburda gerginlik artıyordu; Almanlar Türk palankasına ve tabura kurulmuş çadırlara olağan üstü yoğun atışlar yapmaktaydılar. Kaçıp gelen bir Fransız Almanların Tuna'dan geçtiklerini söylüyordu. Bu sırada Vezir'in çadırından gelen Sárkány İbrahim Paşa gelişmeleri teyit etti. Bunları dikkate alıp Petróci Bey'imi Cserevic'e geri gönderdim; merhametine sığınarak kapıcılarını İlok ve Bukovár'a göndermesini istedim. Vezir kethüdasına iki adamımı eşime, Fehérvár'a göndermek istediğimi, masraflarını benim ödeyeceğimi; bunun için bir yol teskeresi hazırlaması gerektiğini yazdım. Kethüda, Vezir kimseye oraya gitmek için izin vermiyor şeklinde hızlı ve kısa bir cevap gönderdi. Gáspár Sándor Bey'im yakalanan dilleri Tatar Hanı'na götürmüş, anlattıklarını tercüme etmişti. Tatarlar dillerden Szeged üzerinden gelen ordular hakkında ne bildiklerini sordularsa da buna cevap alamamışlardı. Bu sorudan Tatar Hanı'nın ve Vezir'in o taraftan Alman ordularına gelecek bir yardım hakkında bilgileri bulunduğu anlaşılıyordu. Gyulalı ve Temesvárlı Türkler karargaha gelmişlerdi. Gyula'nın General Bolond⁹⁶ tarafından ele geçirildiğini, mısır ekinlerini ve hem dış hem de iç şehri yaktıklarını, halkı kaleye sıkıştırdıklarını, ellerinde kaleden başka bir şey kalmadığını anlattılar. Almanlar geçen gece Türk palankaları ve taburuna doğru korkunç atışlar gerçekleştirdiler. Bugün Alman ve Türk palankaları arasındaki küçük atışlar uzun süre devam etti. Janaki Bey ve Eflak voyvodası benimle kahvaltı ettiler, Türkler ve Almanlar arasında nasıl bir barış meydana getirilebileceğinden konuştuk.⁹⁷

⁹⁶ Ádam Batthyányi.

⁹⁷ Kuşatmadaki gelişmeler hakkında Osmanlı kroniğinden: "...Osmanlı taburu top ve tüfekle Alman taburunu ateşe tutmaya devam ediyordu. Almanlar Osmanlı askerlerinin mücadelesi nedeniyle yeni yerleştirdikleri dokuz adet topu kullanma fırsatı bulamamışlardı..." "...bugünkü çatışmalarda yapılan top atışlarında Almanlar bir başarı elde edemedi, atılan toplardan yalnızca üçü Osmanlı taburuna isabet etti ve sadece bir Tatar askeri hayatını kaybetti..." "...Almanlar akşam Tuna kıyısında Osmanlı donanmasına karşı palanka inşa ettiler ve buraya sekiz balyemez top getirdiler..."[29b]

Ali İbn Mehmed olayları şöyle açıklıyor: "...akşam olduğunda düşman askerleri askerlerimize bir tüfek atışı mesafeye kadar yaklaştı. Beş-onbin kişilik tüfekli ordu üzerimize ateş açmıştı. Fakat mermiler meterislere değil akına geçen atlılara isabet ediyordu. Biz de tüfeklere sarılıca düşman köprüye doğru geri çekilmeye başladı, bizim birliklerimizin bir kısmı tabura kaçıyor..."[150]

Perşembe 23.

Bütün gece bardaktan boşalırcasına yağmur yağdı, ardından hava büsbütün soğudu; elverişsiz hava koşulları gündüzle de devam ediyordu. Cserevic'de bulunan ordularımın ihtiyaçlarını gidermek üzere arabayla birkaç günlük iaşe, oradaki hajdular içinse kayıklar gönderdim. Petróci Bey'im, Mihály Szappanos yüzbaşımın Bukovár'daki yağmasından geri döndüğüne dair rapor getirdi. Yüzbaşı Bukovár altında konaklayıp bölgeyi incelediyse de düşmanın izine rastlamamıştı. Bununla beraber karşılaştığı köylüler hiç kimsenin buraya gelecek bir ordudan haberi olmadığını, Bukovár'da bulunan obüslerin ise Eszék tarafına götürüldüğünü söylediler. İstván Kassai yaya yüzbaşım akşama doğru tabura ulaştı. Yanında on dört tutsak jandarma getirmişti; bu tutsakları Başkomutan'a gönderdim. Başkomutan, Gáspár Sándor Bey'ime, Füleklî tercüman dostuma, İstván Kassai yaya yüzbaşımın kaftan giydirdi. Panduralardan⁹⁸ sonra gelen yayalara altmış altın, földvári olarak adlandırılan tüfekçilerimin⁹⁹ hafif yaralı teğmenine on altın, diğer yaralı hajduya beş altın ve tercümanla Sándor Bey'ime birkaç altın verdi. İltifat ve tebessümle onları önünden gönderdi. Gelişmelerin üzerine kethüda şöyle seslendi: Vezir kuruzlara çok altın verdi; Çasar'a hizmet etmeye gayret etsinler! Sándor Bey'im buna cevaben görevlerini yerine getirebilmek için ormanlarda günler geçirdiler, bu iş ekmezsiz olmaz dedi. Bunun üzerine kethüda un verildi mi diye sordu. Sándor Bey'im un verilmeyle beraber verilen unun bin okka ile sınırlı olduğunu, oysa Cserevic'de yedi yüz adamımızın bulunduğunu; eğer bin okka da peksimet verilseydi benim yiğit yayalarımın yedi sekiz gün daha dağlarda kalabileceğini söyledi. Kethüda yarın gelin size peksimet de vereceğim dedi. Gün batımına kadar soğuk, rüzgarlı ve yağmurlu bir hava vardı.

Ali ibn Mehmed'ten devam: "...tarafımızca atılan bombalar zaman zaman kendi meterislerimize düşüyordu. Bu durum bizi Almanların önünde gülünç duruma düşürdüğünden vezir top atışlarını durdurdu. Altmış-yetmişbin yaya akın ederek Mısırlı zade İbrahim Paşa'nın ve Fazul-lah Aga'nın komuta ettiği ordumuzun sol kanadına saldırdı. Saldırısı geri püskürtmeyi başarmıştık ki önce yeniçeri meterislerine sonra Mahmut Beyoğlu'nun komutasındaki meterislere karşı harekete geçtiler..."[152]

Anonim Osmanlı kaynağı Habsburg ordusunun toplam 67000-68000 kişiden oluştuğunu kaydediyor. Yine aynı metne göre Pétervárad önündeki çarpışmalar sırasında toplam 4500-5000 çasar askeri hayatını kaybetti. Bu rakamların abartılı olduğu düşünülmektedir, zira László Szita ve Gerhard Seewann'a göre 1690'ların başında Habsburg ordusunun Osmanlılara ayrılmış askeri gücü toplam 75.000 kişi idi. Szita László-Gerhard Seewann, „A legnagyobb győzelem” Dokumentumok az 1697. évi török elleni hadjárat és a zentai csata történetéhez, Magyar Történelmi Társulat Déldunántúli Csoportja, Pécs-Szigetvár, 1997, 25. İstván Sugár'ın verdiği bilgilere göre ise Pétervárad kuşatması öncesinde Habsburg ordusu toplam 35.000 kişi civarındaydı. Sugár István, Lehanyatlik a török félhold, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1983, 371-372. Yetersiz veriler nedeniyle kuşatma esnasındaki Habsburg ordusunun tam sayısını kaydetmek mümkün olmamakta.

⁹⁸ Pandur: Balkanlarda, özellikle Eflak'ta yaygın olarak istifade edilen, hıristiyan birliklerinin oluşturduğu jandarma kuvvetleri. Bán Péter, Magyar történelmi fogalomtár, II. k., 90.

⁹⁹ Meteris tüfekçisi.

Gazisi

Akademik
Bakış

161

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

Cuma 24.

Yaya Yüzbaşı İstván Kassai'yi atlı ve yaya orduların gerçekleştirecekleri faaliyetlerle ilgili bir talimatnameyle ve yanında gelenlerle birlikte Cserevic'e geri gönderdim. Öğleden önce hem Türkler hem de kuruzlar arasından askerler Cserevic ile ilgili haberler getirdiler. Bunlara göre uç kalesine bağlı üç bin Türk ve onlarla beraber bir miktar kuruz gemilerle yola koyulmuşlardı. Gündüz Cserevic'in karşısında Tuna'da düşmanın boş bıraktığı palankalara ve gemilere yerleşip onları beklemeye koyuldular. Düşman yaklaşınca kuruzlar palankadan ateşe başladı; Türk ordusunu gördüklerinde hem palankada bulunan üç obüs hem de iki kayığı bırakarak kaçtılar. Bir süre sonra Futak'tan Alman birlikleri olanları haber alıp buraya, bize karşı yardıma geldiler. Bunun üzerine Petróci Bey'im ve Paşa top atışıyla Cserevic'den yardım istedi, Almanlar yardım çağrısına gelenlerin olduğunu görünce bir saldırı yapmadan geri döndü. Askerler obüsleri ve kayıkları alıp Cserevic'e geri geldiler. Bu olaylarda bizim adamlarımız arasından bir bayrakçı ve bir yiğit yaralandı. Vezir, haberi getiren bir Türk ve iki kuruz askerine birkaç altın bahşiş verdi. Ulakların getirdiği haberlerden sonra Türklerin kuruzlar hakkındaki yanlış bilgileri düzelmeye başlamıştı.¹⁰⁰

Vezir kethüdasına orduların işesi hakkında bir hatırlatma yazdım. Burada Fehérvár'a ulaştıktan sonra defterdarın ordularımın isteklerini nasıl karşıladığını da anlattım. Hem Fehérvár'da hem de Poserolca'da bulunan adamlarımın masraflarını da üstü kapalı olarak belirttim; fakat bunlar için Vezir'in ziyade tedbirini garantileyememişim. Bugün Sándor Bey'im vezir kapısından iki teskere getirdi. Bunlar Cserevic'de bulunan ordularımın ihtiyaçları için sekiz yüz okka peksimet ve Fehérvár'da karımın yanında bulunan beslemelerimin ve hizmetçilerimin ihtiyaçları için iki yüz okka un verilmesiyle ilgiliydi. Üç gün önce Vezir'e işe için rica mektubu göndermişim; defterdara emir göndermesi hasebiyle beş araba ve bin okka un ile ilgili pusulalar geldi. Türklerden sağladığımız bu tedbir hem buradaki taburlara hem de Poserolca'da bulunan hizmetlilerimize muktedirdir. Vezir'in ordularımıza bu kadar yavaş erzak sağlaması nedeniyle işeden sorumlu hizmetlilerime parayla bir miktar gıda almalarını emrettim.

Zaman zaman güneş açsa da gün boyunca yağmur yağdı, akşama doğru daha da şiddetlendi. Tabur çamur içindeydi, palankalarda durum daha da kötüydü; askerler adeta çamura gömülmüş vaziyettedir. Bu nedenle hem Arnold Paşa'nın askerleri hem de yeniçeriler buldukları yerleri terk etmeye baş-

¹⁰⁰ Osmanlı kroniği günlük çatışmalar hakkında: "dün başlayan yoğun yağış nedeniyle meterisler ve sıçan yolları su ile doldu. Osmanlı askerleri meterisleri onarmaya koyulmuşlardı" "Almanların Tuna'daki adaya meterisler açtığı ve toprak yerleştirdiği haberi geldiğinden Serem ve Tittel beyleri çete kayıklarıyla, Şarkanlı İbrahim Paşa ise karadan gönderildi." "gece yarısı çıkan üç saatlik çatışmada Almanların iki adet topu, iki şayka gemisi ve Kerevet Palankası'ndaki üç topu, ayrıca on beş tutsak ele geçirildi." [30b]

Görüş

Akademik
Bakış

162

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

ladılar. Başkomutan bazı ağaları ve kethüdasını göndererek onları geri döndürmeyi başardı, kendisi ise Tatar Hanı ile görüşmeye gitti. Defterdar, Boğdan'dan getirilmiş ve ıslah edilmiş ineklerle ilgili olan Sándor Bey'immin ilgilendiği fermanı ne dün ne de bugün verdi.

Cumartesi 25.

Bugün doğumumun hatırasının günü. Fransızları kahvaltıya çağırıp bir süre onlarla sohbet etmek istedim; fakat sabah vakti başlayan Almanların neden olduğu gürültüler sohbetimizi böldü. Öğleden sonra Almanların bir atlı ordusu ve bir yaya ordusu palankalarından çıkarak yeniçerilerin palankasına doğru ilerlemeye başladılar. Yeniçerilerin tüfeklerini ateşlemeleriyle birlikte geri döndüler. Bu sırada yakalanan üç Almanın başını kesip Vezir'in huzuruna getirdiler. Güvenliğin artırılması için bazı yeniçeriler Tuna'nın ilerisinde bulunan ormandan ağaç getirmişti, Vezir onlara hediyeler verdi. Bugünün hatırası için şerefli adamlarımla akşam yemeği yiyip onlarla biraz vakit geçirdim. Türkler Tuna'nın ilerisinde bulunan düşman palankasından ve kayıklarından diller yakalamışlardı; Sárkány İbrahim Paşa Vezir'e on bir dil getirdi, bunların dokuzunu Alman taburunda görev alan Macar ikisi ise benim ordularımın Alman tarafına kaçan askerlerdi. Katona Bey de İstván Kassai teğmenimle yenilgiye uğrattıkları jandarmalardan beşini tabura getirdi. Teğmen László Bai dillerden aldığı haberlerle ve İstván Petróci Bey'immin mektubuyla geldi. Sárkány İbrahim Paşa da Vezir'den ayrılıp Cserevic'e giderken ziyaretime gelmişti. Vezir'in merhametine nail olmuş, övgüsünü almış, bu nedenle Vezir tarafından kendisine önce iki yüz sonra sekiz yüz altın ve kaftan verilmişti. Vezir'le arasında nasıl bir samimiyet vardı ki! Kahvaltıyı da Vezir'le beraber yapmış ve O'na paşaları şikayet etmişti; fakat Cafer Paşa hakkında konuşmaya cesaret edemiyor, başını kaybetmekten korkuyordu. Öyle görüyorum ki Vezir, Cafer Paşa'nın tarafında yer alıyordu; O'na çadıra kar düşene dek buradan ayrılmamasını emretmişti.

İbrahim Paşa Vezir'e kuruzların hizmetini öneriyordu; Vezir söylediklerini değerlendireceğine dair söz verdi. Vezir, Kurt Bey'in de tabura geri gelmesi için emir göndermişti; birkaç adamıyla zaten orada bir hayrı yok diyordu. Vezir'in planına göre yedi bin Tatar bugün ve yarın Tuna'dan geçirilerek düşman taburunun ilerisine taşınacaktı. Vezir ve Cafer Paşa Tatarların taşındığı bu sırada Cserevic'den Türklerin ve kuruzların getirilmesi konusunda anlaşmışlardı; onlara göre eğer Tatarlar düşmanı kendi üzerlerine çekmeyi başarabilirlerse Cserevic'den getirilen birliklerle düşman kolayca alt edilebilirdi. Ayrıca düşman, palankasına güvense de Vezir tarafındaki palanka da düşmanın zarar veremeyeceği kadar güçlüydü.

Paşa'nın Vezir'le olan görüşmesi bir Sırp kadınla ilgili olayın konuşulmasıyla son bulmuştu: Düşman palankalarından birinin imha edilmesiyle beraber bir Sırp kadın kuruzlardan birinin eline tutsak düştü. Karısı gibi yemek pi-

Gazi

Akademik
Bakış

163

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

şirdiği ve kendisine hizmet ettiği için kuruz askeri kadını tutmaya devam ediyor, dinleri de aynı olduğu için bu konuda da bir sorun çıkmıyordu. Fakat benim o kadının vereceği bilgilere ihtiyacım var. Kuruzlar bu olaydan haberimin olmadığını ve bana haber vermeye geciktiklerini düşünerek artık kadını buraya göndermeye çekiniyorlar. Kadını bana verirlerse ben de onlara bir Macar esir vereceğim.

Bu iş hakkında kısmen bilgi sahibiydim; Laszló Bai Bey'im Paşa'nın yanında bulunan Macar esir hakkında bana bilgi vermişti. Kendisinin şimdi edindiği bilgiye göre Sırp kadın İstván Petróci Bey'immin babasının hizmetçiliğini yapıyordu, bununla beraber onu yakalayıp Paşa'nın yanına götürmüşlerdi bile. İstván Petróci Bey'ime gönlünü rahat tutmasını, Paşa'yla gerginliğe neden olacak bir durumun yaratılmayacağını söyledim. Macar tutsağın Sırp kadın vasıtasıyla serbest bırakılmasına razı oldum.

Günbatımına kadar süren şiddetli soğuk ve yağmurlu hava gece boyunca da devam etti, kötü hava koşulları nedeniyle inekler ölüyordu; tabur leşle dolmaya başladı. Tuna'dan kaç Tatarın geçtiğini öğrenmek için adamlarımı gönderdim. Tatarların nakliyesini sağlamak amacıyla Vezir Karlóca'nın altındaki büyük bir arazide onları beklemeleri için köprücülere emir vermişti. Adamlarım Tatar birliklerini görmüşlerdi, sayılarının aşağı yukarı yedi bin olduğunu söylüyorlardı.

Pazar 26.

Olağan dışı hava koşulları hala devam ediyor, yağmur sabah akşam aralıksız sürüyordu. Bu nedenle meterislerde bulunan askerlerin dayanacak gücü kalmamıştı. Vezir mutfakların ve yiyeceklerin meterislerin yanına taşınmasını ve yemeklerin orada pişirilmesini emretti. Böylece meterislerin yanında yemek çadırları kurmaya girişmişler, buradaki askerlerin yemek tedariklerini daha iyi yapmaya başlamışlardı. Adamlarımdan birini hediye olarak ekmeklerle Tatar Hanı'nın kapı kethüdasına gönderdim. Görevlimi samimice karşılamıştı. Bu vasıtayla düşman tarafından bir haber edindiğim takdirde ilk önce Tatar Hanı'nı bilgilendireceğimi söyledim. Tatar Hanı'nın kapı kethüdası her türlü derdimi ne zaman olursa olsun kendisine gönül rahatlığıyla anlatmamı, bana yardımcı olacağını söyledi. Benzer şekilde Mahmud Beyoğlu'nu da memnun etmek için adamımı bir miktar ekmelele kendisine gönderdim. Arnold Paşa'dan haber geldi; hava koşullarının kendilerini engellediğini söylüyor, tanrıdan yardım diliyordu. Skerlet ve Janaki Beylerime güzel ekmelele, şişe dolusu şaraplar ve birkaç tavuk göndererek onları da memnun ettim; bunlara minnettar kaldılar. Akşama doğru Tatarlar hanlarına birkaç labanz dili götürdüler, bunları Tuna'nın yukarısında yakalamışlardı.

Petróci Bey'imden haberci geldi, anlattığına göre Başkomutan ulaşını gönderip gemilerde bulunan Türklerin ve kuruzların sığabildikleri ölçüde kayık-

Gazi

lara binip Cafer Paşa ve Arnold Paşa'nın Tuna'da bulunan palankasına gelmelerini emretmişti. Çünkü Tatarlar Tuna'nın yukarısındaki Alman taburuna saldırdığında Almanlar da Cafer Paşa'nın palankasını ateşe tutuyordu, kayıklarla gelecek askerlerle Almanları sıkıştırmayı amaçlamışlardı.

Kurt Bey, Sárkány İbrahim Paşa ile ilgili şikayetle akşama doğru bana geldi. Kendisini Vezir'e de şikayet etmek istediğini; çünkü Paşa'nın Vezir'i yanlış bilgilendirdiğini anlattı. Söylediğine göre Paşa'ya şeref ve para verilmesine rağmen kendisi askeri mücadelenin tam da başarıya ulaşacağı sırada ordularını geri çekmişti, elinde ise olanları Vezir'e anlatmasından korktuğu için alı koyduğu dört kişi vardı.

Hava kısa süreliğine düzelmişti; fakat tekrar başlayan yağmur eskisinden daha da şiddetliydi, soğuk rüzgar ise gün batımına kadar devam etti. Adamlarımın getirdikleri haberlere göre kötü hava şartları nedeniyle yeniçeriler meterrislerde kalmak istemiyordu, homurdanmaya başlamışlardı, tepkileri Vezir'i de baskı altına alıyordu; Vezir'den palankalardan derhal çıkarılmalarını talep ediyorlardı.

Pazartesi 27.

Olağan dışı yağmur henüz sona ermedi; soğuk rüzgarla beraber gece boyunca da devam etti. Hava nedeniyle inekler ölmeye devam ediyorlardı. Taburun her yerinde hayvan leşine rastlamak mümkündü. Gidişata engel olmak için kendi çapımda faaliyetlere giriştim; Tuna'da bulunan gemilerim içinden eski, çam ağacından Alman yapımı gemime yerleştirdim, gemilerdeki asker sayısını çoğalttım; eşyalarımın büyük kısmını ırgatlı, öküzlü yük arabalarına yüklettim, bunları ve arabacıyı emrindeki adamlarla birlikte Petróci Bey'im in idaresinde Cserevic'e gönderdim.

Sándor Bey'im ansızın ulak tarafından vezir kapısına çağrıldı. Vezir kethüdası düşmanın Sava yanındaki Mirovic¹⁰¹ yakınlarında olup bu tarafa geldiğini söylüyor, bu nedenle Kurt Beyle beraber süvarilerimi o tarafa göndermemi istiyordu. Emre uyararak bir kısım atlı askerimi hazırlatıp Kurt Bey'in gelmesini beklemeye başladım. Kendisinden ses çıkmadığı için vezir kethüdasına haber göndererek askerlerimin hazır olarak beklediklerini duyurdum. Gelen cevapta Kurt Bey'in o tarafa gitmemekle birlikte atlı askerleri ziyadesiyle temin ettiği, bu nedenle benim bir iş yapmama ihtiyaç kalmadığı belirtildi.

Sárkány Paşa'nın istediği Sırp tutsak bayanı teslim etmesi için Petróci Bey'ime verdim. Sárkány Paşa bu fırsatla beni bilgilendirdi: Újlak'a askerlerini göndermiş, bundan vezir kethüdasını da haberdar etmişti.

Tuna'dan geçen Tatarlar Alman gözcülerle karşılaşmışlar, bunu Tatar Hanı'na haber etmişlerdi. Bana gelen bilgilere göre Vezir meterrislerdeki hal-

¹⁰¹ Mitrovica.

Gazisi

Akademik
Bakış

165

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

kın isteklerini yerine getirmek için uğraşiyor, içlerinde buldukları kötü duruma tepki gösteren askerleri susturmaya çalışıyordu. Buna rağmen Arnold Paşa'nın askerleri meterislerde ya çıplak ya da yırtık pırtık elbiselerle öldüler. Soğuk hava ve rüzgar askerlerin işini daha da zorlaştırıyordu.

Salı 28.

Sırp hizmetçi kadının verdiği bilgiler hakkında Petróci Bey'imle görüşmem oldu.

Gün doğar doğmaz çuhadarım Ferenc Durcsány'i yanında üç kişiyle beraber bazı emir ve isteklerimi bildirmeleri için karıma ve Madacs Bey'imle yazılmış mektuplarla Fehérvár'a gönderdim. Vezir'in Fehérvár'daki subaylara verilmesi üzere hazırlattığı bir teskereyi de ilgili yere teslim etmeleri için adamlarıma vermiştim. Fehérvár'daki Sava Köprüsü'nü koruyan İsmail Paşa'ya da eşimin ihtiyaçları için Fehérvár'dan ısmarlanmış un hakkında yazdım. Uşakların beyi Réz¹⁰² Efendi'ye de mektup gönderdim.

Dün geceyle birlikte hava da değişmişti, gün batımına kadar güneşli, pürüzsüz bir gök ve sıcak bir hava vardı. Gün doğar doğmaz Türkler kendi meterislerinden hem küçük tüfekler hem de toplarla yoğun şekilde ateşe başladılar. Gáspár Sándor Bey'imle gelişmelerin takip edilmesi için vezir kapısına gönderdim. Türkler Tuna'nın ötesinde düşmanın ganimetlerini ele geçirecek büyük kazanç sağlamışlardı, tutsak aldıkları Almanların da olduğunu Vezir'e bildirdiler.¹⁰³ Ayrıca Alman taburundan kaçan üç Fransız da Vezir'in önüne getirilmiş, Vezir bunlarla konuşmuştu. Gáspár Sándor Bey'imle yanında birkaç kişiyle beraber Tatarlara yolladım; Tatarlar buradaki köprücülerle birlikte yola çıkacaklar. Ganimetten pay alabilmek için süvari başımı ve uşağımı Tatarlarla birlikte gönderdim. Cserevic'de bulunan Petróci Bey'imden ordularımı temsilen iki süvari teğmen orduların hizmete hazır beklediklerini; fakat erzağa ihtiyaçları olduğunu anlatan bir mektupla Başkomutan'a geldi. Vezir kethüdasına ve küçük teskereciye de mektuplar hazırlamışlardı, ayrıca kuruzlarla ilgili olarak yazılan bir tavsiyenameyi getirmişlerdi. Bunların yanı sıra Sárkány İbrahim Paşa'nın Vezir'e yazdığı bir mektubu teslim etmişlerdi.

Sándor Bey'im Tatarların bir kısmıyla geri dönmüş, köprücü birliklerin nakledildiği yere kadar gitmişti. Tatarlar pek çok inekle, öküzle ve iki yüzden fazla tutsakla geldiler. Bununla beraber Gagla Sultan kendisiyle bulunan iki sultanla ve Tatarların büyük kısmıyla beraber orada kalmıştı. Ganimet getiren

¹⁰² Reis

¹⁰³ Osmanlı kroniğinden: "...Kalga Sultan, Gazi Giray Sultan ve Saadet Giray Sultan ile beraber harekete geçen beş bin kişilik Tatar birliği Kubila Manastırı'ndaki 30 husar (huszár: Habsburg hizmetinde hafif silahlı Macar atlısı.) askerini yenilgiye uğrattı. Tatarlar bundan sonra Tuna kıyısına üç saatlik mesafede bulunan Futak'taki Alman çadırlarına karşı harekete geçti..."[32a] "...iki bin esir, altı bin koyun, inek ve bundan başka pek çok ganimetle geri döndüler."[32b]

Gazi

Tatarlar dikkatsizce doğrudan konak yerlerine geldiklerinden takipte olan düşmanı fark edememişlerdi; taburlarından çıkan atlı düşmanlar Gagla Sultan'ın ordularını sıkıştırdılar.

Çarşamba 29.

Gáspár Sándor Bey'imî rica mektubuyla gelen süvari teğmenlerimle beraber vezir kapısına gönderdim. Küçük teskereciye birkaç söz yazıp Gáspár Sándor Bey'im vasıtasıyla ilettim. Cserevic'e katırlarımı gönderdim. Bu katırların ganimet toplamaya giden süvari askerlerimin hizmetine verilmelerini ve sınırda bulunan bazı köylerin mısır tarlalarından hayvan yemi getirilmesinde kullanılmalarını emrettim. Sabahleyin gökyüzüne bulutlar çökmüştü, yağmur bir anda indi. Vezir orduların işesi hakkında bilgi istiyordu. Ordularımın bir haftalık un ve peksimet ihtiyaçları için Vezir ferman vermişti. Szamárosi adlı süvari teğmenim bu sabah on Macarla Cserevic'de Tuna'nın öteki yakasına geçti; bir miktar inekle on bir Alman ve iki Sırpı yakalayıp getirdiler. Alman tutsaklardan üçünü bana getirmişlerdi ben de onları Vezir'e gönderdim. Vezir bu nedenle Szamárosi Bey'ime kırk beş altın hediye etti.

Petróci Bey'imî habercisi Cserevic'den geldi. Anlattığına göre düşman iki çektiri, bir miktar sandal ve bazı gemilerle Varadin'den Cserevic'e doğru Tuna'da harekete geçti, gemilerini durdurup Cserevic'de konaklamaya başladılar; Cserevicliler ne yapacaklarını bilmiyorlar. Bu haber üzerine derhal Vezir'i bilgilendirmek istedim. Kendisine gittiğim sırada Vezir Orlai Bey'imle görüşüyordu, hem Orlai Bey'ime hem de tercümanıma hediye verdi. Anlattıklarımı duyunca bana subaylarımın kendilerini sağlam tutmalarını, hiç bir şeyden korkmamalarını söyleyip, bu sözlerini böylece oradaki adamlarıma da yazmamı istedi. Yardım için Edirneli Ali Paşa'yı iki bin atlıyla gönderdi. Akşama doğru, havanın karardığı sırada Ali Paşa Cserevic'e doğru süvar oldu. Bu akşam Türk meterislerinden düşmana karşı başlatılan tüfek atışları kesintisiz şekilde sürdü.¹⁰⁴ Vezir de meterise ziyarette bulunduğundan yeniçerileri buna uygun nizama sokmuşlardı. Karımın Samu Boér adındaki uşağı Fehérvár ve Poserolca'dan mektuplar getirmişti. Uşak, Türk Çasarı'nın Fehérvár'dan gelen gıda ve cephane gemilerinin Tétel'de düşman tarafından ele geçirildiğini, kendisinin de bu gemilerin birinde bulunduğunu, yanındaki iki kişiyle oradan kaçmayı başardığını anlattı. Mektupların çoğunu sağ salım getirmiş olmakla birlikte eşimin gönderdikleri kaçış esnasında kaybolmuştu. Bu konuyu araştırmaya başladım; Çasar'ın toplam on yedi gıda ve cephane gemisi vardı; fakat ticari gemileri bundan da fazlaydı, ticari gemilerin bir kısmı küçük gemilerden oluşuyordu, bu gemilere iki kayık ve iki firkateyn eşlik ediyordu. İşin aslını öğrendim: Düşman firkateynlerden birini ele geçirmişti.

¹⁰⁴ 29 Eylül'de meydana gelen gelişmeler hakkında Osmanlı kroniği Zrínyi ve Batthyányi idaresinde 15.000 kişlik yardım birliğinin Alman ordusuna katıldığından söz etse de [34a] Thököly bu gelişmeye bir atıfta bulunmamakta. Bununla beraber Thököly ayın 17'sinde bin kadar süvariyle Batthyányi'nin Habsburg ordusuna katıldığını kaydetmekte.

Gazisi

Akademik
Bakış

167

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

Perşembe 30.¹⁰⁵

Sarayımda çalışan teğmenlerden birini şarap bulması için Szeremség'e gönderdim. Bir miktar şarap getirebilmişti, bunları Skerlet Bey'ime ve Fransızlara ikram ettim. İstvân Petróci Bey'immin habercisi uyku vakti geldi. Alman askerlerinin içinde Alman üniforması giymiş bir Macarın bulunduğunu ve bize çalıştığını söylüyordu. Bu kişinin verdiği habere göre Almanlar sabaha karşı saldırıya geçeceklerdi. Bunun dışında bu casus, düşmanın faaliyetleri hakkında da pek çok şey biliyordu. Habercinin aktardığı casusluk bilgilerini Vezir'e ilettim. Ayrıca Gáspár Sándor Bey'imi edinilen bilgilerin paylaşılması için Tatar Hanı'na gönderdim. Bu sırada Petróci Bey'imden bir başka haberci daha geldi: Akşam Almanlar kendilerine karşı harekete geçtilerse de kuşatmayı kaybetmişlerdi. Cserevic'de bulunan Sárkány İbrahim Paşa öldürülen Alman askerlerinin başlarını kazıklara çaktırdı. Sándor Bey'im Tétel'de düşmanın ele geçirdiği Türk gemisi hakkında da Tatar Hanı'na bilgi verdi. Han'ın bu olaydan henüz haberi olmamakla beraber anlatılanları olgunlukla karşıladı. Haberlerin iyi ya da kötü olmasına bakılmaksızın bunlardan kendisinin haberdar edilmesini, gemilerin sayıca çok olması nedeniyle güvenliklerinin sağlanması konusunda zorluk yaşadıklarını söyledi. Yaya teğmen İstvân Kassai buraya gelmişti. Büyük Cserevic kuşatmasında ölen bir Alman subayın atasını ve bir de tutsak getirdi. Bu nedenle İstvân Kassai'yi Vezir'e gönderdim. Vezir kendisine yirmi altı hediye etti ve biri Sárkány Paşa'ya diğeri Katona Bey'e teslim edilmek üzere iki mektup verdi. Bu mektuplarda Vezir, çatışmalar hakkında kendisine bilgi verilmesini istiyordu. Kethüdanın meterislerde bulunan Almanların yardımına Hırvatistan'dan ordu geldiğini haber etmesi nedeniyle Vezir, süvarilerini Eszék ve Sava yönünden gelen yardımı durdurmak için göndermemi istedi. Bunun üzerine İstvân Petróci Bey'ime İstvân Kassai ile birlikte askerlerini toplayıp harekete geçmelerini emrettim. András Rác adındaki süvari teğmenim Fehérvár'dan, eşimden mektuplar getirdi. Mektuplarda oralarda olanlar anlatılıyordu.

¹⁰⁵ Osmanlı kroniği yağmuru yarattığı elverişsiz ortam neticesinde 30 Eylül'de, 23. günde kuşatmaya son verilmesi kararı alındığını ve Osmanlıların geri çekilmeye başladığını kaydediyor. Buna göre çete kayıkları ile harekete geçen Osmanlılar gıda dolu bir gemi ve iki tutsakla geri dönseler de devam eden yoğun yağış askerlerin şikayetlerini arttırmaktaydı. Askerler kötü hava şartları nedeniyle Almanlara karşı kale kuşatmasının sürdürülmesinin mümkün olmadığını söylüyordu. Kroniğe göre Ali Paşa askerlerin kuşatmanın durdurulmasına ilişkin yoğun baskısıyla çadırların bozulup topların nakledilmesi emrini verdi.[35b]
Ali ibn Mehmed geri çekiliş hakkında şu verilere değinmekte: "...yağış kuşatmanın sadece yirminci günü başlamıştı; ama gece gündüz yağdı. Meterisler suyla dolmuştu; öyle büyük çamur ortaya çıktı ki ne ayakta durmak ne de oturmak mümkün değildi. Meterislere üç-dört kişinin sığabileceği bölmeler inşa edile de askerlerin meterislerde durmaları sağlanamıyordu." [159]
"...Osmanlı orduları geri çekilirken Alman meterislerinin bir kol açımı yakınından ilerlediler. Buna rağmen Almanlar ateş açmadı, bizi izlemekle yetindiler." [161]
"...ordularımızın savaş alanını terk etmeye başlamasından bir süre sonra 5-10 bin kişilik Alman atlı birliği saldırıya geçerek kuvvetlerimizi büyük zarara uğrattı. Ordular çamura saplanan tehzatı bırakarak kaçmaya başlamıştı..." [161]

EKİM

Cuma 1.

Vezir kapısından gelen ulak hem Gáspár Sándor Bey'immin hem de kethüdamin derhal vezir kethüdasına gitmeleri gerektiğini söyledi. Vezir kethüdasına gittiklerinde bir emirname aldılar, buna göre Cserevic'de bulunan ordular Sárkány Paşa'nın idaresi altında olacaktı. Bu gelişmeyi dikkate alarak hemen İstván Petróci Bey'imden oradaki gelişmeleri bana bildirmesini istedim; çünkü Vezir, Beylerimle yaptığı görüşme sonrası bir adamını Cserevic'e göndermişti. İstván Bey'imden çok geçmeden haber geldi, buna göre Vezir, önceden inşa edilen ve tabur palankası olarak nitelendirilebilecek yapıların ortadan kaldırılmasını emretmişti. Hasan Ağa'yı Tatar Hanı'na göndererek olanları aktardım. Han, gelişmeleri oldukça karışık buldu. Kendisine düşmanı Osztrova'da tutmaya çalıştıklarını bildirdim. Tatar Hanı bu konuyu Vezir'le konuşacağını söyledi. Durumun ne olduğuna dair kesin bir bilgiye sahip olamama rağmen aslında düşman Tuna'nın öte tarafında sıkıştırılmıştı, böylece Vezir'in palankaları yıktırmaktaki amacı ve nasıl muharebe etmek istediği ortaya çıkmış oluyordu. Görüşümü Hasan Ağa vasıtasıyla Han'a da aktardım.

Cserevic'de bulunan arabalarımın kuru ot ve ağaçla doldurularak akşama kadar buraya getirilmesi için adamlarıma emir verdim; akşam arabaları doldurarak getirmişlerdi. Eşimin Boér adındaki uşağını yanında mektuplarla gemiye bindirip Fehérvár'a gönderdim. Tatar Hanı, oğulları ve onlarla bulunan Tatarlar hakkında bilgim olup olmadığını sormak için Çerkes Bey'i bana gönderdi. Cevaben eşimin, onların Fehérvár'dan Pancsova'ya doğru geçip Tisza'dan Temesvár ovasına doğru ilerlediklerini haber ettiğini söyledim. Öğleden sonra vezir kethüdasına adamımı gönderdim, öğrendiğime göre Vezir Cserevic'e doğru yola çıkmıştı. Petróci Bey'ime çayırıkların ve dağların kenarlarından gitmelerini ve Cserevic'de bulunan obüsleri bırakmamalarını emrettim. Adamım, Türklerin palankalardan topları çıkardıklarına, Çasar'ın hazinesini Tuna'ya taşıdıklarına; ama hazineyi develere yüklemek istediklerine dair bilgi getirdi. Bunun üzerine Petróci Bey'ime ne yapıp edip obüsleri Cserevic'de bırakmamalarını ve Karlóca'nın ilerisinde beni karşılamaları için birkaç süvari göndermesini bildirdim. Haberler ulaşır ulaşmaz eşyalarımın büyük kısmını gemilere yükletip gemilerde bulunan adamlarıma nizamname verdim. Fransızlar bazı hizmetlilerini eşyalarıyla beraber Tuna'ya götürmemi istediler. Benim bunu kabul edeceğimi düşünerek Fransız Lora Bey'im eşyalarını toplama-ya başlamıştı bile. Fransızları kırmamak için önceden belirlenmiş kişilerin nakliyelerini üstleneceğimi söyledim. Akşama doğru Gáspár Sándor Bey'imi tekrar vezir kapısına gönderdim. Bey'immin edindiği bilgiye göre Vezir bütün askeri birimleri gece yarısı harekete geçirmiş, kendisi de sabahleyin yola koyulmuştu. Bu nedenle ben de bir an önce yola koyulmak için büyük çaba sarf ettim. Fakat askerlerimin başına özellikle gece gelebileceklerden korkmaktaydım; çünkü

Gazisi

Akademik
Bakış

169

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

her yer devasa miktarda çamurla kaplıydı. Akşam sekizde Maszala'dan¹⁰⁶ harekete geçtim. Süvariler için Karlóca bir saatlik mesafede bulunuyor, burada gemilerim bekliyordu; fakat kalın çamur tabakası ve dar yollar ulaşımı engelliyordu. Türk taburundaki arabaların önemli kısmı çamura saplandığından oldukları yerde kalakalmışlardı, askerler arabaları çamurdan çıkartmaya çalışıyorlardı. Büyük zorluklarla, yoldan çıkan tabur arabalarıyla gece yarısından sonra Karlóca'nın ilerisinde bulunan temiz ve küçük meydana ulaştım. Kendi gemilerime ve Türk taburunun gemilerine yakın bir yerde günün ağarmasını bekledim. Sarayımda görevli elli yaya askerim yanlarında bir bayrak askerle buraya ulaşmışlardı, bunları Petróci Bey'im arkamdan göndermişti. Bu sırada gelen habere göre Başkomutan günün ağarmasını beklemeden orduları harekete geçirmişti. Türk taburu başka bir yoldan gitme kararı almış, bütün arabaları ve eşyalarıyla yola koyulmuştu; Köprülü Vezir'in Prens Badensis'le savaştığı yerde yol alıyorlardı. Böylece ben de gün doğumundan iki üç saat önce yanımdaki yayalarla harekete geçtim.

Yazmam gerekiyor ki dünkü hazırlıklar sırasında da Türkler palankadan toplarla ve öbüslerle atışlara devam ettiler, yol hazırlıkları yapılırken palankada bir miktar cephaneye bırakmış olsalar da bunları geceye kadar büyük çaba göstererek çıkarttılar. Fakat geceleyin düşman Türklerin hazırlık yaptığını gördüğü için gidiş niyetlerini anladı; Türklere karşı birkaç büyük atış yaptıysa da dışarı çıkmadı. Vezir'in cephaneyi gemilere yükletmesi için zamanı bulunuyordu. Şiddetli yağmur gece boyunca sürdü. Türk taburunun geride kalan kısmı gece yarısı Çasar'ın hazinesiyile bize yetiştii, Vezir'in tayin ettiği adamlar hazinesiyi gemiye yükledi.

Cumartesi 2.

Sabahleyin arabalarımı göndermiş ardından ben de yola koyulmuşum. Türk gemileri ve benim gemilerim Tuna'da aynı zamanda harekete geçtiler. Dar geçitleri arkamda bırakarak açıklık bir yerde durdum, arabalarımaya bağlı inekleri otlamaları için orada saldım, kendime yemek hazırladım. Türk taburunda bulunan berberlerin başını gördüm, Reis Efendi'nin uşağı da onunla bulunuyordu; yanıma geldiler. Kendilerine kötü halimi, kervanımın düzensizliği anlattım. Buna Bâb-ı Âli'de benim iyiliğimi isteyen bir kişinin bile olmaması ve diğer vezirlerin de Reis Efendi gibi yeni olması neden oluyordu, berber ise kendisini yalnızca Çasar'ın hizmetine adanmıştı. Kısa bir süre sonra arabalarımı toparlatıp yola çıktım, Başkomutan'ın da konakladığı Köprülü Palankası'nın arkasına ulaştım. Faytonumla yola çıkıp hızla ilerledim, Vezir arkamdan geldi, benim için seremoni de yaptırdı. Geçmiş günlerdeki hava durumuna nazaran bugün sıcak vardı ve gökyüzü bulutsuzdu. Dar yollardan çıktık, artık çamur da yoktu. Sándor Bey'im vezir kapısından orduların yarın Szalánkemén'e geçmelerinin planlandığına, bu nedenle askerlerimin daha hızlı ilerlemelerinin istendiğine dair haber getirdi; ancak akşama doğru harekete geçebildik.

¹⁰⁶ MaSala, Orta Sırbistan.

Geri

Pazar 3.

Vezir'in Szalánkemén'e geçmek istemesine rağmen işler değişti. Kuşluk vakti eşyalarla beraber yayaları harekete geçirdiler. Yeniçeriler Belgrad'a ulaşmak için Vezir'in düzenlemesine uymayıp daha erken yola çıktılar. Vezir'in kendisi de birden yola koyulunca tabura kargaşa hakim oldu. Bu ortamda ben de sabaha karşı saat üç dört sularında harekete geçtim. Türk kervanının izlediği güzergahı takip ederek Fehérvár'a giden yolun karşısında konakladım. Bugün kat ettiğimiz mesafe oldukça fazlaydı. Benim konak yerim Tuna kıyısında bulunup Fehérvár'a iki saat uzaklıkta bile değildi. Gemilerim İstván Szalantai adlı görevlimin idaresinde demirlediler. Kendisine, akşama kadar konaklamak için yer ve kurulmuş olası tuzakları araştırmasını; kuşluk vakti Fehérvár'a gidip gemilerdeki eşyaları boşaltmasını emrettim. Oraya gittiğimde gemilerimdeki eşyaları yerlerine nakledilmiş olarak görmek istiyordum. Bugün yol üstündeyken Tatarlarla karşılaştım. Aralarında Lehçe bilen, tanıdığım İmrize de vardı. Varadin'e yapılan taşınma nedeniyle sultanlarından ayrıldıklarını söylediler. Sultanlar babalarına şimdi ulaşmışlardı. Tisza üzerinden Temes'e ardından da Tuna'dan Pancsova'ya geçip sağ salim menzile gelmişlerdi. Bununla beraber eşyaları su almış; neredeyse bütün elbiseleri çürümüşü.

Akşama doğru bir teğmen Petróci Bey'imın gönderdiği mektuplarla buraya geldi. Yanında atlı ve yaya askerlerimi de getirmiş, gelirken köprüye yakınca; Sava boyunda konaklayarak buraya sağ salim ulaşmıştı. Teğmenin getirdiği askerler arasında Sárkány Paşa ve Katona Bey'in gönderdiği toplam otuz adet asker bulunuyordu. Türk askerleri arabalarla gelmişler, Vezir emretmiş olduğundan birkaç obüs de getirmişlerdi.

Akşam vezir kethüdasını ziyaret ettim, kendisine bozkırlardan bin kadar düşman askerinin üzerimize geldiğine dair haber aldığımı, bu nedenle dikkatli olunmasını, gözetleme noktaları kurulması gerektiğini söyledim. Vezir kethüdası otuz bin kadar Türkü sadece kış için bile olsa benimle Erdel'e göndermek istediklerini anlattı. Ayrıca Moldova geçitlerinin Babadağı Serdarı tarafında inceleneceğini, Kamenyc'e işe götüren Tatarların ardından Vezir'in ve Topal Hüseyin Paşa'nın yollarına devam edeceklerini söyledi. Bu sırada benim görevim bölgede Almanların faaliyetlerini takip etmek olacaktı. Kethüdayla yalnız olarak uzun uzadıya konuştuk. Kethüda anlattıklarımı dikkatlice dinledi ve Vezir'e ileticeğini söyledi. Fakat anlayamadığım iki konu vardı. Birincisi Erdel'e gönderilmesi planlanan otuz bin kişi nerede ve nasıl yaşayacaktı, ikincisi bunların işesi nasıl temin edilecekti? Kethüdanın cevabı netti: Eğer Türkler kışı Erdel'de geçirirlerse içlerinde bulunan Tatarlar da Erdel'e bağlı Szatmar, Debrecen gibi vilayetlerde konaklayabilirler. Yanlarına on günlük gıda verilecek, bu gıdayla Erdel'e ulaşabilirler, bundan sonra ise Erdel'de yeteri kadar işe bulabilirler. İhtiyaçları olan işe Eflak ve Boğdan'dan getirilebilir. Kethüda voyvodalarla bu konuda görüşüldüğünü, tek sorunun Eflak ve Boğdan'dan gelen yolların güvenliğini sağlamak olduğunu söyledi. Benim bu işi atlı askerlerimle üstlenmemin uygun olacağını belirtti. Ben ise bu işin süvarilerle yapı-

Gazi

Akademik
Bakış

171

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

lamayacağını en az on bin yayanın gerektiğini söyledim. Kethüda on gün içinde Temesvár ve Gyula'dan iaşe nakliyatı yapılıp yapılamayacağını sordu, uç kalerini kullanmak şartıyla bunun mümkün olduğunu söyledim.

Pazartesi 4.

Gün doğumundan bir saat önce piyadelerle yola koyuldum. İstván Petróci Bey'imle Sava'ya yakın bir yerde buluşmak için anlaşmıştım. Vezir'in taburu Zemlin'in altından geçerek düzlük bir yerde konaklamaya başladı, ben de bu yerin karşısına yerleştim. Sándor Bey'im sabah kethüdadadan gelerek akşam kendisine anlattığım mevzuların Vezir'e aktarıldığını iletti. Vezir, benim dileklerimin kendi gönlünden de geçtiğini; fakat bu işler hakkında bugün divan toplamayacağını, bugün yerimde beklememi bildirdi. Bu haber üzerine Gáspár Sándor Bey'imi Tatar Hanı'na gönderdim, amacım vezir kethüdasıyla yapılan görüşmeler hakkında bilgi vermektir. Tatar Hanı bu sabah Vezir'in kalkış yaptığı menzilde kalmıştı. Buna neden olarak Tatarların ülkeme yerleştirilmesi konusunda yapılan planları gördüm.

Sava köprüsünün başında hem yeniçeriler hem de diğer askerler toplanmış buradan geçmek istiyorlardı. Vezir, bir yeniçeriyi buradan kimsenin geçmesine izin vermemesi için görevlendirmişti, çok geçmeden köprü'nün kesilmesi emrini vermesiyle karşıya geçmek isteyen askerleri tehdit etti. Elverişsiz hava koşullarında; aşırı rüzgarlı ve soğuk hava altında taburda karışıklıktan başka bir şey yoktu. Askerler köprüyü muhafaza eden yeniçeriyi havaya ateş ederek korkutmaya başladılar, ortaya çıkan disiplinsizlik nedeniyle Vezir köprü'nün açılmasına razı oldu; taburun yüklerini taşımaya başladılar. Bu sırada çadırıma komutanları ve diğer subayları topladım. Poserolca yolunun uşaklarımızca sıkça kullanılması nedeniyle orduların bu güzergahta ilerlemesinde bir sorun çıkmayacağını, ayrıca izlenilecek bu yolun Vezir tarafından da onaylandığını anlattım. Sándor Bey'im Tatar Hanı'ndan dönmüştü. Han, Kasım günü ne zaman gelirse ordu o zaman dağılır, bundan sonra artık onu kimse tutamaz diyordu.

Akşama doğru Vezir'den Fehérvár'daki evime gitmek için izin aldım. Yarımda birkaç kişiyle köprüden geçtim. İstván Petróci ve Gáspár Sándor Beylerime yarın ordularımı ve diğer tabur malzemelerimi getirmeleri için direktif verdim. Tanrıya şükür eşimi ve Fehérvár'daki insanlarımı bıraktığım gibi bulmuşum.

***

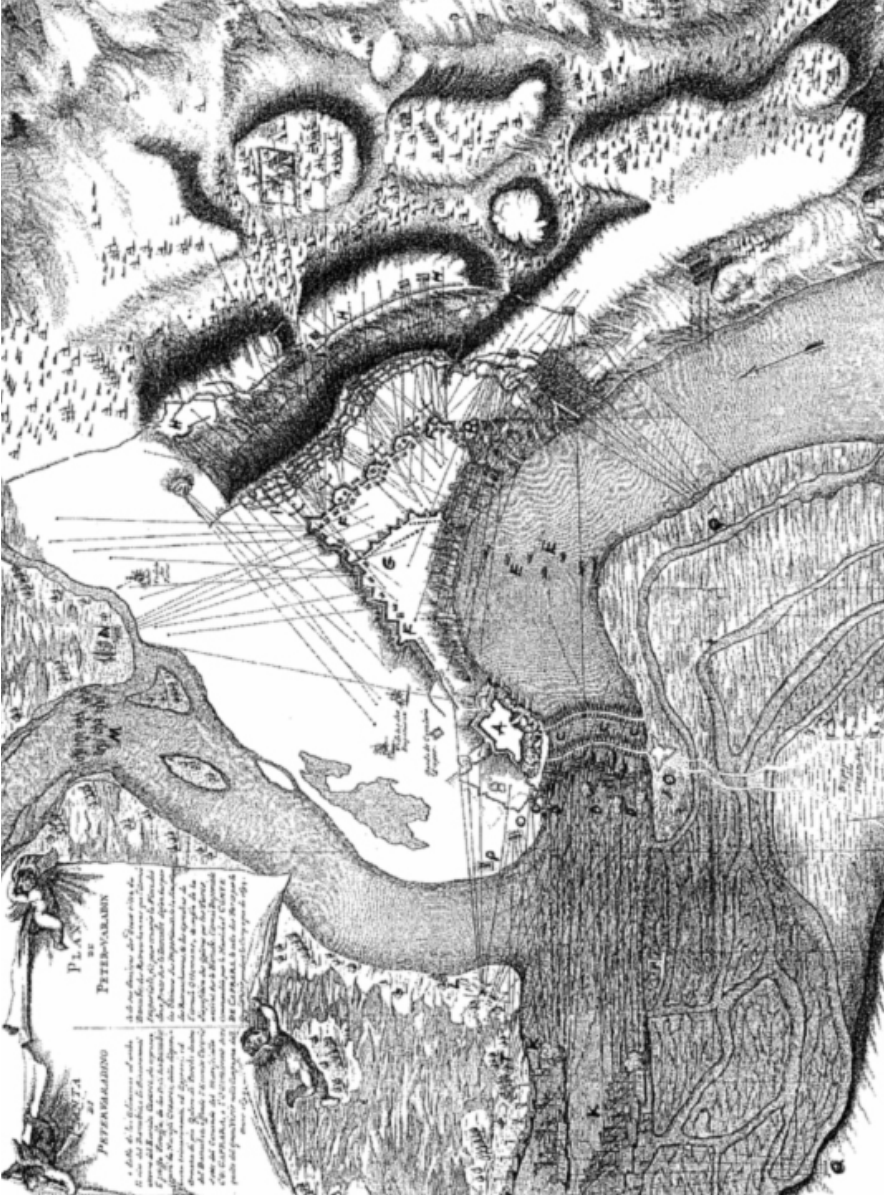
Haritalar:

Haritalarda Caprara'nın idaresi altındaki Habsburg kuvvetlerinin meteris düzenleri, Osmanlı karargahı, Osmanlı birliklerinin kuşatma stratejisi ve sürekli yeniden planlanan meteris düzeniyle kaleye yaklaşarak Pétervárad'ı baskı altına almaya çalışan Osmanlı orduları takip edilebilmektedir.

Görüş

Haritanın açıklanması:

A. Pétervárad.

Gazi

Akademik
Bakış

173

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

- B. Aşağı şehir.
- C. Habsburg kuvvetleri tarafından Tuna'ya kurulan iki köprü.
- D. Tuna köprülerini koruyan Habsburg gemileri.
- E. Köprülerin korunmasıyla görevlendirilmiş bekçi kayıkları. Bu kayıkların Osmanlı askerlerinin nehrin akışını kullanarak köprülere ağaç yüzdürmelerine engel olması gerekiyordu.
- F. Habsburg ordusunun birinci palanka düzeneği.
- G. İhtiyaç durumunda buraya geri çekildikleri Habsburg ordusunun ikinci palanka düzeni.
- H. Osmanlı ordusunun birinci savunma hattı.
- I. Osmanlı ordusunun ikinci savunma hattı, kaleye doğru yaklaştırılarak kuşatmanın yoğunluğunu arttıran meteris düzeneği, topçu birliklerinin yerleşimi.
- K. 10 adet büyük kalyon, Osmanlı orduları bu büyüklükteki gemileri şimdiye kadar Tuna'da kullanmadı. Bunları 60 adet daha küçük çaplı gemi ve şaykalar takip etmekte.
- L. Tuna'nın ortasında bulunan adaya yerleştirilen iki Osmanlı bataryası. Bunlarla köprüleri koruyan Habsburg gemilerine saldırmayı planladılar.
- M. N. işaretli topçu birlikleri tarafından korunan yedi Osmanlı kalyonu; bunlar Habsburg palanka düzenine yan taraftan büyük darbe indirdi.
- O. Osmanlı kalyonlarına ve adaya karşı yerleştirilen bataryalar.
- P. İnşasına başlanmış olmakla beraber yoğun yağmur nedeniyle yarım bırakılmış batarya mevzisi.
- Q. Osmanlı birik gemilerini geri çekilmeye mecbur bırakan iki Habsburg batarya mevzisi. İkinci bataryanın üstünde Arnavut askerleri tarafından kullanılan Osmanlı bataryası yer alıyor.
- R. Habsburg ileri mevzisi.
- S. İki Habsburg havan topu.
- T. Osmanlı havan topları.¹⁰⁷

107 Hof-Kriegs Canzley Registratur, Protocollum de Anno 1694, No. 394, 7 7. Pläne von Peterwardein.

Haritanın açıklanması:

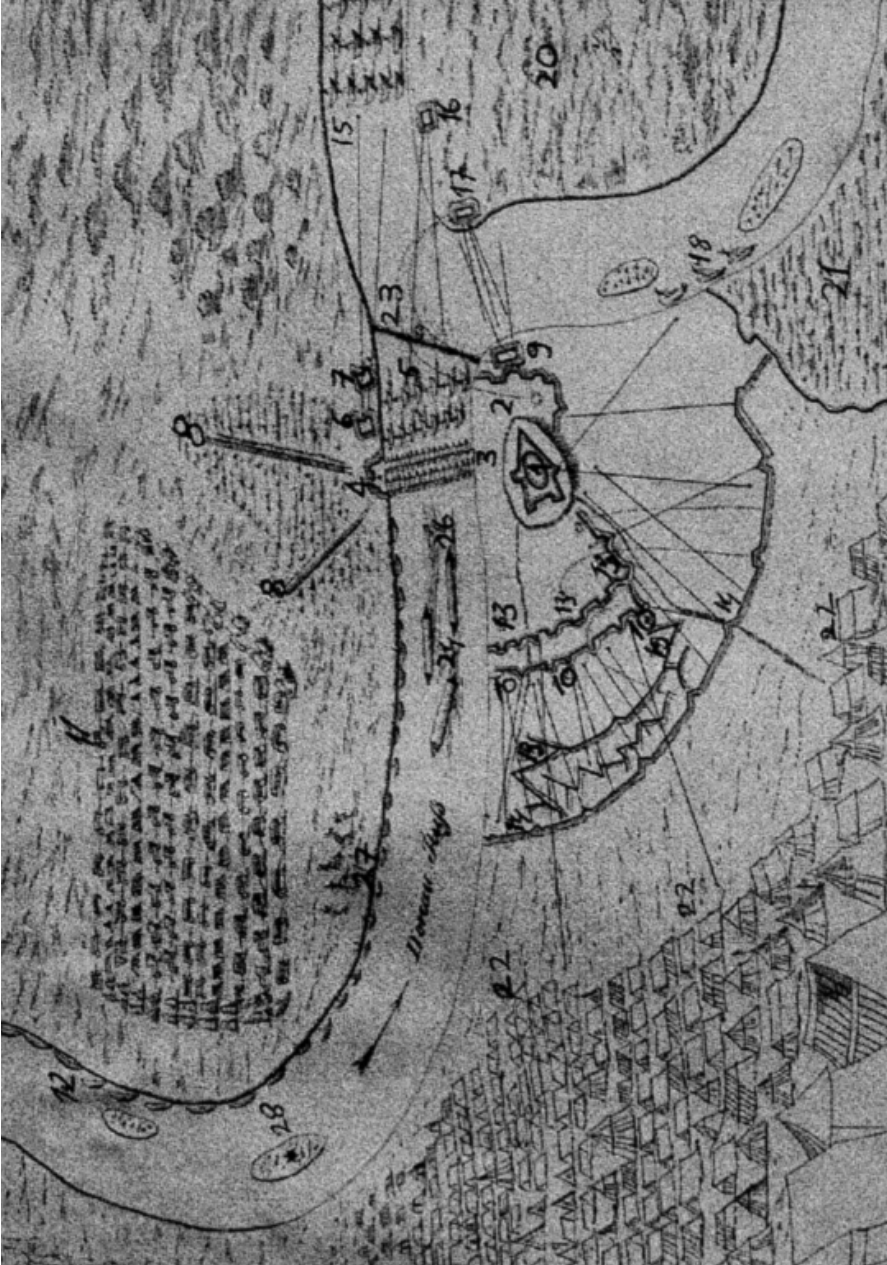
1. Pétervárad.
2. Kalenin Tuna'ya bakan ve palankalarla kuşatılmış kısmı.
3. Tuna Nehri üzerinde yükselen 600 adım uzunluğunda kayıklara kurulmuş iki köprü.
4. Kayıklara kurulmuş köprülerin önünde bulunan palankanın ele geçirilmiş kısımları.
5. Habsburg kalyonları.
6. Osmanlı kalyonlarını hedef alan bir batarya.
7. Kayıklara kurulmuş köprülerden 300 adım uzaklıkta bulunan ileri palanaka.
8. 100-300 adım uzunluğundaki köprüler.
9. Nehri koruyan kale duvarlarının dışında bulunan ve Osmanlı kalyonlarını hedef alan Habsburg bataryası
10. Pétervárad önünde, palankalarla kuşatılmış Habsburg ordugahı.
11. Tuna'nın öteki tarafındaki Habsburg arabaları.
12. Kaleden bir saatlik mesafede bulunan Habsburg erzağı.
13. No:10 numarasıyla işaretlenmiş Habsburg ordugahının dağıtılması durumunda yerleşilecek bölge.
14. Palankayla örülmüş ve batarya ile güçlendirilmiş Osmanlı ordugahı.
15. Palankalardan 100 adım uzaklıktaki Osmanlı kalyonları.
16. Adada bulunan ve Habsburg kalyonlarını hedef alan Osmanlı bataryaları.
17. Nehir tarafının savunan kale duvarlarını hedef alan Osmanlı topları.
18. Osmanlı kalyonları.
19. Osmanlı ordusu.
20. Osmanlıların elinde tuttuğu ada.
21. Düzlük alan.
22. Osmanlı ordugahı.
23. İspanyol atlılar tarafından kurulmuş tahta köprü.
24. Osmanlılar tarafından nehre atılmış Habsburg köprülerini parçalayan büyük ağaç gövdeleri.
25. Osijek tarafına giden yol.
26. Tuna'da aşağı doğru ilerleyen Osmanlı ordusunca azledilmiş müslüman askerler.
27. Osmanlı tarafına kaçan Fransız askerleri ve mızrakçılar.
28. Habsburg ordusunca ele geçirilen ada.

Gazi

Akademik
Bakış

175

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

Görsel